Pierre
Daninos

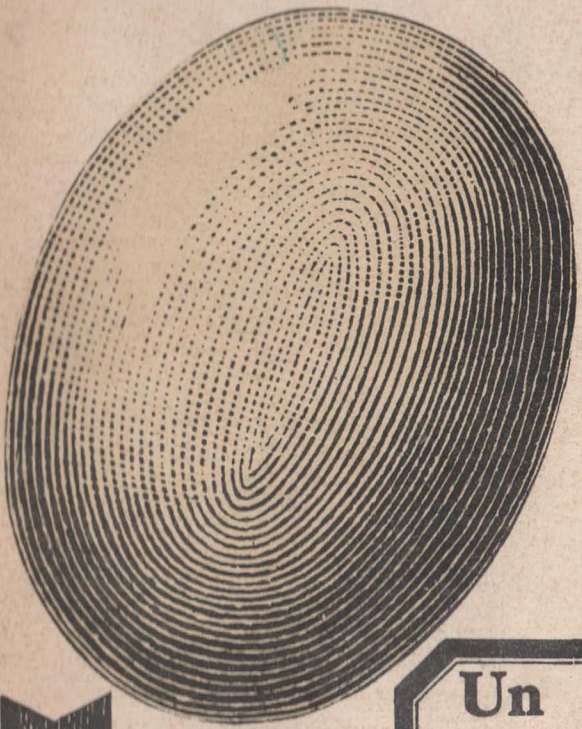

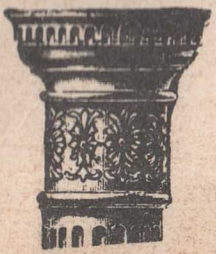

Un oarecare domn Blot

În vîrstă de 53 de ani, Pierre Daninos şi-a început cariera cu ziaristica, încă foarte de tînăr — la 18 ani — întîi ca reporter sportiv, ceea ce i-a permis să cunoască multe ţări cu prilejul diverselor competiţii internaţionale, şi apoi, succesiv, ca redactor la Paris-Soir, Match, Figaro, Marianne *şi altele. Constatînd că meseria aceasta e acaparantă şi exclusivistă, absorbindu-i toate orele din care ar fi vrut să desprindă cîteva şi pentru beletristică, a trebuit să renunţe în cele din urmă la jurnalistică. Mobilizat în 1939, Daninos a făcut campania din Flandra şi a trăit drama Dunkerque-ului, ca agent de legătură cu un batalion britanic. Acest contact cu ofiţerii englezi îi va servi mai tîrziu, documentîndu-l pentru compoziţia portretistică a faimosului* Major Thompson, *care i-a creat reputaţia de satiric şi de observator subtil, înzestrat cu o fină, spirituală şi ironică retină. Cărţile pe care le-a publicat de la terminarea războiului încoace, şi din care citäm:* Eurique et Amérope *(1946),* Les carnets du Bon Dieu *(1955),* Sonia, les autres et moi *(1952),* Comment vivre avec (ou sans) Sonia *(1953),* Les carnets du Major Thompson *(1954),* Le secret du Major Thompson *(1956),* Tout Sonia *(1956),* Vacances à tout prix *(1958),* Le Jacassin *(1961),* Snobissimo *(1964) etc., au revelat secretul unei vine comice aflătoare în cutele şi banalele amănunte ale vieţii cotidiene.*

F. Brunea-Fox

Pierre Daninos

Un oarecare domn Blot

Pierre Daninos

Un oarecare domn Blot

În romîneşte de F. BRUNEA-FOX

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Bucureşti 1966

Coperta: Damian Petrescu

Pierre Daninos

Un certain Monsieur Blot

© 1960, Librairie Hachette

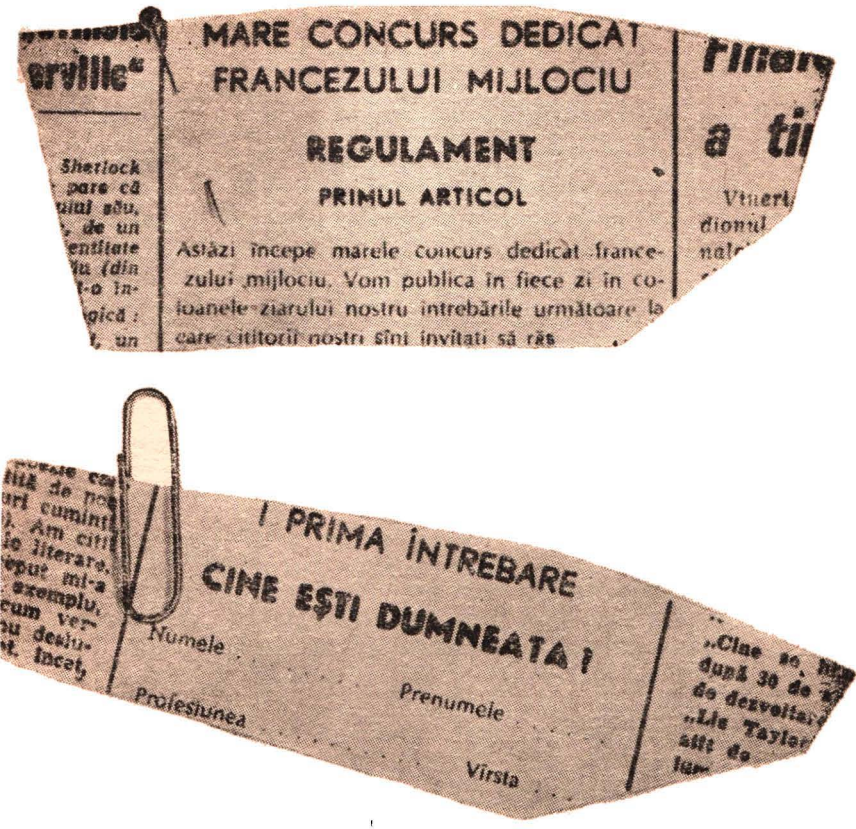
MARE CONCURS DEDICAT
FRANCEZULUI MIJLOCIU
REGULAMENT
PRIMUL ARTICOL
Astăzi începe marele concurs dedicat francezului mijlociu. Vom publica în fiece zi în coloanele ziarului nostru întrebările următoare la care cititorii noştri sînt invitaţi să răs
I PRIMA ÎNTREBARE
CINE EŞTI DUMNEATA ?
Numele
Prenumele
Profesiunea
Vîrsta

Încă un concurs... *Mare*, fireşte, avînd în vedere că în ţara asta a măreţiei nici că s-ar putea ca un ziar sau un post de radio să patroneze un concurs fără să-l califice drept *mare*. Hm ! şi întrebările pe care le pun ! *„Cine eşti dumneata ?"* Şi dacă am să răspund : *„Blot Paul... 45 ani... căsătorit, doi copii... actuar*[1]*..."* au să fie mulţumiţi ? Poate că da. Eu însă nu.

Să luăm mai întîi numele meu. Deşi de numai o silabă, el necesită un spaţiu mai mare decît un rînd. Atîtea se pot spune despre dînsul !... E un nume ce mai mult se expecto-

[1] Specialist în probleme de statistică generală (mortalitate, accidente etc.) şi în matematica financiară cu aplicaţie, îndeosebi, la asigurări pe viaţă.

rează decît se rostește. Patru litere pe care le sufli și se sting imediat, firavă licărire ștearsă de vînt, modest menționată de Larousse sub formă de substantiv comun : Blot : *„Lot de mărfuri cumpărate avantajos"*.

Există, desigur, Bloți puternici și respectați, Bloți iluștri, Bloți mari ofițeri ai Legiunii de Onoare. Președinți-directori generali, administratori de societăți, proprietari de uzine siderurgice — pe scurt, o seamă de Bloți care au răzbit... Să nu mi-o ia în nume de rău și le cer iertare tuturor Bloților din lume, celor din Bottin [1] și celor din micile periferii, celor din provincie și celor de la *Jockey-Club*, pentru lucrul pe care trebuie să li-l mărturisesc : că partea volatilă, anodină, efemeră a acestui nume care-ți alunecă dintre buze m-a obsedat multă vreme și mă mai obsedează încă. [2]

Dacă Napoleon s-ar fi născut cu un nume ca ăsta, niciodată n-ar fi durat un imperiu. Nu cucerești Prusia, nu cotropești Europa cînd te numești Blot. Poți împărți Franța în bonapartiști și antibonapartiști, în gaulești și antigaulești... Dar blotiști și antiblotiști ? E de conceput așa ceva ? Chiar fără a apela la Napoleon sau la Vercingetorix — strivitoare silabe încărcate de glorie și de tragedii — invidiez acele nume simple — Buffet, La Fontaine, Chevalier, Lamoureux — nume ce despică gloatele și a căror semnificație originară o uiți, pentru a nu te mai gîndi decît la persoanele care le poartă. Privindu-le de aproape, cîtă zgură descoperi sub aparența numelor ! Telefonul este, fără îndoială, cel mai bun barometru al nemuririi. Pentru cîteva patronime care nu se lasă confiscate de P.T.T. și care își prestează funcțiunea lor la serviciul centralei automate fără ca prin aceasta să-și piardă din prestigiu — *RI*Chelieu, *VOL*taire, *BAL*zac, *GUT*enberg — cîți *MOL*itor, *LE*Courbe, *TRU*daine și alți alde *BOT*zaris n-au devenit astăzi, pentru toată lumea (cu excepția prietenilor familiei respective) simple indicative telefonice de trei litere ! [3]

[1] Anuarul telefonic parizian al industriei și comerțului. (N.T.)

[2] Deși numele în chestiune mi se pare volatil, el nu a împiedicat pe numeroși omonimi ai mei să reușească admirabil în viață.

[3] La Paris, centralele telefonice de cartier poartă fiecare un nume : Daninos indică aici unele din ele. Cînd faci apelul, formezi primele trei litere ale numelui respectiv, care sînt înscrise pe discul aparatului împreună cu cifrele (N.T.).

* * *

Să fi suferit oare chipul meu influența acestui nume ? Îmi pun, uneori, întrebarea cînd văd privirile derapînd pe el și pironindu-se aiurea. Nici un relief, nici o proeminență care să agațe ochiul. Sînt plămădit din acel aluat anonim ale cărui curbe banale și trăsături plate sînt menționate în pașapoarte cu epitetul : *potrivit. Fruntea :* potrivită. *Gura :* potrivită. *Semne particulare :* n-are. Mi s-a spus că la naștere aveam ochi frumoși, albaștri. Toți oamenii vin pe lume așa. Unii și-i păstrează. Ai mei au devenit cenușii. Ca și toată făptura mea. Am impresia că m-am topit în plumburiul anonimatului, că trec prin viață nu în carne și oase, ci ca o belinogramă, în puncte și liniuțe, asemenea acelor siluete publicitare a căror fizionomie realizată numai din dunguliță sau desenate în *pointillé* poate fi chipul oricui și nu e al nimănui.

De cîte ori, la dineuri sau dejunuri, n-am avut impresia că sînt un ghișeu prin orificiul căruia vecinul meu din dreapta conversează cu cel din stînga ? Dacă, întîmplător, cei doi încetează să mă mai utilizeze ca membrană transmițătoare, atunci, niște forțe misterioase, după ce îi fac să oscileze o clipă între stînga și dreapta, îi apleacă spre comesenii cei mai apropiați — niciodată spre mine. Mai să-mi vină a crede că nu exist, sau că, pur și simplu, nu impresionez retinele.

Ce să mă mai mire că intrarea mea într-un magazin o incită pe singura vînzătoare liberă să telefoneze taman atunci celei mai bune prietene sau să se retragă în fundul prăvăliei ? Așijderea la restaurant, unde m-am obișnuit de mult să-l văd pe chelner fugind la bucătărie de îndată ce schițez gestul de a-l chema. Mă subțiază cumva foamea cît o ață, într-atît ca personalul să mă confunde cu un scaun neocupat ? Tot ce se poate, numai că, după ce am mîncat, tot nu devin mai plinuț în ochii anumitor persoane și, în speță, al domnișoarelor de la poștă. E de ajuns să-mi arăt capul la ghișeu, pentru ca funcționara să se care cu un registru sub braț la șeful de secție și să înceapă cu el un lung conciliabul. De ce ? Și de ce, mă rog, dacă îi întind gar-

derobierei paltonul, brațul meu e totdeauna ultimul pe care-l alege dintre alte zece brațe identice ?[1]

Mai sînt, oare, pe lume, ființe care suferă, ca și mine, de transparență, și cărora medicii ar trebui să le prescrie un tratament de opacitate ? Nădăjduiesc... Parcă îți scade durerea știind că mai sînt și alții ca tine, tot așa de puțin favorizați. Dacă rîndurile acestea vor vedea lumina zilei, atunci dedicate să fie tuturor acelora care trec prin viață în filigrană, acelora care pot sta treizeci de ani sub un măr fără a se gîndi o singură clipă la vreo lege a gravitației universale, tuturor șterșilor din lume care, la vîrsta de șaizeci și cinci de ani, după ce au primit cele mai bune îngrijiri de la medici de seamă, o iau din loc în vîrful picioarelor.

Fenomenul de transparență de care vă vorbesc s-a manifestat la mine încă din liceu. Nu trece lună să nu apară o nouă biografie a unui om celebru. Oricare ar fi originea acestei celebrități, primele rînduri ale opurilor în chestiune sînt identice : eroul lor poartă totdeauna pecetea unei geniale precocități. Ni se prezintă, de pildă, un (mare) chirurg : *„Încă din copilărie a vădit gust pentru disecție, într-un asemenea grad, încît profita de cel mai mic răgaz ca să deschidă pîntecele insectelor și al reptilelor"*. Sau un (mare) general : *„Încă din adolescență, știința strategiei îl pasiona într-atît, încît reconstituia, în fiece seară, folosind pioni de șah și drapele, una din marile bătălii ale istoriei"*.

[1] Ceea ce mă face să turbez e faptul că această însușire de transparență încetează de îndată ce mi-ar putea fi de folos. Invizibil privirilor funcționarilor, ale șoferilor de taxi și vînzătoarelor din magazine (sînt invizibil cînd îi caut eu, dar îi văd roind în jurul meu de cum nu mai am nevoie de ei), devin fosforescent în ochii oamenilor pe care aș vrea să-i evit : bunăoară junele vînzător al revistei studențești, care mă agață pe stradă provocîndu-mi complexe : *„Doar nu sînteți contra tineretului, domnule !"*, sau chefliul ultimului metro, adevărată bilă vie de ruletă, care, declamînd : *So... bri... e... tate... Să... nă... ta... te... Se... cu... ri... ta... te...* (În vagoanele metrourilor pariziene se află atîrnate aceste recomandări pentru combaterea alcoolismului. N. T.) se clatină de la un călător la altul, ca să se oprească, în sfîrșit, pe numărul ales : oricît m-aș feri să-i întîlnesc privirile, numărul acesta sînt eu. Și oricît m-aș face de mititel în scaunul meu, vara, în vreun cazinou, sînt sigur că prestidigitatorul, care caută zadarnic voluntari pentru broscăria lui, are să mă nimerească pe mine pînă la urmă, obligîndu-mă să mă urc pe scenă ca să-mi extragă un ou din nas.

Ei bine, eu, din cea mai fragedă vîrstă şcolară, nu m-am evidenţiat cu nimic. N-am fost nici măcar, după modelul atîtor oameni celebri, un copil teribil, organizator de trăsnăi, despre care profesorii prorocesc că n-o să iasă niciodată nimic bun din el. Profesorii mei nu-mi adresau asemenea profeţii. Dar nici că voi ajunge ceva. Trebuie să mărturisesc că n-am avut niciodată note foarte bune ; dar nici foarte proaste. La jumătatea distanţei dintre grupul din frunte şi codaşi, ocupam acea zonă neutră, mediocră şi ştearsă — încă de pe atunci plumburiul anonimatului — acel *no man's land* [1] al abonaţilor la situaţii mijlocii, de care profesorii nu se interesează niciodată. Aşa cum ziarele nu se ocupă decît de vedete şi de criminali, profesorii nu manifestă pasiune — tandră sau violentă — decît pentru fruntaşi şi chiulangii.

Nici fiziceşte nu le reţineam atenţia. De cîte ori, îndeosebi la ora de istorie, nu l-am văzut pe domnul Nizard ţinîndu-şi lecţia numai pentru doi sau trei elevi ? Putea fi auzit de toată clasa, dar aveam impresia că istorisea (bunăoară întîlnirea de la Cîmpia de Aur [2] sau Ziua păcălelilor [3]) numai pentru Delpic, Gurovici sau Klotz. O oră întreagă nu-şi desprindea ochii de pe cîte unul din cele trei capete, excluzîndu-le pe toate celelalte. Deseori am încercat — ca şi unii colegi de-ai mei tot aşa de puţin agreaţi — să captez atenţia domnului Nizard printr-un gest, încrucişînd sau desfăcînd braţele, alteori cu o oglinjoară, dar privirile lui săreau peste mine, ca şi cum aş fi fost dat absent, şi după ce înconjura cu privirile clasa ca prin vis, îi lua din nou ca punct de reper pe Klotz, pe Gurovici sau pe Delpic. Eu nu-l interesam. Nu era singurul. Unii profesori, atît de zoriţi să aplice etichete definitive : *ăştia-s calul lor de bătaie, ăia-s alintaţii* — lăsau

[1] Ţară a nimănui (în lb. engl.). (N.T.)

[2] *Camp du drap d'or*, localitate lîngă oraşul Calais. Aici a avut loc între 7 şi 24 iunie 1520, întîlnirea dintre Francisc I al Franţei şi Henric al VIII-lea al Angliei, în vederea încheierii unei alianţe împotriva regelui Spaniei, Carol Quintul. Numele de Camp du drap d'or se trage de la luxul exorbitant desfăşurat de Francisc I, care şi-a ridicat corturi din pînză aurită. (N.T.)

[3] Denumire dată zilei de 11 noiembrie 1630, cînd Louis XIII a dejucat intriga politică urzită de reginele Maria de Medicis şi Anna de Austria în vederea înlăturării cardinalului Richelieu. (N.T.).

cîteodată să treacă săptămîni în şir fără a plasa un nume pe figura mea. Într-a şasea, la finele primului trimestru, domnul Chabal îşi dădu seama că nu mă ascultase niciodată. Cînd, ca să răspundă unei întrebări, îl indica pe unul din colegii care ridica două degete în sus : „Dumneata !" — braţul domnului Chabal, proiectat în aer, se apleca ba la dreapta, ba la stînga mea, niciodată spre mine. Într-o după-amiază de decembrie, consultînd lista numelor pe care şi le notase în carneţel, constată că mă uitase.

— Aminteşte-mi numele dumitale. Dumneata, de colo...

— Blot, domnule profesor....

— Şi totuşi numele dumitale e destul de uşor de reţinut ! Probabil că mult prea uşor. Îl înghiţise.

* * *

„Stăruie printre mijlociii clasei sale... Ar putea stărui la mai mult..." Aşa erau observaţiile (tincturate cu acel umor nu de primă calitate, dar apreciat de educatori) pe care profesorii le aşterneau în carnetul meu de note.

Calificarea se menţine şi în viaţă. Contractul meu cu „mijlociul" n-a fost niciodată reziliat. Totul e mijlociu la mine : statura, inteligenţa, chiria, categoria socială... La prima vedere, s-ar părea că sînt croit, curat pe măsură, pentru acest concurs. Dacă mă decid să particip totuşi, o fac fără convingere. De ce n-aş mărturisi-o ? Ei da, în materie de procopseală niciodată n-am avut noroc. Niciodată nu m-am prenumărat printre cîştigătorii la loterie, niciodată o tragere la sorţi nu mi-a fost favorabilă, niciodată nu figurez printre cei 38.750 de cetăţeni „sondaţi" de anchetatorii Institutului de Opinie Publică pe tema situaţiei internaţionale. Adesea contemplu în ziar fotografia necunoscuţilor pe care reporterii îi denumesc „omul de pe stradă", chestionîndu-i asupra multor subiecte din actualitate : ce gîndesc despre guvern, despre costul vieţii, despre televiziune sau despre votul femeilor. Luaţi la nimereală din mulţime, ei mă reprezintă pe mine, spun lucruri pe care le-aş putea spune eu însumi, ei sînt eu-însumi. Însă niciodată nu se brodeşte să fiu eu acela.

Dar despre ce e vorba în fond? Nu numai, bineînțeles, de întocmirea listei cu cele zece calități și zece metehne principale ale francezului. (De ce zece? Pentru că, fără îndoială, nici nouă, nici unsprezece nu sînt cifre-limită, cifre rotunde care fac impresie serioasă. Atlasele clasează cele mai importante zece orașe ale globului, experții tenisologi pe cei mai buni zece jucători din lume. Cinci, zece, cincisprezece, douăzeci — aferim! Patru, opt, unsprezece, șaisprezece — scîrț! Ciudat!) Nu-i suficient. Abia după ce ai dat referințe despre tine, despre particularitățile caracterului tău, despre modul tău de viață, despre cît cheltuiești pe mîncare — trebuie să te lași la voia soartei și a cifrelor, de a hotărî dacă ești sau ba francezul mijlociu.

De multe ori m-am întrebat dacă există pe undeva în Franța — ca bunăoară metrul-etalon de la Pavilionul din Sèvres — un cetățean-prototip care să întrunească în persoana lui toate caracteristicile a ceea ce am convenit să denumim „francezul mijlociu". Sau dacă acel Dupont ideal, la care ne referim într-una calculîndu-i cu tot atîta matematică exactitate capacitatea lui în vinuri de Beaujolais, ca și credința în democrație, nu este cumva un mit pur și simplu, pe care ziarele îl dichisesc cu o panoplie de cifre și îl umflă cu opinii?

Tare m-aș mira ca acest concurs să mă dumirească. Deși n-am devenit — ca atîția din concetățenii mei — papagalul-minune al concursurilor, în stare să indice sub reflectoarele televiziunii numele celui de-al treilea prepelicar al lui George Sand sau data penultimei reprezentații a *Bolnavului închipuit,* jocul îmi surîde. Totdeauna mi-au plăcut cifrele și statisticile. De ani de zile, în funcția mea de actuar al unei Societăți de asigurări, m-am familiarizat cu calculul probabilităților și cu curbele care merg în jos. Atunci, de ce să nu-mi pun măcar o singură dată aptitudinile la încercare, pentru un scop mai puțin grav decît acela al longevității? De ce nu?

Din această competiție ar mai putea rezulta ceva: însăși natura chestionarului, cu frecvente întrebări intime — caracter, viața conjugală, copii — te îndeamnă la o revizuire a

eului tău și, totodată, la un examen al ființelor familiale din jurul tău. Oare faptul că mă apropii de cincizeci de ani mă împinge să scriu, cum au făcut-o și atîția alții, din nevoia de a se confesa și din dorința de „a lăsa ceva în urma lor" ? Nu cred. Cifra și statistica, aceste două mamele ale actuariatului, nu te îmbie la proză și, admițînd că aș da curs proiectului în chestiune, se va găsi un cititor care să-mi descopere foarte repede patima înnăscută pentru clasamente și coordonate. Vedeți, dacă sînt absolut gata să demonstrez că amorul e supus unor legi tot atît de riguroase ca necunoscutele de gradul doi, nu se poate să nu recunosc că analiza pasiunilor nu se împacă de loc cu graficele și abscisele algebrice. Adevărul e că, de vreme ce tot a venit vacanța, vreau pur și simplu să profit de răgazul acesta ca să mă reculeg un pic și, mulțumită chestionarului, să trag niscai concluzii despre lumea în care am fost adus să trăiesc. Iată, deci, originea acestor reflecții scrise la întîmplare și, într-o măsură, pe marginea răspunsurilor mai seci cerute de concurs.

II VIAȚA DE TOATE ZILELE

Ce loc ocupă profesiunea în existența dumneavoastră ?... Vă place munca pe care o faceți ?... Sînteți mulțumit de raporturile cu direcția ?... Sînt dese, intermitente, inexistente ?... Sînteți mulțumit de situația dumneavoastră ?... Ați dori să...

Dacă sînt mulțumit de situația mea ?

Un bărbat se cheamă că a izbit-o din plin în viața civilă numai dacă a ajuns general. La noi, la Asigurări, titlul de general și mocheta de grosime dublă pe parchet — semnul distinctiv al categoriei a șasea de salarizare și al treptei douăzeci și cinci, vîrful piramidei ierarhice — constituie simbolurile atotputerniciei. Avem, așadar, un Președinte-director general, doi directori generali, un codirector general, patru directori generali adjuncți, un secretar general, doi secretari generali adjuncți etc.

General e un cuvînt magic : îți dai seama de lucrul acesta după efectul instantaneu pe care-l produce cînd e alăturat umilului grad de secretar. Curată minune să vezi cum umflă această denumire subalternă, cum proiectează asupră-i sclipirea stelelor sale nevăzute. *General* înseamnă putere, strălucire, noțiunea de șef, de *super* : presupune totalitatea, orizontul nelimitat și conferă la tot ceea ce îl precede sau îl urmează un caracter de gravitate : *instrucțiuni generale, note generale de serviciu, direcție generală, conferința generală a direcției (a nu se confunda cu conferința direcției generale*, care e și mai înaltă).

Personal, am prea puțin de-a face cu Președintele-director general, afară de cazuri excepționale. Nu mă plîng ; în mod general — dacă pot îndrăzni să calific astfel acest mod — nu am niciodată noroc cu persoanele sus-puse. O constat ori de cîte ori necesitățile profesionale mă determină să consult pe vreunul din acești mari șefi de întreprindere, în legătură cu revizuirea sau stabilirea vreunui nou sistem de pensionări sau de asigurări pe viață. Cînd vreau să vorbesc la telefon cu dumnealor, sînt *în ședință* sau au un vizitator, și cînd, în sfîrșit, catadicsesc să mă primească, își fac tot timpul de lucru cu receptorul. Cred că cel mai bine — dacă ții cu tot dinadinsul să intri în comunicație cu ei — este să le telefonezi din Passy sau Auteuil, spunînd centralistei că vorbești din Buenos Aires sau New York. Chiar cînd sînt într-o ședință din cele mai importante, dumnealor nu pot rezista tentației de a ridica receptorul cînd vocea secretarei îi anunță : *„Aveți Mexico pe linia doua!"* sau : *„Aveți New York-ul pe firul doi!"* Cînd ai șansa să obții New York-ul atît de ușor (n-ai zice că zgîrie-norii fac temenele ?) n-o lași să-ți scape.

Am avut marele noroc, în destul de lunga mea carieră, să fiu martor la nenumărate conversații de felul ăsta, taxate cu o mie sau o mie cinci sute de franci minutul. Ceea ce m-a impresionat totdeauna e însemnătatea capitală a frazelor transmise : *„Ce face Betty ?... Dar aia mică ?... Pe ăia i-ați văzut ?... Am să vin și eu acolo... dar nu înainte de octombrie* (un personaj important e totdeauna pe punctul de a pleca la New York dacă nu cumva tocmai s-a întors de acolo)... *Apropo, Filip tot se înapoiază săptămîna viitoare, n-ai vrea să-l rogi să se ducă la Brett and Brett — ia seama, nu ăla de pe Strada 42. La ăla de pe Fifth, la 57... exact, ăla din colț... roagă-l să-mi cumpere două perii pentru cîini, foarte aspre... La noi nu-s în stare să facă așa ceva... Dacă îi e greu să mi le aducă, să le dea curierului* [1]. *Cum e vremea la noi ?... Aici ne topim de căldură... etc"* [2]

Dacă admir la personajele sus-puse sîngele rece cu care-s în stare să ceară la New York, prin telefon, două perii pentru

[1] Diplomatic, bineînțeles.

[2] Acest soi de conversație are loc în birourile marilor întreprinderi și sînt înregistrate la cheltuieli generale. La domiciliu sîntem mai laconici.

cîini, ca şi cum ar fi vorba de un mesaj extrem de important ce nu poate fi transmis decît printr-un cablu scufundat în fundul oceanului, este pentru că, în ce mă priveşte, n-aş îndrăzni niciodată să procedez la fel de faţă fiind şase sau opt persoane. Asta nu dovedeşte altceva decît că nu posed anvergura unui mare personaj şi nici acea sublimă indiferenţă care, o oră după o conversaţie de genul pomenit, îi permite să dicteze o circulară destinată reprimării abuzului ce se face în instituţie cu telefoanele particulare.

* * *

Cu actualul nostru Preşedinte-director general, domnul Stumpf-Quichelier [1], niciodată n-am prilejul — afară de îm prejurări excepţionale — să mă întîlnesc în altă parte decît pe culoar. Frazele pe care le schimbăm sînt mai totdeauna aceleaşi. Zic : *„Am onoarea, domnule Preşedinte !"* iar el îmi răspunde din mers, pe un ton jumătate protector, jumătate autoritar : *„Bună ziua, Blot !"* (uneori uită cum mă cheamă) *„Merge ? Merge ?... Să ştii că mă bazez pe dumneata !"* Aceasta, împreună cu *„Aştept să-mi faci lucruri mari"* — e una din formulele de predilecţie ale directorului. O foloseşte ori de cîte ori se întîlneşte întîmplător cu un şef de serviciu sau cu un şef de secţie pe care, altminteri, nu are cum să-i vadă. Cunoscut în întreaga întreprindere, acest *„Merge ?... Merge ?... Să ştii că mă bazez pe dumneata..."* se descompune în doi timpi şi comportă două intonaţii, devenite tradiţionale. *„Merge ? Merge ?"* sau *„Cum mai merge ?"* sînt rostite pe un ton ascuţit şi fonfănit, care nu admite nici o replică, precum, bunăoară : *„Ei, aşa că-i bună ciorba ?"* al unui general de armată. E de la sine înţeles că Preşedintele-director general, cu tot *„mai"*-ul, n-are nici timpul, nici dorinţa să ştie că treaba nu merge. De altfel acest *„Merge ?... Merge ?..."* e însoţit de o mişcare înainte a bărbiei şi de o strîmbătură a buzelor, răsfrînte pînă la nări, care-l fac pe şeful de serviciu să înţeleagă cum nu se poate mai precis că directorul poartă

[1] Numai iniţialele S.Q. cînd nu-i de faţă şi pentru salariaţii instituţiei.

povara tuturor micilor necazuri ale celorlalți : „Da, da, știu că aveți grijile voastre, dar le am și eu pe ale mele, în care-s cuprinse și toate ale voastre — știu tot". [1] Urmează o mică pauză (pauza strîmbăturii) după care, clătinînd afirmativ din cap, domnul de Stumpf-Quichelier lansează cunoscutul : *„Să știi că mă bazez pe dumneata !"* pe un ton mai grav, dar cu o clipire din ochi complice : știe el că nu se bazează degeaba. Dar abia a rostit : *„Mă bazez pe dumneata"*, că s-a și depărtat pe culoar.

Asupra unora (cei recent avansați, sau funcționarii mai puțin obișnuiți să-l întîlnească pe director) acest *„Mă bazez pe dumneata"* — cu toate că-și dau seama că e pronunțat mașinal (directorul ar putea spune tot atît de bine „Sănătate !" sau „Felicitările mele !") are un efect colosal, încît colegii se întorc în birourile lor hipergalvanizați, de parcă S.Q. le-ar fi transmis lor împuternicirile sale prezidențiale. Asupra altora însă, formula consacrată nu mai are nici un efect, sau provoacă o reacție ciudată. Ei nu pot uita pățania lui Parrichet, rămasă de pomină. Cum să nu fi fost uluit, Parrichet, auzindu-l în ziua aceea pe director zicîndu-i : *„Să știi că mă bazez pe dumneata !"* cînd, chiar în aceeași dimineață, primise scrisoarea recomandată de concediere ? Ce să faci ? Poți să-i reproșezi directorului unei întreprinderi atît de mari ca a noastră că nu-și mai amintește toate scrisorile care i s-au dat la semnat ?

*
* *

„Directorul dumneavoastră..."

Șeful meu direct e Barnage, codirector general cu mochetă dublă, cu perdele duble, ferestre duble și dublă secretară externă... Socot însă că e momentul să mă explic asupra ierarhiei mobilierului : la Societatea noastră importanța unui funcționar se măsoară după cea a biroului său. Întîi sînt cei ce lucrează în imense cuști de sticlă, puzderie, și ale căror

[1] Atît de des i se spune directorului : „N-o să vă pierdeți tocmai dumneavoastră vremea cu problema asta, domnule Președinte, cutare se va ocupa !" Sau : „Aveți prea multe pe cap, domnule Director, lăsați... X va rezolva totul", încît mă întreb ce-i mai rămîne de făcut.

mișcări nu pot scăpa ochiului vigilent al șefului de serviciu, izolat în găoacea lui transparentă. Această lipsă absolută de intimitate, comparabilă cu cea a peștișorului roșu dintr-un borcan, cu a tinerelor remaieze de ciorapi trebăluind într-o vitrină sub privirile trecătorilor (te întrebi cărui sadic satrap i-a trecut prin cap o asemenea idee), este una din găselnițele lumii moderne. Stupul străveziu e supliciul simbriașilor mărunți care nu mai îndrăznesc să-și scarpine nasul sau să scoată o bucățică de ciocolată din sertar fără să aibă senzația că sînt pîndiți din toate părțile. Nu ești *cineva* în instituția noastră decît din momentul cînd, scăpînd din cușca de sticlă și apoi din toate combinațiile nenumăratelor birouri fără fotoliu, fără lampă individuală, fără fereastră, fără secretară, fără mochetă — devii invizibil și singur într-un birou de mahon, cu fotolii de piele roșie și unde secretara n-are acces decît cînd e chemată.

Nu mă refer la ștabul ăl mare care, alături de postul lui de comandă, și-a amenajat un fel de budoar Empire, în care florile sînt schimbate la fiece două zile. Ambiția supremă e să fii posesorul unui birou care să semene a orice, numai a birou nu. Florile nu sînt privilegiul exclusiv al lui Stumpf-Quichelier, dar ca să ai dreptul la flori, trebuie să aștepți un cuvînt din parte-i. Luchard a așteptat doi ani, Pignatel trei, într-o bună zi, patronul zice: „Văd că-mi admiri florile... Dumneata, care primești vizitatori mulți, de ce nu pui?" Încuviințarea fiind acordată, spui să ți se pună flori — mai puțin frumoase ca ale ștabului — și nu le schimbi decît o dată pe săptămînă. După informațiile mele, în instituția noastră numai patru funcționari au dreptul să aibă flori „ca directorul".

Cîte nu s-ar putea face după chipul și asemănarea lui S.Q.? În întreprinderea noastră există un soi de mimetism destul de ciudat. Faptul că domnișoara Farjeau, secretara Președintelui, de optsprezece ani în serviciul lui, i-a împrumutat în cele din urmă trăsăturile feței, prezentînd o fizionomie de bătrîn buldog scofîlcit, nu-i ceva extraordinar (același fenomen de osmoză se observă în destule menajuri vîrstnice). Ceea ce mă uimește mai mult e să constat în ce

grad colaboratorii cei mai apropiați ai domnului Stumpf-Quichelier, prin efectul trăirii în contact cu el și sub autoritatea lui, i-au copiat gesturile, tonul, ticurile : de pildă felul de a mușca brațele ochelarilor răsturnîndu-se în fotoliu ; de a-și ține pe frunte pomeniții ochelari ca sportsmenii automobiliști la standul de ravitaliere ; mania de a-și termina întrebările cu un *nu-i așa ?* și pînă și un anumit pliciuit salivar, iscat de apăsarea limbii pe cerul gurii. N-aș putea garanta că mimetismul acesta a fost, la origine, inconștient. Un control al rațiunii îi pune frîu în anumite împrejurări particulare : nu-i de conceput, bunăoară, ca Barnage să-și ridice ochelarii pe frunte în fața lui S.Q., sau ca Lucot, într-o situație similară, să facă același zgomot cu limba ca dînsul. Realitatea e că, după o ședință a direcției, cei cinci sau șase auxiliari, îndată ce au revenit în birourile lor, reproduc cu spontaneitate față de zece oameni gesturile lui S.Q., cuvintele, grimasele, jocul ochelarilor săi. Vor nu vor, au păstrat o amprentă pe care de altfel nici n-o mai remarcă.

* * *

În afară de mocheta dublă și de perdelele duble, identifici numaidecît la Barnage și alte semne distinctive ale puterii. Pe birou : fotografia doamnei Barnage (sub cristalul ce acoperă masa de lucru — privilegiu al funcțiilor înalte — sînt expuși mai cu osebire copiii : de format mare dacă sînt mici, de format mic dacă sînt mari ; soția, considerată prea matură, nu are drept decît la formatul redus, dacă nu la eclipsa totală ; doamna Barnage fiind însă foarte frumoasă, figurează în plan mare) ; un multifon, un megafon și euforimetru ale cărui ace, ultrasensibile la căldură și la umezeală, arată, la punctul lor de intersecție, temperatura la care trebuie păstrată încăperea pentru a avea o senzație de bună dispoziție ideală.

Barnage mă cheamă destul de des la el în birou. Fie direct : *„Alo, Blot ? Vino pentru o clipă la mine !"* fie prin-

tr-o secretară : *„Domnul Blot la domnul Barnage. Şedinţă !"* [1] Această armă a puterii, Barnage o utilizează la maximum : latitudinea de a convoca de urgenţă subalternii la el în birou. Caracteristica atotputerniciei fiind imposibilitatea de a fi convocat de cineva, dar de a putea convoca pe toată lumea, domnul de Stumpf-Quichelier se înrudeşte sub acest aspect cu Preşedintele Republicii. Între atotputernici se dau, prin intermediul auxiliarilor, lupte subtile de întîietate. Odinioară, oamenii de fală duceau războaie din caleşti sau din litiere şi însărcinau o armie întreagă de lachei să le croiască drumul. Astăzi, îl duc prin telefon. Sau mai curînd pun secretarele să-l ducă. *„Dă-mi legătura cu domnul de Stumpf-Quichelier"* — spune domnul Ragondeaux, care, nici în ruptul capului nu admite să aştepte. Întrucît domnul de Stumpf-Quichelier e şi el iritabil la aşteptări, a dat dispoziţiuni similare secretarei sale. Pînă la urmă între ele secretarele dialoghează : *„Dă-mi-l, te rog, pe domnul de Stumpf-Quichelier... Ţi-l dau pe domnul Ragondeaux"*. Cum dialogul acesta egalitar menajează susceptibilităţile, domnul de Stumpf-Quichelier şi domnul Ragondeaux pot lua contact verbal.

Deunăzi Barnage m-a convocat la el în birou împreună cu Michaud şi Goguet. Nu era vorba nici de vreun comitet, nici de vreo şedinţă. Nu era vorba de fapt de nimic, căci Barnage nu a scos un cuvînt care să motiveze prezenţa

[1] La noi în instituţie nu totdeauna şedinţele se intitulează şedinţe. Un vizitator ar fi foarte mirat auzind-o pe secretară spunînd la telefon : „Nu-l pot deranja pe domnul Preşedinte : e la circ" — dar ar sesiza perfect sensul grav al circului dacă ar şti că e vorba de o şedinţă a direcţiei generale. Avem aşadar, conform cu orele şi cu zilele : *corespondenţa, ciocolata, comitetele, circul, expresul,* fiecare cu un număr mai mare sau mai mic de penaţi, bască *seminariile* şi *seminariile cîmpeneşti* — vaste confruntări ale directorilor şi agenţilor Societăţii, pentru care e prevăzută închirierea unui întreg hotel timp de o săptămînă sau două. Cu toată înclinaţia mea pentru cifre, mi-ar fi greu să spun cu exactitate numărul şedinţelor la care am luat parte de la angajarea mea în întreprindere. Aproximativ şase mii. Avînd în vedere că aceste şase mii de şedinţe, cu o durată medie de o oră, n-au adesea ca rezultat decît să-i incite pe participanţi să repună problema, sub o nouă formă, la următoarea şedinţă la nivel superior, se poate calcula timpul legal pierdut la aproape trei ani. Ceea ce nu înseamnă că şedinţele n-au loc totuşi în fiecare zi şi cu acelaşi ceremonial ; ele trebuie considerate ca nişte agremente favorite ale birocraţiei, ca o necesitate a animalului modern.

noastră. Avea însă nevoie de o galerie obedientă, pentru a dicta o circulară secretarei sale. Barnage adoră să-şi manifeste autoritatea prin circulare : e un fel de eliberare din cine ştie ce complexe. Nu se simte în largul lui decît dacă cinci sau şase oameni stau să-l asculte. (Se întîmplă să mă cheme chiar cînd se află la el vreun vizitator. Mă prefac că vreau să mă retrag, scuzîndu-mă. *„Nu, Blot, nu pleca ! Poţi rămîne ! Domnule X... vi-l prezint pe domnul Blot,* actuarul meu. *Are să vă dea cifrele pe care eu nu le mai am în cap"*. Prezenţa mea îl face pe Barnage să se simtă în largul său. Mă răsuceşte ca pe o maşinărie căreia el îi dirijează funcţionarea. Am ajuns obiectul lui.) Părerea mea e că Barnage trebuia să se facă actor : viaţa lui e o alcătuire de roluri pe care le joacă pentru a-i epata pe ceilalţi şi a se epata pe sine-însuşi. E mereu alt personaj. Poate că dimineaţa, la trezire, e pentru cîteva secunde el însuşi. Dar fuge de el imediat. Pentru soţia lui, frumoasa doamnă Barnage, interpretează primul său rol matinal, la telefon (telefonul şi secretarele fiind principalele accesorii de recuzită ale acestui actor) : rolul omului de afaceri internaţional, care, înainte de a lua o hotărîre importantă, pipăie pulsul bancar al marilor oraşe. Cheamă serviciul financiar : *„Ce mai e nou la Londra ?... New York*-ul *tot calm ?... Fiţi cu ochii în patru asupra Irakului, s-ar putea să iasă ceva interesant... Pe cine avem acolo ?* (Ştie pe cine, dar preferă să arate că n-are habar)... *E un fleţ...* (Dacă te-ai lua după Barnage, lumea e populată numai cu fleţi...) *Ţine-mă la curent, dacă se împute situaţia, expediaţi-l acolo pe Rameille sau Valguet... Dă-mi-l pe Blot !"* Nu mi-e greu să-mi imaginez că, după acest rol iniţial, Barnage să-l joace pe al doilea, cu copiii : omul supraocupat care găseşte timp să repare trenuleţul electric al fiului său. Nu-i displace, dacă e chemat la telefon de la Societate în momentul acela, să trimită răspuns că odraslele sale au precăderea asupra Irakului. Terminînd şi cu al treilea rol, cu şoferul (bonomie, familiaritate protectoare), Barnage, bine rodat, îşi face intrarea pe scena teatrului său principal : Societatea de asigurări.

Convocîndu-ne, aşadar, în ziua aceea, la el în birou, Barnage începu prin a ne spune : *„Am motive să ştiu* (e una din formulele lui favorite) *că anumite servicii neglijează să*

răspundă, sau răspund cu mare întîrziere cererilor de informații ale clienților). A venit timpul ca această situație să se schimbe (la megafon : *Jeanine !).*

Jeanine, ești drăguță să notezi circulara pe care ți-o dictez pentru toți șefii de serviciu ? Am spus : pentru toți, *s-a înțeles ? Cu copie, pentru domnii directori generali.*

(În ce ne privește, trimiterea circularei e perfect inutilă, de vreme ce ne aflăm acolo — dar prin aceasta Barnage ține să marcheze o preocupare de condescendentă politețe față de subalternii săi.)

Mi s-a adus la cunoștință din diverse părți *nu, șterge asta... ba nu, lasă așa...* Mi s-a adus la cunoștință din diverse părți că... (aici, o mică spirală aeriană cu un creion de argint) unele din serviciile noastre neglijează să răspundă la scrisorile clienților virgulă sau ale eventualilor clienți fie cu toată promptitudinea virgulă fie cu toată exactitatea necesare punct de la capăt Aceste neglijențe le voi considera de neiertat virgulă chiar dacă sînt uneori involuntare virgulă și aduc grave prejudicii firmei noastre punct Începînd de azi țin să răspundeți la orice scrisoare în termen de patruzeci și opt de ore de la primire și ca toți vizitatorii oricare ar fi *subliniază oricare ar fi* să fie *nu, șterge asta, nu-i bine ar fi să fie* și ca toți *subliniază toți* vizitatorii să fie primiți cu maximum de atenție punct Șefii de serviciu sînt direct răspunzători de orice abatere de la aceste elementare reguli pe politețe."

După asta, Barnage s-a întors spre noi, cu surîsul pe buze :

— Așa or să înțeleagă, nu ?

Primul care-l aprobă, slugarnic, fu Goguet :

— Nițel... E fainâ circulara dumneavoastră, domnule Barnage !

— Găsiți că am exagerat ?

— Vai de mine !

— Nu sînt prea aspru ?

— Da' de unde, domnule Barnage, o să le prindă bine !

Pe urmă, adresîndu-se secretarei, și parcă îmbărbătat de acest succes :

— Te rog să bați un exemplar separat pentru domnul Președinte. Și acum, domnilor, sînteți liberi... Jeanine, să-mi

amintești diseară că trebuie să iau masa la Lamoricière. Ce corvoadă ! În fine... poate că o să-mi servească la ceva... Cere-mi-l pe Wepler la Londra, vreau să-i spun două cuvinte înainte de ședința-fulger.

Barnage n-a pierdut prilejul să spună față de noi că trebuie să ia masa la ministrul Finanțelor. Auzindu-l cum îi zice pe nume : „Lamoricière", ai putea crede că e intim cu ministrul, cînd de fapt se ducea pentru prima dată la el. A avut grijă să ceară secretarei să-i amintească de un lucru pe care-l are perfect în memorie, cu condiția să fie un lucru care să-i măgulească vanitatea. Pe biroul său, foarte ordonat, se află totdeauna puse în evidență cîteva cărți de vizită simandicoase : *„Ambasadorul Marii Britanii și Lady Huttington roagă pe domnul și doamna Barnage să le facă onoarea de a asista la recepția dată cu ocazia vizitei Majestății-sale Regina" (frac, decorații).* Dacă luna curentă n-a fost prea îmbelșugată în atare cartonașe, le lasă omul la vedere pe cele din luna precedentă.

* * *

După acest clasic intermezzo, am ieșit lăsîndu-l singur cu secretara. Departe de a se opri din dictat, e momentul pe care-l alege de preferință — serviciul meu de informații funcționează perfect — pentru a-și dovedi sieși puterea : se apucă să dicteze proiecte de scrisori adresate unor personaje mai tari ca dînsul, scrisori ce nu vor ajunge niciodată la destinatari, decît poate într-o formă mult îndulcită. Redactate în stil de ultimatum, aceste scrisori îi procură lui Barnage o senzație efemeră, dar destul de plăcută, de omnipotență. Cu metoda aceasta, oare cîte victorii o fi repurtînd în fiecare zi Barnage asupra secretarei, pe care o amenință cu fulgerele sale epistolare (ca și cum ea ar fi Președinte-director general, sau ministrul Afacerilor externe), în timp ce mîna ei docilă, supusă, transcrie cu nervozitate gîndirea dictatorială ? Cîte ? Cine mai știe ! În schimb, ceea ce se știe e sintaxa folosită în corespondența aceasta autocratică, în care abundă imperfectul subjonctiv. Ori de cîte ori poate plasa unul, Barnage nu lasă să-i scape ocazia și, ca toți oamenii care nu-l folosesc rar, îl introduce des.

„Ferm hotărît întru cît mă priveşte să nu modific cu un atom *nu şterge*... cu o iotă linia mea de conduită virgulă şi cea a Societăţii virgulă aş dori ca pe viitor să fie bine înţeles că orice presiune exercitată asupra serviciilor noastre virgulă de ori unde ar veni virgulă *Intră, da INTRĂ !!... nu, rămîi, RĂMÎI !...* se va fi lovit de o simplă fine de neprimire punct Nu aş putea concepe ca raporturile noastre să se menţină altminteri decît pe aceste baze virgulă şi numai pe aceste baze punct de la capăt E necesar să precizez că în cazul că nu voi fi fost primit nici un răspuns asigurător pînă într-o săptămînă virgulă mă voi fi găsit în penibila virgulă dar imperioasa virgulă obligaţie de a revedea chestiunea liniuţă chiar dacă ar fi s-o facem — *zic ar fi s-o facem, nu-i aşa* — atunci cu un ochi mai puţin binevoitor (clipire de ochi complice Jeaninei) *Sper că vor înţelege... Citeşte-mi te rog !...*"

* * *

La jumătatea drumului între mocheta dublă a ştabilor şi cuşca de sticlă a negradaţilor, departe de flori, dar destul de aproape de lampadarul cu lumină indirectă, mă menţin la acelaşi nivel mijlociu care mi-a fost ursit încă din naştere. Mă gîndesc uneori la gluma burghezului ăluia binişor chivernisit, care visa să ajungă suficient de bogat sau suficient de... sărac, pentru a-şi putea îngădui să facă o sumedenie de lucruri ce îi erau interzise în onorabila lui situaţie... Despre profesiunea mea de actuar s-ar putea spune ceea ce spun ziariştii despre a lor : că îţi deschide toate drumurile practice, cu condiţia să evadezi din ea. Menţionez că există două feluri de actuari : cei care rămîn în îndeletnicirea asta toată viaţa şi cei care au părăsit-o pentru că meritau ceva mai bun. Eu aparţin primei categorii. Nu-mi lipsesc ideile, idei care depăşesc cadrul actuariatului, dar mi le fură alţii. Prin „alţii" îl înţeleg îndeosebi pe Gaslin, încă unul din şefii mei, director-general adjunct, care se interpune cît mai des posibil între Barnage şi mine. Gaslin e un mare mîncător de idei.

Nu zic că n-ar avea şi el idei, dar o bună parte a reuşitei şi-o datorează felului cum le rumegă pe ale altora.

Cînd îi duc cîte o idee lui Gaslin, n-are niciodată aerul că-i place. Cel puţin în momentul acela. Tot ce propun pare apă de ploaie, nu prezintă nici un interes ; s-ar zice că e cu mintea aiurea. Imediat abordează alt subiect. Moartă ideea mea, îngropată. Peste cîteva zile, într-o şedinţă, Gaslin ia cuvîntul : *„M-am gîndit că poate n-ar fi rău..."* (a se subînţelege : *„m-am gîndit că ar fi excelent"...)* Şi ce credeţi că-l văd scoţînd din pălărie ? Ideea mea... opt-sute-optul... o nouă formă de asigurare pe viaţă integrală, cu opţiuni multiple şi rambursarea tuturor primelor achitate.

La Gaslin, obiceiul acesta de a şterpeli ideile altora, de a le mistui timp de aproape o săptămînă şi de a le scoate la iveală ca pe nişte creaţii proprii s-a înrădăcinat într-atîta, încît a devenit a doua sa natură. Nu zic că nu e de bună-credinţă cînd îşi lansează în public ideea „sa" : a uitat cu desăvîrşire a cui era. Ceea ce dovedeşte că Gaslin şi-a însuşit unul din atuurile majore ale potentaţilor : inconştienţa [1].

Şi iaca, vrînd-nevrînd, mă întorc la oile mele (capitolul mortalităţii), îmi văd de treabă la locul meu şi abia dacă, din cînd în cînd, încerc să mă scutur, fără vlagă, de jugul legii lui Makeham şi de curbele în jos. De cîte ori n-am văzut irupînd la noi în întreprindere lupi tineri, ahtiaţi să schimbe totul, cu creierii clocotind de idei noi ! Revoluţia asta nu ţine mai mult decît un an-doi... exact cît timp le trebuie ca să se schimbe şi ei. Splendid tineret, secerat pe cîmpurile de bătălie ale pomenitelor Societăţi, cărora li se dăruie un suflet de luptător şi-ţi restituie un trup de simbriaş ! Cîndva, şi eu am venit aici numai foc şi pară. Mai tîrziu, am priceput cum stau lucrurile. Astăzi, la orele douăsprezece fără zece şi

[1] Această inconştienţă se poate manifesta în o mie de feluri. Acum cîteva luni, domnul de Stumpf-Quichelier invitase, cu ocazia unei festivităţi de fine de an, cîţiva modeşti şefi de serviciu. Conversaţia, datorită nu ştiu cărui viraj, o luase spre problema nivelului de trai. Şi iată-i pe toţi plîngîndu-se, poate şi niţel premeditat, de creşterea, din ce în ce mai urcată, a preţurilor. Ca să abordeze un subiect mai puţin spinos, cineva, ştiind că directorul e mare vînător, îl întrebă dacă a împuşcat mulţi fazani. „A mers binişor — răspunse el — dar vorbeai înainte despre nivelul de trai... Să vă spun ceva în legătură cu asta. Tatăl meu avea două mii de hectare, cu cinci guarzi de vînătoare. Eu n-am decît două sute mari şi late, cu un singur nenorocit de pădurar... Nivel de viaţă, ce mai încoace încolo !"

la şase fără un sfert mă uit la ceas. Şi ştiu că atunci cînd într-un birou slujbaşul începe să se uite la ceas, e la etapa unde au ajuns soţul şi soţia care se gîndesc să se bage în pat numai pentru a citi gazeta.

„Vă place munca pe care o faceţi ?"

Ei da, mărturisesc că sînt dimineţi cînd mi-e silă de tot şi de toate, dimineţi cînd n-am nici cea mai mică poftă să repèt aidoma ziua de ieri. (Pentru milioane de oameni viaţa se înfăţişează astfel : vreme de şase zile n-au nici un chef să trăiască ziua ce vine, iar a şaptea — scumpa duminică pe care o aşteaptă nu atît ca s-o trăiască, cît ca s-o omoare — e şi mai afurisită decît celelalte [1].

În atare dimineţi mă gîndesc la *îmi*. M-am săturat de *îmi*. Aş da orice să nu-l mai aud pe Barnage ordonînd : *„Ar trebui să te gîndeşti să* îmi *recalculezi tarifele !"* Cînd Barnage, chemîndu-mă la el în birou *(„Să vină Blot la mine !")* îmi spune : *„Trebuie să*-mi *pregăteşti lucrarea pînă diseară !"* sau *„Cîte sinistre* [2] îmi *prevezi dumneata pînă la anul ?"* am impresia — dureroasa impresie — că nu-ţi mai aparţii nici ţie, nici omenirii, ci domnului Barnage. Acel „îmi termini *lucrarea pînă mîine, negreşit !"* implică o stare de supunere disciplinară, de subordonare, care aminteşte pe „îmi *transcrii asta din nou, pe curat"* a belferilor şi pe „îmi *freci arma la iuţeală !"* a majurilor. Ce mai încolo-încoace, asta e soarta unui nesfîrşit şir de cetăţeni : cazarma pe viaţă. Asemănarea cu o cazarmă apare şi mai evidentă la întreprinderea noastră, unde, lăsînd pe generali la o parte, tu „îţi faci stagiul" în următoarea gradaţie progresivă : angajat, sub-şef de sec-

[1] Trebuie să existe în expresiile consacrate un adevăr mult mai adînc decît ni-l închipuim. De pildă : „S-a sculat ciufut" ; sau : „Îl strînge pielea" (sau antipodul : „Nu-şi încape în piele de bucurie".) Trebuie că există o relaţie de la cauză la efect între starea sufletească şi păr. Primul om care a zis : „M-am sculat ciufut" — probabil că a spus-o pe cînd îşi trecea pieptenele prin ciuf. Niciodată nu-mi stă părul mai zbîrlit decît atunci cînd mă scol prost dispus. Şi am băgat de seamă la ras că mi-e pielea obrazului întinsă cînd mă trezesc bine dispus.

[2] Toate profesiunile şi-au făurit expresii menite să le păzească de curiozitatea profanilor. Astfel, un gazetar nu va vorbi de articole, ci de *materiale ;* un achizitor de reclame nu de comision, ci de *ciubuc ;* medicul nu de un ulcior la ochi, ci de *salazion*. Un diplomat nu va spune minister, ci *departament,* un agent pentru asigurările pe viaţă nu accident, ci *sinistru*.

ție, șef de secție, șef-adjunct de serviciu, șef de serviciu, sub-șef de divizie, pentru a fi avansat, în sfîrșit, șef de divizie.

Îmi nu e, de altminteri, privilegiul exclusiv al directorului sau al șefului de serviciu. *Îmi* e molipsitor. Se întinde ca o pecingine, din creștet pînă la talpa întreprinderii, adică de la Președintele-director general : *„Văd că batem pasul în loc, domnilor !... Aștept să-mi faceți lucruri mari !"*, și pînă la ușierul de la parter, care poruncește curierului : „Îmi *duci plicul ăsta la Economia Națională... Urgent, ai înțeles ? Și nu care cumva să-mi trîndăvești prin cîrciumi !"*

În acest *îmi* al căprarului zvîcnește aceeași poftă de putere ca și în *îmi*-ul vreunui ștab. Saral, directorul financiar, declară : *„Am adus beneficii de douăsprezece milioane"* — ca și cum ar fi banii lui personali — iar pe Gillet, ușierul-șef, l-am auzit cu urechile mele spunînd unui client : *„Serviciul clădirilor ? Păi nu mai funcționează aici !... Ia te uită, n-ați știut ? Asta-i bună... Știți clădirea aia mare de pe bulevardul Haussmann, unde stătea Americanii de la N.A.T.O. ? Am cumpărat-o noi... am dat 450 de milioane... Acolo s-a instalatără..."*

Gillet a debitat toate astea cu tonul cel mai firesc din lume. Îi face plăcere să spună : *„Am dat 450 de milioane !"* (nu traduce suma în franci noi, căci n-ar produce același efect). Îți procuri plăcerea de ori unde se nimerește, chiar punîndu-i pe vizitatori să aștepte, ei care sînt singurii, sau aproape singurii martori ai acestei fărîme de autoritate : *„Du-mi repede asta sus la domnul Lebrun !"*

...Mi s-a urît cu reuniunile astea frățești, unde „marea noastră familie" își sărbătorește solidaritatea — banchete, cocteiluri, pom de Crăciun, în special, cu caterinca frazelor rituale : *„La mulți ani, domnule Blot !... Și multă sănătate, că-i mai bună decît toate !"... „Și prichindeii dumitale cresc, cresc mereu ? Așa-i viața !"*

Prichindeii dumitale, plozii dumitale, puștanii dumitale, mormolocii dumitale... S-ar spune, zău așa, că spre a găsi denumiri pentru tot ce-i, zice-se, mai frumos pe lume — copiii — jupînii s-au dus să le caute în tot ce-i mai urît. *„Mormolocii"*, în special, mă îngrețoșează : miroase a baltă mîloasă, stătută, a ceva hibrid care nu-i nici pește, nici broască, ceva monstruos și gelatinos. Epoca 1900 a sluțit arhitectura, epoca noastră a reușit să pocească limba. *„O să*

caftim curcanii..." *„A lins o tărie"... „A pupat portița"*. Așa se vorbește în țara lui Pascal și a lui Voltaire, atît de susceptibilă totuși la capitolul limbii. *Mormoloc*... mda ! *Mormoloc !* Ați măsurat cît drum a trebuit să parcurgem de la facerea lumii pînă să apucăm ziua cînd pruncul divin să fie botezat *mormoloc ?* Uite unde am ajuns !

Cînd auzi răsunînd lugubru, în vreun lavoar public, seara: *„A mierlit și aia"* și grosolana expresie : *„Da' madam Cutare ce mai face ?"*, cum să nu se țină scai de tine amintirea milităriei ? Dacă n-ar fi decît să mi-l aducă în memorie pe majurul acela, mult timp stăpînul destinului meu și în bunele grații ale căruia încercasem să intru în vederea unei eventuale permisii. Aflînd că nevastă-sa suferea de-o păcătoasă de gripă, i-am dat niște pilule, de eficacitatea cărora aveam cunoștință. *„O să vedeți, domnule plutonier major, i-am spus, în douăzeci și patru de ore nevasta dumneavoastră va fi din nou pe picioare !"*

Majurul mîrîi un mulțumesc. Au trecut două, trei, șase zile. Majurul nu-mi comunica nimic despre soția lui. După o săptămînă, luîndu-mi inima în dinți, mă apropii la o distanță respectuoasă, de șase pași, și-l întreb :

— Ce se aude, dom' plutonier major ? Nevasta dumneavoastră se simte mai bine ?

— Da, da, mormăi el... da' ți s-ar răsuci gîtița dacă ai spune „madam plotonier" ?

Nimic nu s-a schimbat : în contactul cu anumite niveluri sociale, e prudent să-ți învîrtești de cîteva ori limba în gură înainte de a spune : *„nevasta dumneavoastră"* dacă nu vrei să ți se înfunde pentru o formulă de politețe care, în altă parte, e de bonton.

* * *

Pe scurt, sînt dimineți cînd aș da orice să nu fiu obligat s-o iau de la capăt la fel ca și ieri, să fac din nou aceleași gesturi, să aud aceleași fraze, să respir aceleași mirosuri și, mai ales, vai, mai ales, să văd aceleași obrazuri. Problema asta mă obsedează în permanență. Îmi strică pînă și vacanțele. Vara, în hoteluri, ceea ce mă plictisește cel mai mult este să regăsesc în fiece zi, timp de o lună, aceleași obrazuri la aceleași mese (nu mă îndoiesc că și ceilalți resimt o plictiseală similară văzîndu-l pe al meu). Sînt zile cînd doresc

să nu mai aud nici un glas, să nu mai întîlnesc nici un locatar din imobil. Pentru a nu fi obligat să luăm împreună ascensorul, încetinesc sau grăbesc pasul ca să urc singur. Ascensorul nostru suferă de acele încetineli hidraulice care te silesc să găseşti un subiect de conversaţie : cum e vremea ; cum stăm cu încălzitul, cu scara, cu chiria... Penibil ! Şi pentru ce, mă rog ? Pentru simplul motiv că nu ştiu ce, sau cine, îmi şopteşte că trebuie să-i vorbesc persoanei care se suie cu mine. Nu numai că mă irită faptul că tac, dar mă irit şi pentru locatarul care nu găseşte ceva de spus.

În ascensoare, ca şi în saloane, mă plictisesc tot atît pentru mine cît şi pentru ceilalţi. Vara ne salvează cu căldura ei ; iarna cu frigul şi gripa ; în perioadele în care situaţia meteorologică nu ne inspiră nici o reflecţie, ne rămîne, în orice caz, varza : imobilul nostru duhneşte a varză. De cincisprezece ani, de trei ori pe săptămînă, în meniul familiei Butard (apartamentul doi, stînga) figurează această legumă, al cărei miros cotropeşte continuu întregul imobil, şi mai dihai lunea, miercurea, vinerea. Cred, sincer, că m-aş întoarce mult mai vesel acasă dacă nu m-ar întîmpina mirosul de varză. Încă din prag mă asediază molatecele ei efluvii şi nu-i de mirare că energia mea se topeşte la căldura fadă a verzei Butarzilor. Aha ! iată subiecte de conversaţie posibile în ascensor : „ar trebui să facem o reclamaţie" ; „măcar dacă ar pune niscai odoricale" ; „nu-i permis aşa ceva" ; „e inadmisibil ca un imobil întreg să fie condamnat la varză pe viaţă, pentru că unui locatar îi place mîncarea asta" etc. Pentru asemenea pălăvrăgeli e de dorit să nu pici tocmai peste Butard în persoană, sau e de dorit să nimereşti interlocutori accesibili (s-ar părea că există locatari lipsiţi de simţul olfactiv, iar alţii de timpan, de vreme ce nu sînt stingheriţi de zgomotele care pe tine te scot din sărite). Nu ştiu de unde mi-a venit într-o zi cutezanţa să-i spun lui Butard : *„Da' ştiu că-ţi place varza, domnule Butard !"* — sperînd, ca prin aluzia asta indirectă să ajungem la un aranjament amical. *„Fiecare cu gusturile lui, fiecare cu verzele lui !"* — mi-a răspuns cu un surîs echivoc, lăsîndu-mă cu mirosul lui de varză în ascensor.

Cînd nu mai am ce vorbi nici despre timp, nici despre imobil, nici despre varză, mă joc cu cheile, fredonez, pufăi, fac orice, ca şi cum stînd totalmente pasiv l-aş putea face pe

companionul meu din lift să mă creadă dușmănos sau idiot. Firesc, așa ar trebui să se petreacă lucrurile, dar așa-i făcut omul : într-un fel se comportă cînd e singur în ascensor și în alt fel cînd e cu cineva. Așijderea și la restaurant, dacă acesta e plin sau gol.

Și încă n-ar fi nimic. Fizionomiile vecinilor, fizionomia portarului — toate fizionomiile acestea — pînă la urmă dispar. Le lași la parter sau la etajul al treilea. Altele, însă, nu dispar niciodată.

A te însoți cu o fizionomie de care să te lovești în fiece dimineață și-n fiece seară, vreme de cincizeci sau șaizeci de ani, e un lucru considerabil. Dar a te însoți cu trei sute de mutre pe care ești condamnat să le vezi opt ore pe zi, vreme de o jumătate de veac, e prea din cale-afară pentru un simplu om. Ori, biroul nu-i altceva decît o monstruoasă căsătorie cu două sute sau trei sute de mutre. A ști dinainte ce va spune o femeie, ce reacții va avea, ce o va face să rîdă, ce o va enerva, pentru ce pricină se bosumflă... e, fără îndoială, o perspectivă insuportabilă. Dar a ști dinainte mutra cu care te vor întîmpina trei sute de persoane, cuvintele pe care le vor rosti, gesturile pe care le vor face, mirosurile pe care le vor emana — toate acestea mi se par, uneori, peste puterile mele.

Pentru a lupta contra acestui flagel al fizionomiilor, ștabii cei mari au o armă : mîna — sau mai precis așa numita lor *„mînă dreaptă"*. E vorba de acei factotum care, la trei-patru ani sînt înlocuiți cu alții, și care au găsit un plasament sub eticheta de consilieri tehnici, sau de directori-adjuncți. Meteorii aceștia, smulși cu filodorme fabuloase de la vreo firmă concurentă, sau „parașutați" din înalte sfere politice, diletanți de mare clasă, copleșiți de relații mondene, buni de gură, înotători emeriți, iconoclaști ai moralei, devoratori de bugete, fabricanți de fum, furnizori de idei, inventatori de cheltuieli fastuoase — sînt bufonii regilor moderni, Feții lor Frumoși, Machiavellii lor.

„Dați-mi voie să vi-l prezint pe Hubert de Fitz-Arnold, mîna mea dreaptă..."

Hubert de Fitz-Arnold, cu care a purces la noi domnia automatizării și căruia Societatea îi datorează cumpărarea unui robot electric de un miliard, capabil să efectueze 600.000 adunări în șaizeci de secunde și să citească Biblia

În 8 minute și jumătate, este cea de a patra mînă dreaptă din cîte s-au perindat în cabinetul domnului de Stumpf-Quichelier. Marea idee a lui Hubert e „asigurarea personalizată" sau, ca să folosesc o expresie ce flutură pe toate buzele, *funcțională*. La pod cu... polițele anonime, care nu țineau seama de particularitățile clientului și se aplicau aidoma garagistului din Dunkerque ca și podgoreanului din Perpignan. Și apoi nu se mai spune *poliță* ci *program :* un program de garanții care permite să i se confecționeze asiguratului, potrivit cu nevoile și resursele sale, haina de protecție ce-i convine cel mai bine.

Sub influența lui Fitz-Arnold nu numai că s-a introdus un vocabular nou, dar s-a modificat și metodologia agenților. *Apropierea de prospect* — traduceți : hărțuirea eventualului client — se operează după legi riguroase, consemnate în circulara intitulată *„luarea de contact telefonic"*. Trebuie să te pricepi să vinzi asigurări pe viață, cum ai vinde blănuri sau parfumuri și să știi a vorbi despre moarte la modul cel mai însuflețit. Regula Nr. 1 : este cu desăvîrșire interzis a spune *prospectului :* „dacă mîine ați muri..." căci, această presupunere cu totul gratuită are ceva neplăcut. În schimb spunîndu-i : „Dacă mureați ieri..." formulezi o ipoteză care, dezmințită în mod categoric de realitate, procură *prospectului* o plăcută senzație de securitate.

Nuanța aceasta, despre care domnul de Stumpf-Quichelier spune : *„E nimic... și e totul!"* a contribuit, și nu cu puțin, la favoarea de care se bucură Hubert de Fitz-Arnold din partea directorului. Deocamdată trăim în plină lună de miere. Nimic nu se face, nimic nu se desface în întreprindere, fără avizul lui Hubert. Directorul nu se mai poate lipsi de el. Îl scoală noaptea pentru un da sau pentru un nu. E umbra lui, ecoul lui, conștiința lui. Cînd e de luat o hotărîre și Hubert nu-i acolo, se întîmplă cam așa :

— Unde e Hubert? întreabă domnul de Stumpf-Quichelier — ca și cum i s-ar fi luat jucăria. Să mi-l aduceți imediat pe Hubert! Ah, iată-l în sfîrșit și pe Hubert! Spune-mi, dragă Hubert...

— Da, domnule Președinte...

— Ce părere ai, Fitzulică (diminutivul cu care-l alintă Președintele, cînd e în toane bune) despre proiectul acesta de seminar cîmpenesc pentru agenții noștri?

Fitzulică strîmbă din nas.

— Ce ? Cum ? Mda... mormăie directorul.

Ajunge atîta : proiectul e condamnat. În faza aceasta a lunii de miere, cea mai mică reticenţă a lui Fitzulică are mai mult efect decît orice detailat raport al celui mai vechi funcţionar din întreprindere. Planul financiar cel mai temeinic întocmit, programul de publicitate pregătit cu cea mai mare competenţă pot fi într-o clipă date peste cap, condamnate, ridiculizate de un singur cuvînt al favoritului.

De unde deţine Hubert puterea asta ? Fără îndoială, din însăşi forţa de seducţie pe care o exercită asupra celor mari. Datorită lui, zice-se, domnul de Stumpf-Quichelier a fost în sfîrşit decorat cu Legiunea de Onoare în gradul de comandor. „Mîna dreaptă" aparţine unei categorii ce-şi trage forţa iniţială din abilitatea de a se impune celor din jur. În ce priveşte pregătirea lor profesională, puţine informaţii există. Mulţi — ca de pildă Hubert — sînt foşti politehnicieni care, părăsind slujbele publice, îşi pun la bătaie gureşia în Asigurări. Dar marea Şcoală nu e indispensabilă carierei lor. Ei aparţin unei rase privilegiate, pe care viaţa o scuteşte de scările de serviciu, de slujbaşii mărunţi, de tabelul de avansări. Un anumit mister pluteşte deasupra reuşitei lor, învăluie treburile şi chiar viaţa particulară a acestor eminenţe cenuşii. Sînt Prinţii Vîntului. Vîntul îi aduce („paraşutaj" nu e un cuvînt deşert), vîntul ideilor înnoitoare, pe care îl pun să sufle în dîrdîinda zidărie a vechilor întreprinderi, şi tot vîntul îi duce cu el. Şi, după ce au dispărut, în urma lor nu rămîne decît ceea ce au adus : vînt !

Cum se poate reuşi mulţumită vîntului ? Cum te face puternic, respectat şi temut, vîntul ? Fie în industrie, fie în sectorul bancar, sau în Asigurări, Prinţii Vîntului folosesc într-o oarecare măsură aceeaşi metodă :

1. A răsturna ordinea stabilită, proastă din principiu... Fitz-Arnold e un maestru al genului. E suficient să-i prezinţi un plan eşalonat pe zece etape, ca să-ţi demonstreze cu o claritate de vizionar că tocmai cea de-a zecea trebuia să fie prima. Din această pricină, unii funcţionari, ca să li se accepte propunerile, au luat obiceiul să i le prezinte într-o ordine exact opusă celei concepute iniţial ;

2. A se crea, cu galantomie, noi conturi contabile de cheltuieli. E de necrezut cu cîtă uşurinţă ştabii, care se precupeţesc nevoie mare cînd e să sporească cu două sute de franci noi salariul unui funcţionar, aprobă două milioane pentru experimentarea unei „idei" a favoritului, care — mai e nevoie să menţionăm ? e deprins să calculeze numai în sute de mii. Aşa s-a întîmplat şi cu Fitz-Arnold. Pentru a-şi răsplăti agenţii din provincie, Societatea luase obiceiul să-i invite pe zece zile la un hotel de pe Coasta de Azur, special închiriat în acest scop („seminarul cîmpenesc"). Fitz-Arnold a găsit proiectul banal. De ce nu s-ar închiria un pachebot ? Aşa se face că directorul, mai mult ca oricînd în apele lui Hubert, hotărî să-i îmbarce pe toţi agenţii noştri într-o croazieră la Neapole. *Vedi Napoli e poi...* şi să vinzi asigurări pe viaţă, nu e o idee grozavă ? Costă ochii din cap, dar, eşalonată în timp, rentează ;

3. A găsi ideile directorului *admirabile,* avînd în vedere că autorii lor sînt ei înşişi.

Şi va veni totuşi o zi cînd şeful se va plictisi de mutra asta : atunci o va înlocui cu alta.

Toată întreprinderea a crezut că domnia lui Hubert de Fitz-Arnold se apropie de sfîrşit, atunci cînd calculatorul electronic însărcinat cu punerea la zi a portofoliului *„a scuipat un zero în plus"* — după expresia lui Goguet, încîntat de incident — eroare tradusă printr-un sold creditor de opt miliarde în loc de opt sute milioane. După anchetă şi verificările executate de chirurgii în electronică, s-a constatat că eroarea provenea de la o bandă magnetică inoportunată de *flash*-ul unui reporter venit să fotografieze minunăţia. Zguduitura a fost destul de serioasă, dar Fitz-Arnold se ţine tare. Cît ? Pînă în ziua cînd, mazilit, se va retrage în vreun paşalîc îndepărtat, pe care i l-a rezervat directorul, pentru a nu-i mai vedea mutra, fără de care pînă mai adineauri nu putea trăi.

P.S. Şi cînd te gîndeşti că toate lucrurile astea trebuie rezumate şi exprimate printr-un *da* sau un *nu,* prin : *„cu întrerupere"*, prin *„în medie"* şi prin „62,5%", pe un formular de cincizeci de centimetri pătraţi ! Încă una din maniile epocii noastre e să vrei să înghiţi o sumedenie de lucruri sub formă de *digest !*

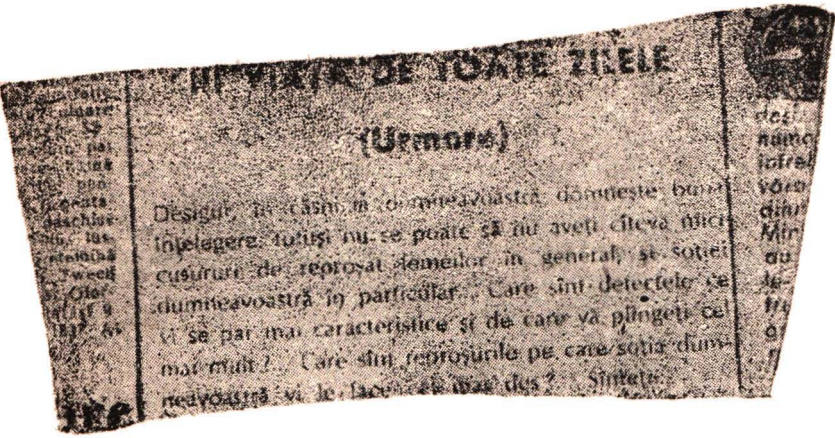

Ceea ce soţia mea îmi reproşează cel mai des e că sînt ceea ce sînt : un burghez. Fie că e vorba de educaţia copiilor, de felul cum mă îmbrac, sau de modul cum reacţionez la intrigile din birou, aud totdeauna aceeaşi exclamaţie : *„Vai, dragă Paule, ce burghez eşti !"*

Nu văd ce are cuvîntul burghez atît de pejorativ încît mulţi burghezi să aibă oroare cînd li se spune aşa. Continua-vor oamenii să se simtă veşnic jigniţi că sînt luaţi exact drept ceea ce sînt ? Dacă ar fi să dau crezare snobului pe care l-am auzit zicînd pe plajă despre vecinul lui : *„Îl găsesc niţel snob..."*, s-ar chema că toată lumea e snoabă afară de el.

Treptat-treptat am ajuns la convingerea că nimic nu e mai detestat de un mare număr de oameni decît să li se spună pe nume : burghezilor le repugnă să li se spună burghezi, capitaliştilor capitalişti, ţăranilor ţărani, evreilor evrei, salahorilor salahori, militarilor militari, rentierilor rentieri, dentiştilor dentişti, leneşilor leneşi, existenţialiştilor existenţialişti, politicienilor politicieni, şansonetiştilor şansonetişti, aristocraţilor aristocraţi, portarilor portari. Văzutu-s-a vreodată francez mijlociu fălindu-se că e un francez mijlociu ? Francez mijlociu e tot omul, afară de el. Mic, mijlociu sau

mare, nimeni nu vrea dintru început să fie nici mic, nici mijlociu, nici mare.

Poştarii, apelpisiţi că li se zice poştari, au reuşit să li se zică „petetişti". Hamalii, care s-ar simţi ofensaţi dacă s-ar întîmpla să nu-i „atingi la manşetă", au obţinut ca injuriosul termen „bacşiş" să fie eliminat din vocabularul profesional. Pentru o arhiducesă e un punct de onoare să treacă drept „o femeie simplă", pentru un porcar să treacă drept „o persoană distinsă". De îndată ce un domn comersant „a izbit-o" din plin în brînzărie sau în vinărie, atunci nu are astîmpăr pînă nu-şi comandă la un academician o plachetă elegantă, pe care o tipăreşte pe cont propriu la Draeger, sub titlul : *Hrisoavele de noblețe ale Roquefort*-ului sau *Grandioase Butelii*. Cînd vezi un muştargiu (un fabricant de muştar, adicătelea), prins într-un asemenea hal de ambiţia înnobilării, încît să aplice coroane domneşti pe camioanele sale („Regele muştargiilor", „Muştargiul regilor" [1]) ajungi la concluzia că mezelăria dă complexe, cel puţin tot atîta cît regalitatea. În timp ce muştargiul se afişează în Rege (cu R mare), un rege veritabil joacă tenis într-o competiţie, sub pseudonimul „domnul G" ; turistul care s-a înscris în registrele hotelului din Saint-Moritz sub numele de domnul Dupin, s-a aflat că se numeşte în realitate arhiducele Rudolf de Habsburg (ceea ce între noi fie vorba, e încă un mod de a te face... remarcat) ; se pot vedea prinţi în salopetă, monarhi pe bicicletă, regine în *blue jeans*. Faţă de asemenea anomalii, eşti îndrituit să te întrebi dacă n-ar trebui să se purceadă la o uriaşă reclasificare a lumii, de vreme ce lumea, aşa cum se înfăţişează, ţine să treacă drept alta.

Un ziarist de geniu, înfricoşat la ideea că va fi înmormîntat ca simplu ziarist, se va strădui să dovedească, bietul de el, că e un prost scriitor. Unui mare romancier îi place ca, într-un tîrziu, să fie salutat cu dulcele nume de poet. Un comic, la sfîrşitul carierei sale, anevoie rezistă la tentaţia de a arăta că e în stare să facă şi ceva serios. La fel actorul care şi-a cucerit celebritatea cu roluri de brută, se va sili să se convingă că poate excela şi în roluri duioase. Cutare istoric

[1] Coroana împodobeşte, de asemenea, frigiderele, cămăşile bărbăteşti, automobilele şi ţesăturile.

care şi-a închinat viaţa originilor evului mediu s-ar socoti diminuat dacă prietenii lui intimi n-ar chezăşui că posedă un simţ nemaipomenit al umorului. Un general care s-a ilustrat la tancuri visează să ocupe un jilţ la Academie. Sub denumirea de intelectuali sînt categorisiţi oameni care vor muri fără a fi rostit o singură dată : „sînt un intelectual". Se merge pînă acolo încît anumiţi francezi, aflîndu-se în străinătate, de teama că s-ar putea să fie luaţi drept francezi, exclamă cînd zăresc un grup de compatrioţi : *Poftim, iarăşi francezi !"*, preferînd să lege conversaţie cu cehi, cu turci, cu indiferent cine, numai cu de-ai lor nu. Chiar la Paris, nici n-ai apucat bine să te aşezi la o masă de restaurant, că-l şi auzi pe un francez spunînd : *„Francezii adoră asta !"* sau : *„Niciodată n-o să puteţi obliga un francez să admită aşa ceva !"* — ca şi cum el ar fi în afara cadrului. Bineînţeles, e şi el francez şi ar fi primul care să se prevaleze de calitatea asta, dacă i s-ar contesta obîrşia : *„Eu sînt francez, dom'le !"* Dar de aici şi pînă la a-l confunda cu francezii în genere, cu gallul sadea — să avem iertare !

Şi lumea se învîrteşte, amuzîndu-se să-şi smulgă de pe spate eticheta ce cîndva i s-a pus, pentru a o lipi pe spinarea vecinului.

* * *

Eticheta mea o păstrez. Nu mă făIesc cu ea, n-o reneg. Dar în definitiv, dintre mine şi Thérèse, nu este ea mai burgheză ? Staţi să judecăm.

Eu care toată ziulica, la birou sînt sclavul previziunilor matematice, care îmi petrec timpul meu cel mai preţios hăituind hazardul cu atîta înverşunare încît îi retez orice şansă de a-şi face jocul — nu mi-ar fi displăcut să găsesc seara, acasă, altceva, o brumă de neglijenţă, un fior al neprevăzutului şi chiar un pic de dezordine boemă. Ar fi fost, prin contrast, o savuroasă destindere. Foarte repede a trebuit să-mi iau gîndul de la o asemenea fericire. Thérèse e o maniacă a ordinei şi a dereticatului. În apartamentul nostru toate trebuie să stea la locul lor. Las un moment ziarul pe pat. Mă întorc : ziarul e pe etajera de ziare din salon. Îmi pun la repezeală cheile pe măsuţa din coridor. Ia-le de unde nu-s : au dispărut într-un sertar. Cu mare greu reuşesc să-mi

scutur ţigara într-o scrumieră : niciodată n-o nimeresc pe aia în care „am voie". Să lepăd scrumul pe covor, risc să fiu tratat de sălbatic şi să mă pomenesc cu aspiratorul de care mi-e scîrbă. Gîndeam că e un caz aparte. Un compozitor de muzică uşoară mi-a relevat că există cel puţin încă una ca ea. Nu-mi mai amintesc unde l-am auzit, dar am aflat atunci că şi el a îndurat un infern aidoma cu al meu. Încaltea el îl poate situa în trecut. Avea şi compozitorul o nevastă care, pentru un firicel de scrum îşi urnea aspiratorul. Nici el nu putea avea o cît de mică pată pe haină fără ca soaţa să nu apară imediat, cu o sticluţă de detergent, cu o cîrpuliţă fină şi cu o perie — *„Ridică-te... ce aştepţi ? nu e bine aşa... dacă stai cu spatele la lumină nu mai văd nimic... întoarce-te... stai drept"* etc. Nici el nu găsea niciodată ziarul acolo unde-l lăsase. Mi-a povestit şi ceva mai cu moţ : *„Odată, pe la vreo patru dimineaţa, avînd o migrenă îngrozitoare, mă scol din pat şi mă duc în baie să iau o aspirină. Cînd m-am întors să mă culc, am găsit patul strîns !"*

*
* *

„...defectele cele mai caracteristice ale soţiei dumneavoastră ?"

Grija Thérèsei pentru ordine şi curăţenie dispare de îndată ce nu mai e vorba de lucrurile din casă. Nu cred că poate exista o mai mare incertitudine lexicografică ca şi o mai mare harababură în ţinerea de minte ca la ea. Pentru exemplificare, mă voi limita la problema numelor proprii.

Mă refer pentru început la confuziile de natură etimologică : de îndată ce o femeie pomeneşte de Rio de Janeiro, poţi pune rămăşag că e vorba de Buenos Aires. Thérèse e la fel. Nimeni mai tare ca ea în năzdrăvănia de a confunda aztecii cu incaşii. *Olympia* cu *Alhambra* [1], Mauriac cu Maurois, un dinam cu o baterie, Hawai cu Haiti, Rimsky Korsakov cu Rahmaninov, paralelele cu meridianele, stalactitele cu stalagmitele, Condé cu Turenne, Auteuil cu Longchamps [2], Verlaine cu Rimbaud, Siria cu Libanul, scoţienii cu

[1] Două mari *music-hall*-uri pariziene.
[2] Cele două mari terenuri de curse ale Parisului.

irlandezii, opalul cu topazul, Renoir cu Degas, conjunctură cu conjectură, Bucureşti cu Budapesta, dolmenii cu menhirii. Mă opresc aci. Că zice totdeauna *infract, areoport, genicolog, precedesor, dilemnă* — mă rog, nu-s atît de hotentot ca să nu înţeleg o asemenea franţuzească.

Dar pune-o să noteze un nume, pe care i-l dictezi deslușit la telefon, un singur nume, simplu de tot, şi ca ea din numele acesta să fabrice douăzeci, fără să izbutească a-l reconstitui vreodată pe cel exact, e ceva care-mi ia piuitul. Să zicem, de pildă, că e vorba de domnul Delestraing. Domnul Delestraing telefonează în lipsa mea şi-şi dă numele, avînd grija să-l spună literă cu literă. Cînd mă întorc acasă, găsesc o însemnare ca să-l chem pe domnul Delestraint, Delestrin, Delestrain — niciodată Delestraing.

Bineînţeles că pe oamenii pe care îi cunoaştem îi ţine minte. Singurul lucru pe care-l uită e numele lor. Creierul Thérèsei găzduieşte un număr considerabil de nume şi capete — dar dacă îşi aminteşte un cap îi rătăceşte numele, iar dacă îşi aduce aminte de un nume pierde capul care îl poartă. O dată pe zi sau, mai precis, o dată pe seară — căci memoria Thérèsei se eclipsează cu osebire seara, de la orele douăzeci în sus — soţia mea — sub pretextul că sînt statistician, mă răsfoieşte ca pe o carte de telefon : îi trebuie un nume, numele unei persoane pe care amîndoi o cunoaştem foarte bine.

— Ei drăcia dracului, că doar nu cunosc pe altul cu numele ăsta !

Numele îi umblă prin cap, îl are pe limbă, dar nu reuşeşte să-l identifice. Trebuie s-o ajut eu. De douăzeci de ani atîtea nume am căutat pentru ea, încît deseori am visat să locuiesc pe o planetă unde să nu existe decît chipuri fără nume.

— Apropo...[1] mă întreabă Thérèse, cu cine crezi că m-am întîlnit azi dimineaţă ?

— ...

— Cu Dessair !

[1] Cînd Thérèse spune „apropo", asta nu înseamnă de loc că există un cît de mic raport între ceea ce va spune şi ceea ce s-a spus cu cîteva minute înainte.

— Cu Dessair ? Credeam că e în Belgia !

— Atunci nu era cel... Vai ce proastă sînt ![1] Ştii care... Tipul ăla de la Chamonix... Începe tot cu D... Haide, adu-ţi aminte...

— Nu văd cine...

— Ţţţţ... ce Dumnezeu, te-ai prostit de tot ! Îţi spun că-l cunoşti foarte bine... Ne-a invitat la plimbare cu maşina...

— Nu cumva era Desclaux ?

— Da de unde... e stupid cum nu-l... şi îl am în cap... Dacă ai vrea să mă ajuţi un pic...

— Aş fi încîntat, să-mi pot aduce aminte, draga mea, dar zău că nu văd la cine te gîndeşti.

— A, nu vezi ?... E totuşi clar, nu ? *Tipul de la Chamonix, care ne-a invitat la o plimbare cu maşina !...*

— Cred că tot Desclaux era...

— Mai bine ai tăcea. Stai... am să caut să-mi amintesc singură. Nu-i nici Dessouches, nici Dessais, nici Duchesne, nici Dutertre... ceva care aduce cu Dicter...

— Delvert ?...

— Nu mă zăpăci ! Ţi-am spus doar că Dicter... Din cauza ta le bălmăjesc pe toate. Nemaipomenit cum nu eşti în stare să mă ajuţi să regăsesc un nume ! Stai că ştiu ! Nevastă-sa purta o coadă de cal cu o fundă roşie !

— Trebuia să-mi spui de la început. Tiégler.

— Aşa dragă, Tiégler.

— Parcă spuneai că începe cu D... Puteam să caut mult şi bine.

— Am spus eu aşa ceva ? Aiurezi, dragul meu ! Nici un moment n-am vorbit de un D. De un „T" ţi-am spus.

— Totuşi, parcă...

— Nici un parcă... las că ţin eu minte ce ţi-am spus acum două minute, auzi tu ? Chiar atît de ramolită încă n-am ajuns. Nu cumva vrei să spui că-s nebună ? Ba da ! Ba da !

— Thérèse, n-o lua razna ! Uite, pun pariu pe o mie de franci că...

[1] Tot auzind o femeie : „Vai ce proastă sînt !" termini prin a o crede că-i aşa cum spune ea mereu ; în realitate cînd o femeie exclamă : „Vai ce proastă sînt !" asta nu se cheamă altceva decît că inteligenţa ei a avut un moment de absenţă.

— Veşnica ta manie de a paria !... Pînă una alta, observ că e suficient să vorbesc de o femeie cu o coadă de cal pentru ca dumnealui să-şi amintească imediat de numele...

— ...Numele. Fără *de*.

— Cum adică ?

— Se spune numele, nu *de* numele. *„Să-mi amintesc numele"*. Nu *de numele*...

— Aşaaa ? Acum vrei să-mi dai lecţii de franceză ?!... Ai şi găsit ocazia !...

— Pentru numele lui Dumnezeu, Thérèse, fii şi tu mai rezonabilă. De ce să te enervezi ? La urma urmei, de unde am pornit ? Te-ai întîlnit azi dimineaţă cu Tiégler. Buuuun... De vreme ce îmi spui că l-ai întîlnit, se cheamă că vrei să-mi spui ce ţi-a spus să-mi spui. Hai, povesteşte-mi, draga mea.

— Bine... dacă ţii... deşi, sincer vorbind, nu meriţi. Mi-a spus aşa : *„Nu uita să-i spui soţului dumitale să te ducă neapărat s-o vezi pe Ingrid Bergman în... în...* „Ei, drăcie, iar am uitat !... M-ai enervat şi nu mai sînt în stare să-mi amintesc de numele filmului. În orice caz, e un film englezesc, care se dă pe Champs-Elysées...

— Ciudat... Nu văd despre ce film poate fi vorba... Nu cumva e *Vrăjitoarea din nordul îndepărtat* ?

— Nu !

— Atunci *Întîlnire la miezul nopţii* ?

— Ăsta-i !

Nu mai insist. Cu osebire asupra faptului că e vorba de un film suedez realizat de regizorul Ingmar Bergman, în care actriţa Ingrid Bergman nu apare. Ar fi să-mi creez complicaţii noi. Mai bine tac.

Ceea ce nu înseamnă că nu mă gîndesc să fac un bilanţ al uriaşei cantităţi de timp pe care am fost capabil să-l pierd căutînd numele uitate de Thérèse. Acest accident mnemonic se întîmplă aproape ori de cîte ori se apucă să povestească „mujdele" prietenilor. În ce mă priveşte, aş putea foarte bine să mă lipsesc de numele din relatarea ei : anecdota tot atîta interes are şi fără el. Ei însă îi trebuie şi pace. Altminteri ameninţă că nu mai continuă mujdeaua. Am observat că tocmai oamenii cărora le scapă obişnuit vreun nume sînt cei mai înverşunaţi să-l găsească. Aşadar, sînt obligat să-i sar în ajutor, îmi frămînt şi îmi răsfrămînt memoria, prietenii noştri din politeţe fac la fel, şi iată-i pe meseni,

toţi în păr, la hăituială de nume ; de-a surda însă, căci numele ce i se găsesc nu sînt niciodată acelea pe care Thérèse le caută. După zece minute de investigaţii infructuoase, ne spune pe tonul cel mai firesc din lume :

— Lăsaţi, nu-i nimic... lăsaţi, o să-mi vină acuşi în minte...

Răstimp de acalmie. Vorbim de altele. Trece o jumătate de oră, o oră. La sfîrşit, pe la miezul nopţii, tocmai cînd cineva explică unui auditoriu atent dedesubturile inedite ale semnării pactului germano-sovietic din 1939, Thérèse exclamă hodoronc-tronc :

— Am găsit. E Marylin Monroe !

Ceea ce, înţelegeţi, face asistenţei o deosebită plăcere şi mai cu seamă domnului cu dedesubturile pactului.

Marea năstruşnicie e că Thérèse de îndată ce-i istorisesc un episod în care menţionez nume de locuri sau date calendaristice, are o memorie perfectă. Dacă mă încument să-i zic : *„Cele mai mari midii pe care le-am văzut în viaţa mea le-am mîncat la Boulogne, în 1953"*, Thérèse, regăsindu-şi întreaga facultate a preciziei, mă întrerupe rectificînd : *„Nu-i adevărat, Paul ! Era la Crotoy, în 56.*

* * *

În afară de numele proprii, nimic n-o obsedează mai mult pe Thérèse decît asemănările.

În fiece an aceeaşi scenă se repetă în timpul concediului : un vilegiaturist, aşteptînd în holul hotelului îi aminteşte *(„E nemaipomenit ce mult seamănă cu...")* de cineva pe care îl cunoscusem vara trecută în Bretania.

— E izbitor ce asemănare... îl ştii şi tu : avea o nevastă roşcată... vorbea cu accent englezesc...

— Watrou ? elveţianul ?

— Aş ! Un francez, cu o nevastă roşcată şi un şoricar...

— Luriez ?

— Eşti nebun ? Cum naiba nu-ţi aduci aminte ? Că doar îţi sare în ochi asemănarea.

(Încă un lucru care sare în ochi şi pe care, bineînţeles, eu nu-l văd.)

Încep să defileze numele tuturor cunoscuților din vara trecută. Capul mi-e un calendar uriaș pe care-l parcurg pagină cu pagină. Deodată Thérèse dă un țipăt :

— Ah, ce tîmpenie !... aceiași ochi... aceeași gură... aceeași voce... De cînd sînt n-am văzut asemănare mai mare ! Numai la ochi nu prea... Ei, știi că-i bună ! parcă ochii n-ar fi la fel...

Pînă la urmă n-am încotro, trebuie să admit : e într-adevăr nemaipomenit. Nici că se poate închipui asemănare mai izbitoare. Și după ce m-a pus pe jăratec douăzeci de minute ca să descopăr cu cine seamănă individul, hopa ! Thérèse are o revelație subită : insul seamănă cu el însuși. Domnul acesta, care atît de bine îi amintea de un alt domn, era unul și același domn. [1]

La începutul căsniciei, astfel de lucruri sînt amuzante. După un an te plictisesc. Mai tîrziu devin odioase.

P.S. Cum să redau toate acestea numai printr-un *da* sau un *nu* ? Stau în fața acestor însemnări însăilate pe marginea concursului, perplex că nu găsesc formula cea mai bună pentru a răspunde scurt și sec la punctele chestionarului. Răspunsurile mele vor fi desigur : *condiția mea mic-burgheză, mania ei de ordine, absență totală de precizie la numele proprii ; spiritul de contradicție* etc. — dar laconismele astea pot constitui o serioasă lămurire pentru anchetatori ?

[1] Mai e nevoie să precizez că respectivul domn nu are nici nevastă roșcată, nici șoricar, nici accent englezesc ?

— Sper că n-o să-ți pierzi vremea participînd la concursul ăsta ! — îmi spune Thérèse văzîndu-mă cufundat în lectura ziarului. Nu-ți mai ajung cursele ? Ai face mai bine să...

Cu Thérèse există totdeauna un ceva, un nu știu ce lucru *„pe care aș face mai bine să-l..."* Zadarnic fac cincizeci de mii de lucruri sub ochii ei, niciodată n-are să fie cel mai bun. Nu țin minte ca în douăzeci de ani de căsnicie să-mi fi spus o dată măcar că am făcut tot ce există mai bun. Se frămîntă degeaba. Întîi, chiar dacă acest concurs îmi sugerează anumite reflecții, încă nu sînt sigur că voi participa. Și pe urmă răspunsurile mele nu redau nici pe departe cîte aș avea de spus.

Căsnicia noastră e o copie a milioane de căsnicii care o duc cînd bine, cînd rău. Mă gîndesc la cei despre care rubrica faptelor-diverse spune : *„Îi auzeai nu o dată certîndu-se..."* În realitate, căsnicia noastră n-a fost zguduită, în douăzeci de ani, decît de cîteva mici furtuni, în afară de una singură, puternică. Da... În viața mea a existat o femeie și, ca la toți bărbații despre care se spune : *„există în viața lui o femeie"* — nu era cea legitimă.

„Credeți în «Marele Amor» ?..."

Dacă întrebarea de mai sus o neliniștește pe Thérèse este pentru că încă n-a uitat împrejurările dramei care, într-o zi — în mai multe zile chiar — a zgîlțîit căsnicia noastră. Eu, un bărbat în aparență atît de la locul lui, atît de burghez, atît de transparent !... Cred că nici pînă azi nu și-a revenit din uluirea că și altcineva decît ea a putut să se uite la mine. (Între noi fie zis, nici eu nu mi-am revenit încă.) Adevărat, era o ființă foarte ștearsă — o secretară. Se numea Myriam. Avea douăzeci și șase de ani. Pentru mine, care împlinisem patruzeci, Myriam reprezenta o nouă primăvară. Marele miracol al dragostei, la vîrsta aceasta, e că te întinerește într-o clipă cu douăzeci de ani. O secundă a fost de ajuns, cînd mîna ei s-a așezat pe a mea, într-o seară, la cinema, ca să simt unduindu-mi sub piele senzația aceea de fericire, de atîta timp adormită. O mînă... nimic altceva decît atingerea unei mîini — și se clatină pămîntul... Aveam impresia că am renăscut într-un univers nou. Universul în care trăia Myriam n-a mai fost cel de odinioară. Little Tich [1] și nevăzelina. *Le boeuf sur le toit* [2] și apa de melisă, Roata lumii și răvășele albastre [3], Carpentier și Dempsey [4], Suzanne Lenglen [5], Fonck [6], zepelinurile și Bugatti-urile [7], chiar Leandru și Zugraphos [8] — toate numele acestea care mi-au încîntat copilăria, ei nu-i spuneau nimic.

Mă simțeam mai tînăr ca niciodată, cetățean într-o nouă patrie denumită Myriam. Poate că și în asta stă dragostea : în sentimentul că femeia iubită a devenit pentru tine o patrie. Departe de ea eram dezorientat. Aerul pe care-l respiram nu mai era același, cerul albastru nu mai era albastru pentru mine. Chipul ei plutea tot timpul, în filigrană, pe dinaintea ochilor mei, se intercala între mine și Thérèse, răsărea brusc pe biroul lui Barnage, îl regăseam cînd ieșeam

[1] Faimos clovn de music-hall. (N.T.).
[2] Celebru restaurant parizian în perioada dintre cele două războaie mondiale. (N.T.)
[3] Poșta pneumatică. (N.T.)
[4] Boxeri celebri. (N.T.)
[5] Vestită campioană de tenis. (N.T.)
[6] Celebru aviator francez în timpul primului război mondial. (N.T.)
[7] Automobile de fabricație italiană. (N.T.)
[8] Faimos om de afaceri grec. (N.T.)

din cabina calculatorului electronic. Mă însoțea pînă în stradă, în așa fel încît, uneori, eram ispitit să-l suprapun pe alte gîturi. Tînjeam să-i găsesc vocea ca pe un izvor; tăcerile ei, ca pe o pajiște.

...Mă opresc aici. Un statistician... romantic s-ar putea să devină periculos. Și-apoi, ce rost ar avea să descriu în amănunțime peripețiile dramei? E atît de banală!... E drept că în dragoste totul e banal, pînă în ziua cînd te-a înhățat și pe tine... Atunci, devine un eveniment extraordinar. În definitiv, un caz din atîtea alte milioane de cazuri, veșnica poveste pe care o vedem pe scenă de cîte ori ne ducem la teatru. Numai că... Pe de o parte e viața, așa cum citesc despre ea femeile în romane, cum o aud în piese sau o văd în filme — de cealaltă, viața pur și simplu. Nu pot să nu constat că, în viața de toate zilele, Thérèse nu admite nici a suta parte din cîte admite — ce zic: aplaudă — la teatru.

Nevestele plîng de zbuciumul Annei Karenina, sînt gata să accepte — cel puțin pe scenă — ca un tată de familie fascinat de farmecul unei fete tinere să fie sfîrtecat de chinurile pasiunii, tremură pentru Tristan, trădat de perla femeilor — nimic nu le trezește un sentiment mai tandru decît iubirea vinovată a lui Julien Sorel cu doamna de Renal și chiar dragostea unui fiu cu mama lui (cu condiția ca incestul să poarte semnătura lui Sofocle). Iubirile astea le umplu ochii de lacrimi.

Dar ca vreunui soț să i se năzare într-o zi că e și el mistuit de aceeași văpaie, posedat de aceleași sfîrșeli, hărțuit de aceleași dorințe, atunci ce-ar mai rămîne, mă rog dumneavoastră, din clasicile vijelii ale inimii, din focul care pustiește, din pasiunile fulgerătoare, pe scurt din Amorul cu A mare? Nimic. Ba da, ceva tot rămîne. Căci *„irezistibila înclinație"*, *„tandre simpatii"*, *„delicii"*, *„arzătoare dorință"* etc., tot acest delirant vocabular, atît de sincer gustat cînd e vorba de ficțiune, toate expresiile astea duioase, cu înduioșare citite sau ascultate, în sfîrșit, tot lirismul acesta verbal se rezumă în trei sau în șase cuvinte: *„a se culca, a se culca cu o fișneață"*. Tristan e nemuritor, Tristan renaște în fiece zi, milioane de Tristani sînt pe lume — tu însă n-ai voie să fii unul din ei. Oricît de pure ți-ar fi sentimentele, oricît de violentă pasiunea, oricît de sfîșiat sufletul, tu, săr-

mane Tristan, pentru soție nu ești altceva decît *„un ticălos fără pereche"*. Faimosul act al posesiunii, cîntat cu atîta noblețe de poeți, nu e decît o *„scîrboșenie"*. Îngerul tău — o tîrfă. Dezmierdările ei ? Niște *„porcării"*. Iar cît privește Amorul, pur și simplu *„te-a lovit strechea"*.

Am impresia că, pentru femeile măritate, nu există decît un singur gen de femeie cu care soții lor le pot înșela : cocota. Prietena lor cea mai bună, cea pe care o dădeau ca exemplu, cea pe care o nimbau cu toate virtuțile, nimfa cea mai nevinovată sau tînăra abia înflorită la soarele dragostei, sau o prințesă daneză în trecere prin Paris — toate devin *„cocota aia"*, *„tîrfa aia"*, *„stricata aia"* de îndată ce se ating de sacrosanctul lor soț. În pofida a ceea ce se întîmplă în romane, pe scenă sau pe ecran, femeia de care te-ai îndrăgostit nu poate fi o femeie normală.

Și mai întîi — zic ele, nici nu ești îndrăgostit. *„Tîrîtura aia ți-a sucit capul, te-a făcut să-ți pierzi mințile !"* E un demon împielițat. Dovada ? *„Sînt destui burlaci pe lume ca să nu fi avut nevoie să se agațe de un bărbat însurat"*. Te iubește ? *„Ptiu !"*... E o mașinație perfidă. Numai așa, de-al dracului, afurisitele în loc să-și facă mendrele cu nenumărata turmă behăitoare a bărbaților care numai asta vor — văduvii, divorțații — au preferat să strice o casă. (Niciodată n-o să-i vină în minte unei femei măritate că *„stricata aia"* ar fi avut mai puține complicații dacă alegea un burlac. *„Dinadins a făcut".*) *„De ce să mi se facă mie una ca asta ? Și de ce aia ? De ce tocmai cu aia ți-ai găsit ?"*

În cazul meu, după cum am spus, era o secretară. Chiar să fi fost exploratoare, sau manechin, tot un drac. Femeia care ți-a căzut cu tronc niciodată nu va fi una *„admisibilă la o adică"*. *Obiecțiunea : „Puteai alege pe alta"* o vei auzi indiferent cine e femeia „aleasă". Încă ceva mă pune pe gînduri ; lumea trăncănește că șefii se amorezează de secretară, soții de cumnățică, nevestele de cel mai bun prieten al soțului... Dar cum să te amorezezi de oameni pe care nu-i vezi niciodată ?

Așa sau altminteri, unde vezi dumneata Amor în toate astea ?

Nu-l căuta, nici nu există.

Ceea ce şi reiese cît se poate de clar din interogatoriul-tip [1] conjugal, care începe cu tradiţionala întrebare :

„Ce vîrstă are respectiva ?"

Categorii :

a) De la 20 la 26 ani :

„Ştii tu că poţi fi acuzat de ademenire de minore ? A dat amokul peste tine ! Mîine-poimîine ai să te duci să le cauţi pe la licee ! Nu-ţi dai seama cît eşti de caraghios ? Aş înţelege la o adică, să te îndrăgosteşti de o femeie, de una în toată firea... dar de o copiliţă ca asta !... Douăzeci de ani e admirabil... l-am avut şi eu... Dar să te văd pe unde ai să scoţi cămaşa peste zece ani... Te-ai gîndit ce o să fie peste zece ani ?... Ea abia o să aibă treizeci de ani... iar tu, cincizeci şi cinci... Şi o să-ţi dea frumuşel cu piciorul, aşa cum vrei să-mi dai tu mie acum !"

b) De la 27 la 33 ani :

„Îi e frică să nu rămînă cu buzele umflate, e clar ca lumina zilei ! Şi tu te laşi dus de nas ! De la douăzeci şi opt de ani în sus, toată lumea ştie că femeile-s zorite să se căpătuiască ! Eşti de o naivitate !... Nu vezi mai departe de lungul nasului ! Sare în ochi că nu urmăreşte decît să se mărite ! Puţin se sinchiseşte de tine !"

c) De la 34 la 40 de ani :

„Zău dacă te mai înţeleg ! Aş înţelege, la o adică, să te îndrăgosteşti de o codană de douăzeci de ani !... Da' de aici... Poţi să-mi spui ce-ai să te faci peste cinci ani ? Aud ? Şi toată parascovenia e, îmi închipui, pentru că are sînii un pic mai ridicaţi decît ai mei ! Te cred, ea nu s-a istovit să crească doi copii, putoarea ! Peste cinci ani... Ce spun cinci, stăm noi de vorbă peste doi ani... Femei la patruzeci de

[1] E de la sine înţeles că nu iau ca bază exemplul meu personal : ar fi insuficient. Mă sprijin pe numeroase cazuri, despre care am avut direct sau indirect cunoştinţă. Eu sînt convins că trebuie luate „ad literam" sau mai curînd „ad numerum" statisticile efectuate de Institutul de sondaj al Opiniei Publice, potrivit cărora o căsnicie din trei „merge prost". Am propria mea documentare : Societatea de asigurare a vieţii e un confesional, care-ţi permite să afli, aproape tot atît de eficient ca un cabinet de avocat, sau de medic, diferitele aspecte ale fericirii, fără îndoială cea mai deficitară din toate năzuinţele omeneşti.

ani, mai găseşti tu una ca a ta printre ele ? Vrei să ştii ceva ? Ieri seara, în autobuz, un domn mi-a spus : «Îmi daţi voie, domnişoară ?»..." [1]

* * *

Nici urmă de iubire în toate astea, ci doar *„murdare socoteli de creaturi"* avide să prindă-n laţ un soţ rupîndu-l de femeia lui legitimă. Şi chiar dacă izbutesc s-o conving prin persuasiune şi sinceritate : (*„îs amorezat... asta-i situaţia... ce să-i faci ?"...)* Thérèse începe să ţipe :

„Da' pentru numele lui Dumnezeu, nu numai amorul există pe lume ! (sau *„nu numai asta !". „Asta"* — adică instinctul animalic). *Toţi bărbaţii sînteţi la fel ! Veşnic turmentaţi de fleacul ăla !* (De notat că amorul, cînd ea se înfrupta din poamele lui, niciodată nu a fost calificat astfel.) *Asta vă preocupă : culcatul ! E singurul lucru care vă interesează ! Dar că nevasta se omoară să vă creeze un interior plăcut, să vă crească copiii, să aibă grijă de gospodărie, de bucătărie, de slugi, vă doare în c..."* [2]

Din cîte cercuri vicioase există, iată-ne în cel mai vicios. Deposedaţi-o de dragoste pe o femeie şi vorbiţi-i în schimb de tandreţe, de afecţiune, de respect... (*„Am pentru tine multă tandreţe, mult respect..."* aceste două substantive ies totdeauna din gură împreună). E limpede că vorbele astea n-au nici o valoare. În ziua sau în preziua căsătoriei ea ţi-a mărturisit totuşi (în cel mai gingaş chip atunci) : *„...Şi pe urmă, mai e şi altceva decît dragostea... dragostea poate să treacă... Toate trec... Sînt însă lucruri care rămîn : tandreţea, afecţiunea, gentileţea, respectul reciproc..."*

[1] Nici prin gînd nu-i trece că putea fi luată drept o fată bătrînă.

[2] Cînd ne certăm, Thérèse nu pierde niciodată ocazia să mă pună la plural. Pluralul acesta, care-i înfloreşte spontan pe buze, nu mi-l permite şi mie. Un cît de timid : „Voi, femeile..." îmi este interzis. Dacă, de pildă, spun : „Nu-s decît un bărbat ca oricare altul... Nu fac altceva decît ceea ce fac milioane de bărbaţi !", am brodit-o ca Ieremia. „Aha, acum începi să mi-i dai pe alţii ca exemplu ! Cred şi eu, e comod... Ce-i tragi mereu cu bărbaţii ?" Pe scurt, dacă m-a ales pe mine, e fiindcă i s-a părut că nu fac parte din aceeaşi specie cu dînşii. Crezuse că descoperă în mine pasărea rară, *bărbatul care nu seamănă cu ceilalţi.* Aceasta e părerea tuturor femeilor despre soţul ales, pînă în ziua cînd îl pun la plural.

S-a întors oare lumea pe dos? Mai sus pomenitele adevăruri devenit-au minciuni? Nimic din ele nu mai contează astăzi; singurul lucru care contează e amorul. Tandreţea pe care i-o arăţi? N-are ce face cu ea. Iar cît priveşte respectul... *„la ascultă, crezi că vorbeşti cu maică-ta?"*

În schimb, oferiţi femeii dragoste numai : imediat are să se vaite că în afară de *„chestia aia"*, în afară de plăcerile tale bestiale, nu te mai interesează nimic : *„nu-mi acorzi nici măcar una din acele gingăşii care înseamnă totul"*.

„Vezi şi tu că nu sînt prea pretenţioasă... Un pic de căldură, de afecţiune (şi aceste două cuvinte nu ies niciodată din gură unul fără celălalt)... *Dar chiar nimic... Nimic decît treaba* aia !"

Aşadar, putem formula o regulă generală :

— Ceea ce dai nu prezintă nici o valoare.

— Ceea ce iei e capital.

Minutele pe care i le-am luat cică prin tertipuri machiavelice erau tocmai cele mai preţioase ale ei : *„Nu ţi-am cerut mare lucru :* week-end-*ul acela, ştii care? să-l petrec cu tine"*. Week-end-*ul acela* — nu cel precedent nici cel următor. Acelaşi reproş şi în ce priveşte obiectivul excursiei. În douăzeci de ani de căsnicie o singură dată am fost fără ea pe Coasta de Azur; ei bine, tocmai acolo ar fi vrut să meargă. Iar cît priveşte elementul care ar putea să împace, după socoteala ta, şi capra şi varza, niciodată, vai, nu-l vei nimeri pe cel just. Să luăm, de exemplu, banii.

a) Dacă ai bani.

„Dar ştii — o asiguri — *că voi avea totdeauna grijă de tine... Nu vei duce niciodată lipsă de nimic..."* Spunînd aceasta, te gîndeşti la toate pramatiile din jurul tău care şi-au părăsit nevasta cu trei copii, dîndu-le o pensie alimentară de 350 de franci pe lună. Chibzuieşti că, soţia ta, oricît, îţi va aprecia generozitatea. Eroare ! Eroare adîncă ! *„Asta ar fi culmea ! Refuz să te mai ascult ! Auzi-l cum vorbeşte ! Ce? Ai vrea, te pomeneşti, să-ţi fiu şi recunoscătoare că nu te porţi ca o bestie? Aida de, prea îţi vine uşor !"*

„Dar bine, draga mea, dar nu asta am vrut să spun..." (Totdeauna o întorci că *„nu aia ai vrut să spui"*, cînd de fapt ai spus exact ceea ce ai vrut.) *„Dar ce altceva? Banii ! Numai cu banii tăi îmi împuiezi urechile ! Fac ceva pe banii tăi,*

nu mă interesează ! Numai banii îţi umblă prin gură ! Fă ce vrei cu banii tăi... cu spurcăciunea ta de bani... Banii... Banii... Banii [1]*...*" (etc.)

b) Dacă n-ai bani.

Problema e cum nu se poate mai simplă : singurul lucru care contează e banul : *„Şi crezi că o să poţi întreţine două femei, tu care nu eşti în stare să ţii măcar una ? Domnu se consideră milionar !...*" (etc.)

* * *

Numai un dramaturg ştie să-şi scoată personajele din acest specimen de cerc vicios. Eu mă învîrtesc în el ca o veveriţă şi nu găsesc ieşire. Vă spun drept, aş da tot ce am unui autor de piese care, în perioadele critice, ar reuşi să mă descurce, regizîndu-mi mie acasă episodul conjugal decisiv, aşa cum o face la teatru. Ştiu că e imposibil. După cum e imposibil ca o adevărată scenă de menaj să izbutească să „treacă rampa", captivînd interesul spectatorilor ; ar fi o lamentabilă cădere. Într-o astfel de scenă redată după natură, se spun prea multe sau prea puţine. Singurii care cunosc doza exactă sînt autorii dramatici. Ei ştiu să concentreze întreaga acţiune în cadrul unui act. O frază imperativă aduce o replică tăioasă, provocînd ruptura definitivă. Într-un sfert de oră, cel mult douăzeci de minute, totul s-a consumat. La mine, o scenă poate ţine şi optsprezece luni. Ori de cîte ori s-a produs, am avut impresia că va fi scena decisivă, şi de fiecare dată reluam totul de la început.

Probabil că nu ştiu să folosesc cuvintele de circumstanţă. Ceea ce e admirabil în teatru e felul cum protagoniştii găsesc cuvintele necesare la momentul oportun. Să luăm, ca exemplu, două sau trei scene din piese celebre, care se termină cu o despărţire :

„Să nu ne pierdem firea acuma amîndoi.
Mă zbuciumă clipita şi inima-mi mănîncă
Şi făr c-a tale lacrimi să mă mai scurme încă..."

[1] Mai totdeauna se repetă de trei ori.

Sau :

„Ascultă... În ziua cînd te-am luat am jurat să fiu tot atît de curat ca și cel mai curat cristal. Ei bine... cristalul nu mai e limpede..."

Evident, toate astea sînt foarte frumoase. *„Cel mai curat cristal !..."* Pas de găsește pe moment ceva asemănător. Desfid bărbatul care, avînd o explicație furtunoasă cu nevastă-sa, să se poată exprima în felul acesta. Niciodată în viața de toate zilele nu spui așa ceva, și încă dintr-o țîșnire. Eu, în nici un caz. Cuvintele vin anevoie. N-ar strica un sufleor. Așa cum soluția propusă nu e niciodată cea bună, tot astfel cuvîntul pe care l-ai folosit nu va fi niciodată cel nimerit. Iată pentru ce, mai totdeauna *leit-motivul* scenelor conjugale este următoarea frază ce-mi sună mereu în urechi : *„Știi bine că n-am vrut să spun asta..."* Ce părere am avea despre un actor care ar ține-o într-una cu : *„Știi bine, draga mea, că n-am vrut să spun asta !"* ? Și plînsetele, țipetele, crizele de nervi... Nu s-ar mai auzi nimic pe scenă. La teatru, chiar și plînsetele sînt măsurate. Între două icnituri, eroina găsește resursele necesare ca să spună ceva foarte logic, făcînd astfel acțiunea să progreseze. Dimpotrivă, în viață totul e haotic, ridicol, tragi-comic. Un cuvînt nefericit — cum sînt de altminteri toate — scoate la iveală, cu o nemaipomenită precizie, o întîmplare petrecută într-o după-amiază din 1946, în casa soacrei. Prilej de a fi puricați toți membrii familiei tale, care, între noi fie vorba, nu-s mai breji. Ca să nu mai pomenim de fîțîielile încolo și-ncoace ale persoanelor, față de care trebuie să schimbi repede discuția. La teatru, cînd vine scena rupturii, respectivii sînt lăsați în pace : nu tu copil, nu tu inspector de la gaze, nu tu telefon care să smintească mecanismul acțiunii, să întrerupă ping-pongul dialogului. Ce-ați spune dacă taman în momentul cînd unul din protagoniști exclamă : *„Mă zbuciumă clipita și inima-mi mănîncă !"* — ar veni fata din casă cu teancul de rufe în brațe ? În viața de toate zilele nu numai că se vine cu rufele, dar Thérèse, în chiar toiul disputei celei mai aprinse, nu se va codi o clipă : se va duce să le numere. *„E timp să vorbim despre divorț și după aceea"*. Ba rufele, ba una, ba alta, nu se mai isprăvește. Ajunge să spui : *„Să stăm zece minute liniștiți de vorbă"* — ca să dea cineva buzna peste noi.

Nimic nu mă oboseşte mai mult ca scenele astea, fie că sînt hăcuite sau întregi. Trebuie să fii actor ca să rezişti fără zdruncin şi să nu resimţi efectele dizolvante ale harţei. Mie îmi provoacă o pierdere de energie mai mare ca două zile de marş, sau ca o săptămînă de muncă intensă. Poate pentru că (în antiteză cu teatrul unde totul trebuie încheiat la miezul nopţii) — scena conjugală, adevărata, declanşată întîia oară după cină, pe la zece seara, izbucneşte din nou în tăria nopţii, cînd toate teatrele au lăsat de mult cortina. S-ar părea că un anumit gust al tragismului şi al efectelor de regie îndeamnă femeile să aleagă noaptea pentru a-şi vărsa năduful (ziua, ele manifestă predilecţie pentru locurile publice). Plînsul Thérèsei mă trezeşte din somn. Încerc s-o liniştesc, o întreb : *„De ce plîngi ?"* (ca şi cum n-aş şti) şi această întrebare, pe cît de stupidă pe atît de inutilă, dezlănţuie o nouă criză de nervi, al cărei sfîrşit nu-i previzibil înainte de cinci dimineaţa şi fără ca, bineînţeles, problema să fi avansat cu un pas. Adevăr grăiesc, teatrul e singurul loc din lume unde scenele (conjugale) duc la o soluţionare rapidă a conflictului. În viaţa reală baţi pasul pe loc, ai impresia că cuvintele nu servesc la nimic : sau îţi depăşesc gîndul, sau gîndurile tale nu-şi găsesc cuvintele potrivite.

În definitiv, trebuie sau nu trebuie să vorbeşti ? Părerile sînt împărţite. Cei pentru care adevărul e o regulă de conduită capitală vorbesc. Cei pentru care minciuna e ridicată la rangul de cult spun totul, minus adevărul. Mai sînt şi cei care vorbesc cu jumătăţi de vorbe şi ăia care nu vorbesc niciodată. *(„Timpul le aranjează pe toate !")*

Eu n-am izbutit încă să am o linie de conduită bine determinată. O vreme, multă vreme, am ridicat şi eu minciuna la înălţimea unei obligaţii morale : minţeam ca să n-o fac să sufere.

Minţi, minţi, cu atît mai vîrtos cu cît ţi se vorbeşte astfel : *„Orice ar fi, e mai bine să ştiu adevărul... Îndoiala mă omoară ! Şi pe urmă, nu vreau să mă las trasă pe sfoară..."* (Acest şi *„pe urmă"* ar trebui înlocuit cu *„şi mai cu seamă.")*

Toate astea nu sînt, vai ! decît prefăcătorie (cu excepţia trasului pe sfoară, căci amorul-propriu, frica de ridicol au precădere în psihologia feminină). Ele vor să ştie : *„să ştiu în ce ape mă scald..." „să nu bîjbîi în întuneric"*. Dar de

cum știu, niciodată nu e ce voiau să știe ; îndoiala o macină pe Thérèse, nu tăgăduiesc, dar dacă există un lucru care o macină mai tare, apoi acesta e adevărul.

Știu asta din ziua cînd m-am hotărît să vorbesc. A vorbi nu ajută la nimic, înainte de a fi luat hotărîrea să rupi. Totul e de prisos înainte : sau vorbești prea mult, sau prea puțin. Cu mine, totdeauna se întîmplă așa : de cum vorbesc, cum regret imediat ce am spus. Dacă nu vorbesc, regret că am tăcut.

*
* *

Cîte roluri n-am jucat ! Pe al soțului plictisit, al soțului deprimat, al soțului hărțuit, al soțului torturat, al soțului cu gîndurile-aiurea, pînă și pe cel al soțului obsedat, al monstrului sexual simulînd treziri bruște, în tăria nopții și urlînd : *„Ceafa ta, vreau ceafa ta !"*. Într-o zi am găsit (tot din motive tactice) că e bine să mă autoacuz : *„De mult voiam să ți-o spun, Thérèse... Trebuie să-ți spun... Sînt un monstru... Te-ai măritat cu un monstru. Sînt un maniac sexual... Mă obsedează coadele. Codițele..."*

Mi-am zis că gogoriță cu coadele-codițele e preferabilă cefei. Mă gîndeam s-o sperii, să-i provoc dorința de a se smulge din ghearele monstrului... A izbucnit în rîs. Suceli... fantasme... a diagnosticat. Toți bărbații au trăznăile lor masochiste : ciorapii negri, pielea pantofilor, mătasea, jupoanele spumoase.

— Mai ai dragoste pentru mine ? Simți respect pentru ceea ce am îndeplinit noi împreună ?

— Ce întrebare !... Se poate să...

— Păi vezi... Și o să te rabde inima să dărîmi totul pentru o puștoaică cu cosițe ?..."

Alt potop de lacrimi, altă criză de nervi. Rezultatul : nul.

O lună mai tîrziu schimb tactica... Mi-am propus să fac pe soțul necăjit — dar în așa hal de necăjit încît să fie imposibil să nu se remarce și să nu fie întrebat ce necaz îl copleșește.

Și atunci o să vorbesc, drama va izbucni, o hotărîre va trebui musai luată.

Nimic comparabil cu emoția ce mă năpădește cînd retrăiesc scena, cînd mă pun din nou în atmosfera acelei clipe.

Totul mi-a rămas intact în amintire : viaţa devenise brusc alta, totodată minunată şi înăbuşitoare. Ajunsesem să-i pizmuiesc pe bărbaţii care, seara, îşi freacă mîinile de bucurie înainte de a părăsi biroul şi se duc acasă bine dispuşi, cu un zîmbet de mulţumire pe buze cînd vîră cheia în uşa apartamentului lor. Am trecut şi eu odinioară prin asemenea înfrigurări... Cu femeia asta aşteptînd îndărătul uşii pe care acum şovăi s-o deschid, mă văd jucîndu-ne ca nişte copii... făceam pe cîinele de vînătoare... ea, căprioara pitită într-un ungher al coridorului... eram ditamai dulăul care adulmecă prada... Da, ne-am jucat de-a cîinele şi căprioara, iar azi... Azi, cu groază strecor cheia, de parcă aş descuia poarta temniţei mele. Mă mai susţine un pic ideea că, în aceeaşi clipă, milioane de alţi bărbaţi deschizînd uşa apartamentului lor ar prefera să facă orice decît să treacă pragul. Mă gîndesc la toţi cei care, de plictiseală şi pentru a auzi un glas omenesc, telefonează ceasornicului vorbitor[1], la cei care se scoală dimineaţa fără nici o poftă de viaţă, la cei care trăiesc fiindcă n-au încotro, numai ca să le *„treacă timpul"*, cum spune Goguet, cum spune Pacton, cum spune toată lumea. Efectivul soţilor care nu se mai pot suferi e atît de mare încît, uneori, mă întreb dacă antipatia ia naştere din căsătorie, sau, dimpotrivă, căsătoria din antipatie. Ştim cu toţii că atracţia polilor opuşi e o lege fizică. Dar, la ce bun să mai discutăm despre căsătorie ? S-a spus tot chiar, şi mai ales, de către umorişti — fie pentru a o compara cu o carte al cărei prin capitol e scris în versuri iar următoarele în proză, fie cu meniul unui ospăţ în care supa e mai bună decît desertul. Ce să mai îndrug vorbe de clacă, sînt plictisit de moarte. Mă uit la Thérèse cu obidă. Oftez gîndindu-mă la copii *(„Bieţii mei copii, dacă ar şti ce-i aşteaptă !")*. Mă hîţîn ursuz pe scaun. Nu mi-e foame. Păcat : tocmai cînd mi s-a gătit tocăniţă de rinichi, felul meu preferat. N-am poftă de nimic. Nici chiar de tocăniţa de rinichi. Mi-e mintea la naiba ; coace un plan. M-am văzut la amiază cu un prieten a cărui soţie a înţeles — nu ca a mea ! — că el are nevoie de schimbare. Un artist.

[1] Orologiul cibernetic parizian, care răspunde automat indicînd verbal ora exactă. (N.T.)

Eu nu-s artist — dar, chiar şi în Asigurări poţi avea nevoie de o schimbare... În sfîrşit, demarăm :

— Faci şi tu o mutră !... Amuzantă, n-am ce zice. Îmi şi lipsea la ziua mea veselă de azi ! În fine. Vorbeşte cel puţin ! Ai cumva necazuri ?... O să treacă !...

(Nu prevăzusem declanşarea scenei chiar în felul acesta, dar nu mai am încotro : dacă tot am intrat în horă...)

— Necazuri ?... Da şi nu...

— Dacă începi cu bălmăjelile tale...

— Uite ce e, Thérèse... Cred că e mai bine să-ţi vorbesc deschis... (Ceea ce înseamnă că de ani de zile n-am mai vorbit deschis.) Sînt tare plictisit...

— Asta-i bună !... Plictisit ! Da ce crezi, că eu mă distrez ?

— Nu de tine e vorba.

— Fireşte. De tine !... Veşnic tu şi numai tu ! Singurul lucru care te preocupă eşti tu ! Numai ce faci tu te interesează ! Nu te interesează nimic altceva decît propria ta persoană. Care va să zică, domnul se plictiseşte !

— Da. Şi aş avea nevoie să...

— Să iei aer, desigur ? Hai să ieşim, dragul meu, să ieşim ! Că de voiajat nu voiajăm niciodată. Eu atîta aştept ! Uite, peste opt zile copiii pleacă cu şcoala la munte, în vacanţă. Să profităm şi noi : mi-ar surîde să vizitez Corsica.

— Nu asta voiam să spun... Simt nevoia unei schimbări.

— A unei schimbări ? Ce-i aia ? Aha, asta îl preocupă pe domnul ! Să schimbe ce ? Găsesc că e exagerat. Îmi eşti de ajuns şi într-un singur exemplar !

— Nu-i momentul de glumit...

— Asta-i culmea ! Nu cumva eu am început ?

— Nu, dar vreau să spun...

— Hotărăşte-te între ce vrei să spui şi ce nu mai vrei să spui...

— Vreau să spun că am nevoie să-mi aerisesc gîndurile.

— Altminteri spus, vrei să pleci. Dumnealui vrea să plece ?

(În scenele conjugale, soţul devine „domnul" sau „musiu").

— Chiar aşa...

— Şi să pleci de unul singur, fireşte ?

— Da.

— Lasă prostiile ! Totdeauna mi-ai spus că ai oroare de singurătate.

— Mi-am schimbat părerea.

— Care va să zică, ai fi în stare să pleci cu oricine, numai cu mine nu !

— Nu asta am vrut să spun...

— Mă scoţi din sărite ! Haide, spune odată ce vrei şi scuteşte-mă...

— Ei bine, am nevoie de o schimbare, să-mi aerisesc gîndurile... Uite, Jacques a plecat singur şi nevasta lui...

— Mie să nu-mi vorbeşti de Jacques ! Vorbeşte-mi de cine vrei, dar de el nu !

(Altă regulă : *omul pe care-l alegi ca argument e singurul de care n-ar trebui să pomeneşti.)*

— Toţi bărbaţii simt într-o zi nevoia să...

— Nevoia să ce ?... Să facă harcea-parcea din tot ? Hai, spune odată ! Dacă asta e ce vrei, spune-o ! Părăseşte-ne ! Ia-ţi lumea în cap de vreme ce asta e ce doreşti ! De vreme ce tipesa aia a reuşit să ne distrugă căminul !... Am să găsesc eu ce să fac... orice... *Mă bag menajeră undeva...*

— Draga mea !

De ce *menajeră ?* (Şi, mă rog dumneavoastră, de ce *draga mea ?)* Thérèse, ca toate celelalte, ar putea să facă multe lucruri mai puţin grosolane, mai bănoase, mai demne chiar. Dar, ca şi toate celelalte, ţipă că va face *orice : se bagă menajeră undeva,* căci ştie ea că în evocarea asta a decăderii, în chiar cuvintele : *Mă bag menajeră undeva* — e ceva jalnic ce stîrneşte înduioşare bărbaţilor, le biciuieşte amorul propriu. În o sută de mii de cămine risipite pe faţa globului, de la Vladivostok la Vancouver, aceleaşi cuvinte irup, aceeaşi frază răsună : *„Mă bag menajeră undeva !" „De vreme ce tipesa aia a reuşit să ne distrugă căminul !"*

Ca şi substantivul *menajeră* (derivă din menaj, căsnicie, gospodărie) a *distruge un cămin* e evocator de imagini dramatice : afişele negre şi roşii ale războiului, bejenia *(„Subscrieţi la împrumutul naţional !")*, femeia cu şal împingînd un cărucior hodorogit în care urlă un copil, fugind îngrozită

din meleagurile pîrjolite. Dacă femeile par atît de atrase de imaginea „căminului distrus", se explică : în materie de iubire ele sînt ceea ce sînt bărbaţii în materie de afaceri : *vor să construiască*. Pe corabia asta mare care ne tot duce pe oceanul vieţii, fără oprire, şi din care numai morţii debarcă, prima preocupare obsesivă a călătorilor abia instalaţi pe punte e să construiască ceva durabil. Monumentul femeii e căminul. În faţa viziunii halucinante a căminului distrus, cum să nu se strîngă inima, pînă şi acelui mai împietrit bărbat ? La fel şi a femeii. Bărbatul plînge nervos, cu icneli, femeia varsă puhoaie lacrimale. Nici un cuvînt înţelept nu poate zăgăzui acest puhoi. În consecinţă, scena e amînată pentru douăzeci şi patru de ore, sau pe o săptămînă. Viaţa, chiar corneliană, nu are o unitate de acţiune.

Iată pentru ce scenele conjugale sînt atît de diferite de ritmul în care evoluează cele din teatru. Se spune că teatrul e viaţa. Viaţa însă nu e teatru. Reprodusă pe o bandă de magnetofon, viaţa, aşa cum se exprimă, are un patetism incompatibil cu scena. Teatrul înseamnă viaţă revizuită şi corectată, condensată, laminată. Teatrul e un imens proces de defulare, cum spun psihanaliştii : al autorului, care pune personajele sale să vorbească cum n-ar îndrăzni el niciodată să facă ; al actorilor, care au, în sfîrşit, prilejul să joace cu glas tare un rol pe care niciodată nu s-ar încumeta să şi-l atribuie în viaţă ; al spectatorilor, care se duc să audă ceea ce nu vor şi nu pot spune la ei acasă şi să se regăsească sublimaţi în pielea altora. Şi toată lumea pleacă mulţumită, zicînd : *„Aşa e viaţa !"*, fără a-şi da seama că e vorba de o chintesenţă de viaţă pe care nu o trăieşti. (Bineînţeles, dacă o piesă ne pune sub ochi o temă aidoma cu propriul nostru caz, şi căreia, pe la orele 23,35 i se găseşte soluţia perfectă, Thérèse va exclama imediat : *„Moft ! ăsta-i teatru !"* De altminteri, în toate personajele va recunoaşte pe cineva, dar pe ea însăşi niciodată.)

*
* *

Dacă barem viaţa m-ar fi ajutat ! De cîte ori, în perioada dramei, n-am sperat că viaţa mă va ajuta ! E ceea ce speră — dar fără s-o mărturisească — toţi oamenii slabi ca mine :

un deznodămînt pe care nu ei să-l provoace. De atîtea ori mi s-a spus : *„Nu precipita lucrurile ! Aşteaptă... Evenimentele determină viaţa !"* O fi adevărat, numai că asta ar vrea să însemne că dacă nu există evenimente, nici putinţă de viaţă nu mai există. Thérèse bunăoară... Lăsînd la o parte accidentele care se produc fulgerător, atît de frecvent prezente în opere de imaginaţie sau în presă — infarctul de miocard sau catastrofa aeriană — Thérèse, zic, ar fi putut să se îndrăgostească... Sau să înnebunească... De cîte ori în perioada aceea n-am auzit-o spunînd : *„Simt că înnebunesc de rău ce-mi e !...* Mofturi... Nevricale... Nimic nu s-a întîmplat. Numai la teatru se întîmplă ceva, un fapt denumit de aceea *lovitură de teatru* şi care precipită deznodămîntul : sinucidere, anghină pectorală, subită retragere din scenă a nevestei care a înţeles situaţia şi lasă locul liber alteia. Nimic din toate acestea în viaţa de toate zilele, care continuă să meargă înainte, trecînd peste toate obstacolele. Neprevăzutul nu survine niciodată. Şi mai ales niciodată cînd îl aştepţi. Dacă o funestă întîmplare curmă viaţa unei soţii de patruzeci de ani, etate ce n-ar fi rău — cum visa un american — s-o poţi schimba cu cea a două femei de douăzeci — ea loveşte totdeauna o fiinţă adorată de bărbatul respectiv ; în buna societate burgheză moartea seceră — cel puţin la vîrsta dramelor — numai în căsniciile fericite. Dovadă comentariile, totdeauna identice : *„Erau inseparabili... Nu vedeai niciodată pe unul fără celălalt !"* Cît priveşte căsniciile nefericite, să nu se bizuie pe o intervenţie a soartei care să le soluţioneze conflictul... Accidentul de avion, prăbuşirea unui teleferic, cancerul care nu iartă, bărbatul care-şi striveşte soţia manevrînd de-a-ndaratelea maşina în garaj, apoplexia în baie — toate acestea nu-s decît nişte probabilităţi, pe care numai diavolul le sădeşte în scăfîrlia bărbaţilor zbuciumaţi, dar pe care, în practică, numai regizorii de teatru le pot realiza. [1]

Principiul nr. 4 : *viaţa nu te ajută niciodată cînd aştepţi ceva de la ea.* Ei bine, în pofida crizelor îngrozitoare de nervi

[1] Thérèse face totdeauna baie după masă, în plină digestie : niciodată nu i s-a întîmplat nimic.

și a unei stări cronice de isterie patologică, în ciuda țipetelor: *„simt că înnebunesc de rău ce-mi e"... „cred că am să mor..."*, cu inevitabilul corolar: *„Poate că ar fi mai bine pentru toată lumea... scăpați toți de mine..."*, Thérèse e sănătoasă-tun.

Principiul nr. 5: *O femeie nu-i niciodată în pragul nebuniei — în orice caz nu în așa hal încît să trebuiască internată — cînd țipă: „Simt că înnebunesc!"* Cîteva luni de-a rîndul, m-a asurzit cu țipetele astea, dar niciodată nu s-a dus să consulte un psihiatru. De altminteri, oamenii care se plîng mereu că sînt bolnavi de cele mai multe ori înmormîntează ei pe ceilalți. Disperarea ucide numai în lumea ficțiunii.

Deci trebuie să „operezi" singur. În genere, la această soluție te hotărăști cînd, întîlnindu-te cu un prieten căruia i te-ai mărturisit, el ți-a dat următorul sfat: *„Abcesul trebuie spart dintr-o dată. Te dai înapoi ca să sari mai bine... La ce servesc toate astea? Că doar n-ai de gînd s-o omori cu încetișorul? Atunci? Vorbește-i deschis. Trebuie operat la rece."*

Te și vezi cu cuțitul tău mare de măcelărie, tăind, sfîrtecînd, sau doborînd cu toporul un zid al trecutului pe care ea îl credea viguros și era în realitate mîncat de mucegaiul minciunii. Și buf! întreg edificiul — trecut, prezent, viitor — se prăbușește. Țipete, lacrimi, amenințări. Și cine își face apariția? Unul din copii, trezit brusc din somn, care vine la țanc, în cămășuță de noapte să-ți aducă aminte că ești tată de copii... Mă topesc, vă topiți, ne topim cu toții... Și, iarăși trebuie reluat totul de la început.

Momentul n-a fost bine ales.

Încă o deosebire fundamentală între ficțiune și realitate. Pe scenă sau pe ecran, momentul ales de soț sau de soție ca să lichideze despărțirea sosește totdeauna punctual. De aceea e și numit, fără îndoială, *„momentul psihologic"*. În viață însă nu nimerești niciodată *momentul potrivit*. Dovada: pentru a-i vorbi, sorocisem cel puțin o duzină de prilejuri eșalonate pe toate lunile anului... Ei bine, de fiecare dată Thérèse îmi spunea: *„Puteai, zău, să alegi alt moment pentru poliloghii ca astea. Totdeauna calci în strâchini."*

Cînd nu-mi replica : *„Acu ți-ai găsit ! Opt zile înainte de aniversarea căsătoriei noastre"*, mi-o reteza scurt cu : *„Exact în ajun de vacanță !"*, sau cu : *„Nici nu ne-am întors bine acasă și ai și început !"* sau așa : *„Și-mi spui asta cu două săptămîni înainte de Crăciun ? În fond, ai plănuit să nu petreci Anul nou cu copiii tăi..."* (de notat folosirea lui *„tăi"*, care devine *„ai mei"* sau *„ai noștri"* după împrejurări). La toate pretextele care mă împiedică să vorbesc, se mai adaugă sindrofiile familiale, ceremonia primelor împărtășanii ale copiilor, examenele și acea odioasă lună mai cu întregul ei cortegiu : ziua Mamei, ziua Tatălui și permanenta ei atmosferă sărbătorească.

Oricum, e prea tîrziu : ai vorbit. Imediat după ce „ai operat", aplicînd preceptele amicului partizan al *spargerii abcesului*, și încă sub impresia dezastrului inutil pe care l-ai provocat, tremurînd de surescitare, chinuit de remușcări și de îndoieli, îl întîlnești pe vechiul prieten din copilărie pe care ai uitat să-l consulți, prietenul de nădejde care n-a greșit niciodată față de tine și care, pus la curent cu situația, îți declară fără pic de ezitare : *„Dragul meu, nu-ți pot da decît un singur sfat : lasă viața să descurce lucrurile. Nu tăia craca de sub tine, s-ar putea să regreți într-o zi, să regreți amarnic..."*

Și aici, cîtă deosebire între viață și teatru ! În viața de toate zilele, pe stradă mai ales, te întîlnești mereu cu oameni care te sfătuiesc ba într-un sens, ba în altul (niciodată de două ori în același sens). Bunăoară cel care e de părere să iei o hotărîre fermă : *„Mai cuminte un divorț bun decît o căsnicie proastă"*. Sau cel care e adeptul unui *modus vivendi* : *„Un lucru să-ți intre în cap : așa cum te cunosc eu, sensibil cum ești, nu te văd clădindu-ți o nouă fericire pe ruine !"* Sau cel care, dimpotrivă, crede că a te împărți între două femei e inadmisibil sau riscă să devină astfel într-o zi sau alta și că n-ai dreptul să înăbuși un lucru rarisim : un mare amor. Și mai e filozoful, care proclamă ca principiu de conduită, în astfel de situații, abandonarea — pentru un oarecare timp — a amîndurora, soție și amantă : *„Trebuie tăiat nodul gordian, dragul meu, e drastic, știu, dar nu există*

altă soluție. E bine să pleci undeva, singur, firește... Vei vedea lucrurile din altă perspectivă... La întoarcere problema se va rezolva de la sine, vei vedea!"

Cînd ești lesne influențabil, cum e cazul meu, toate poveștele astea te buimăcesc, îți amețesc creierii. E de neconceput ca, în teatru, genul acesta de sminteală să poată exista. Autorul va refuza să dea voie personajelor sale să părăsească scena, ducîndu-se să se expună în stradă influențelor exterioare, lucru de care s-ar resimți supărător economia piesei sale.

Chiar și de n-ar fi sfetnicii, de care ai șansa să scapi cu condiția să nu le vorbești de chestiunea ce te frămîntă, rămîne grosul lumii, lumea căreia nu-i adresezi un cuvîntel, ceea ce nu înseamnă însă că în tăcerea ei nu spune multe. E uimitor, cînd te afli în pragul divorțului, cît de mare e numărul perechilor căsătorite cu care te încrucișezi pe stradă, aerul fericit pe care-l arborează. Mai că îți vine a crede că aerul acesta și-l dau dinadins, ca să-ți facă în necaz.

Expresia afișată de trecători e chiar a lor — sau cea pe care noi le-o atribuim? Cînd mă duc la o întîlnire clandestină, am impresia că toți oamenii pe lîngă care trec sînt la curent cu păcătoșeniile mele, mă scrutează ca și cum m-aș pregăti să săvîrșesc o crimă. Parcă au ieșit dintr-o carte cu poze moralizatoare: părinți care-și plimbă cu seninătate copilașii, liceeni încărcați cu dicționare zorind spre școală, orășeni mergînd la birou cu servietele în mînă etc. Aș putea să jur că drumul meu e jalonat de șiruri de cetățeni harnici, care-mi ghicesc intențiile perfide. Am senzația că trag chiulul vieții — vieții cinstite. În neștirea mea, vechiul meu fond burghez se răzvrătește. Aceeași senzație o aveam cînd copiii — în perioada pe care o evoc — mă vedeau plecînd de acasă cu fruntea înșeînduratâ, cu servieta grea, cu înfățișarea omului grăbit să ajungă la biroul din strada Chateaudun, recte... garsoniera secretarei mele din strada Dobropol. În timp ce închideam ușa locuinței noastre, spunînd: *„Să fiți cuminți, ne-am înțeles?"* mi se părea, coborînd scara, că

aud revărsîndu-se, ca o cascadă, uriașul hohot de rîs al tuturor conștiințelor curate : *„Tocmai tu vorbești, șolticule !"* [1]

O fi realitate, o fi sugestie, dar niciodată n-am întîlnit atîția oameni ducînd o viață simplă ca în epocile în care eu mi-o complicam pe a mea. De asemenea, niciodată n-am întîlnit atîția cunoscuți care să mă îmbie să-mi pipăi fericirea : *„Ah, dragul meu, cît te invidiez ! Ai copii, un cămin, și sănătate pe deasupra. Nici nu-ți cunoști fericirea !"*

Oamenii nu-și cunosc propria fericire, dar nu le scapă niciodată cea a altora. Noroc că-i întîlnești ca să-ți amintească de ea.

*
* *

Dacă, la toate aceste considerațiuni, voi adăuga că, pe scenă, o dată disputa terminată, a pleca este lucrul cel mai simplu din lume, fie că El, fie că Ea dispar printr-o ușă... că, ce se întîmplă pe urmă nici că-i pasă autorului, total nesimțitor la micile probleme sordide care se iscă în viața curentă după fatidicul : *„Acum poți să-ți iei catrafusele și să pleci !"* (chestiuni materiale, dispozițiuni de ultimă oră, aranjamente de ordin financiar, ridicarea obiectelor mărunte, transportarea bagajelor voluminoase, prima valiză, hîrtiile, împărțeala lucrurilor etc., și a căror rezolvare poate necesita și cîteva luni... adăugînd toate acestea) cred că am terminat, într-o măsură, paralela între teatru și viață, ceea ce nu se cheamă că am epuizat cea mai epuizantă chestiune a concursului.

*
* *

În ce mă privește, n-am ajuns niciodată la stadiul catrafuselor. Acum înțeleg de ce atîția bărbați preferă un autonaufragiu la domiciliu, care să-i înece cu trup și suflet, decît

[1] De nenumărate ori am observat fenomenul invers : cînd mă duc la cinema cu gîndul de a profita de întuneric și de a mă săruta cu partenera mea, sînt înconjurat numai de femei bătrîne și de copii, care — am senzația — m-au luat la ochi. Dacă mă duc cu Thérèse, de cele mai multe ori locurile noastre sînt în spatele unei perechi de îndrăgostiți care se giugiulesc tot timpul. Și cînd, în vacanță, la vreun hotel, îmi iau rolul de tată de familie în serios, sînt înconjurat de perechi nelegitime, care mă sfidează cu efuziunile lor cele mai ostentative.

să îndure de vii supliciul unei vieţi duble. Renunţînd de a mai compara viaţa cu teatrul, mă gîndesc la acea faimoasă şi atît de mult lăudată atracţie a fructului oprit : *„Fără mirodenia misterului, dragostea e atît de fadă ! Latura ei interzisă o face atît de pasionantă !"*

Într-o măsură am crezut şi eu aşa. Astăzi însă am încetat să mai cred. Să luăm, spre exemplificare, voiajurile. A face, la întoarcere, o relatare a călătoriei m-a obosit întotdeauna. A face însă, pe nerăsuflate, o relatare a unei călătorii pe care n-ai întreprins-o şi fără să comiţi nici o gafă, o dată poate fi amuzant, dar întrece puterile mele azi. Cînd mă gîndesc că abia întors din Lavandou, a trebuit să raportez despre cum a fost timpul la Nancy şi dacă i-am văzut pe soţii Deplat !... Şi dacă n-ar fi decît atît ! Mai trebuie :

1 — A simula, la plecare, dezgustul, plictiseala că trebuie să laşi familia ca să te duci la Nancy, înăbuşindu-ţi totodată bucuria nespusă că o ştergi la Lavandou. Marea fineţe e să ajungi, prefăcîndu-te amărît, să fii compătimit *(„Ce pacoste pe capul tău !", „Sărăcuţul de tine !"*. Fineţea fineţelor : să întrebi în ultimul minut : *„Ce zici ?... chiar nu vrei să vii cu mine ?"* — ceea ce denotă eroismul sacrificiului de a pleca singur. Pentru mai multă siguranţă, e indicat să completezi întrebarea afectuoasă de mai sus — fără a mai aştepta răspunsul, firește — cu o subită aducere aminte : *„Tii, drăcie, am uitat că trebuie să mă opresc mîine la Lunéville pentru o treabă cu agentul de la «Garanţii»*, care e de natură — există şi excepţii — să răcească toate entuziasmele turistice feminine. Bar-le-Duc, Valenciennes, Lyon, Toul, Belfort, în genere Nordul şi Estul, şi pentru străinătate : Charleroi, Namur, Birmingham pot fi invocate ca oraşe-etape, sau regiuni susceptibile de a înăbuşi orice dorinţă de acompaniere... conjugală ;

2 — A dispune, la Nancy, de un corespondent sigur, care să expedieze telegrama : „SOSIT BINE MĂ GÎNDESC LA TINE" şi, la nevoie, să-ţi trimită la Lavandou scrisorile ;

3 — A te aproviziona înainte de a pleca din Paris cu o cutie de fructe zaharisite specialitatea Nancy-ului şi cu vederi ale pieţei Stanislas, problematic de găsit la Lavandou ;

4 — A evita insolaţiile care ar putea provoca o observaţie de genul acesteia : *„Să păţeşti una ca asta la Nancy ! Ce ghinion !..."* (O insolaţie la Nancy nu constituie un accident imposibil, dar chiar dacă ţi se întîmplă una ca asta, nimeni nu te va crede cînd începi să minţi, chiar adevărul devine neadevărat) ;

5 — Părăsind hotelul din Lavandou, a atrage atenţia să nu ţi se trimită de Anul nou, pe adresa ta din Paris indicată pe fişa poliţiei : „HOTELUL PINILOR UREAZĂ FIDELEI SALE CLIENTELE UN AN BUN ŞI FERICIT" ;

6 — A repeta instrucţiunile de la nr. 1, dar în sens invers : a simula bucuria şi mulţumirea de a regăsi, în sfîrşit, liniştea căminului, avînd grija de a ascunde orice urmă de plictiseală sau de nostalgie.

Desfid pe orice bărbat întreg la minte, de a fi în stare să joace cu seninătate acest rol, mai mult decît cîteva luni — fie şi doi ani. A te sili să-l joci peste limita aceasta, înseamnă a risca să nu-ţi mai găseşti tihna nici acasă, nici în altă parte. În ritmul acesta, fericirea mea s-a pulverizat foarte repede.

Tinereţea adorabilei Myriam am privit-o aşadar scurgîndu-se prin clepsidra căsniciei — o căsnicie care nu era a ei. În spaţiul îngust al faimosului „triunghi", în care lipsa de fantezie a legiuitorilor occidentali ne-a închis, mă asfixiam : m-am sucit şi m-am răsucit ca să revin în cele din urmă la punctul de unde am plecat. Între Myriam şi mine mai dăinuia ceva... dar nu ceea ce a fost. Căci regula nr. 1, pe care am enunţat-o referitor la soţie *(„Ceea ce dai nu-i nimic, ceea ce iei e totul")* se aplică, după un timp, şi amantei.

Myriam, frumoasă copilă, dulce porumbiţă, tu care făgăduitu-mi-ai să nu distrugi nimic, să treci totul cu vederea şi să te mulţumeşti numai cu ceea ce se poate — te-ai lăsat şi tu prinsă de duhul aprig al căpătuielii, sfîşiată de monstrul sacru al securităţii familiale.

Într-o zi, pe negîndite, Myriam porni să deplîngă aspectul *Back-Street* [1] al vieţii sale. Mă întreb cum se căinau

[1] Titlul cunoscutului roman al lui Sinclair Lewis, după care s-a făcut şi un film. E vorba de viaţa unei femei întreţinute, măcinată de lunga, pasiva şi dezolanta aşteptare a unei schimbări, mereu făgăduite de amantul legat prin căsătorie de altă femeie, şi niciodată realizată. (N.T.)

femeile, în situaţia ei, înainte de a fi văzut filmul cu pricina ?... Neajunsul pe care un cineast american l-a putut căşuna unei instituţii atît de solid aşezată ca adulterul e incalculabil. Totul, de aci înainte, va fi stigmatizat prin aceste două cuvinte, simbol al dezastrului : *Back-Street*. De atunci Myriam nu mi s-a mai părut preocupată decît de contrariul a ceea ce avea : prînzul, în caz că-i ofeream cina, noaptea în caz că-i consacram după-amiaza, duminica — ah ! duminicile !... cînd eram cu ea sîmbăta şi de ce nu şi vacanţele ? — vacanţele şcolare, firește...

Şi ca să cîştige ce, mă rog ? Cel mai dubios trofeu de tombolă ! Şi ca să obţină ce ? O victorie care risca să distrugă totul : viaţa în comun.

P.S. Nu, Thérèse n-are motiv să fie neliniştită... Să vreau şi tot n-aş fi în stare să condensez totul în răspunsurile mele. De altfel, chiar dacă aş răspunde că francezii sînt deseori mai credincioşi căminului lor decît soţiei lor şi că nevestele ar trebui să fie mai îngăduitoare cu capriciile bărbaţilor lor... nu risc să mă compromit.

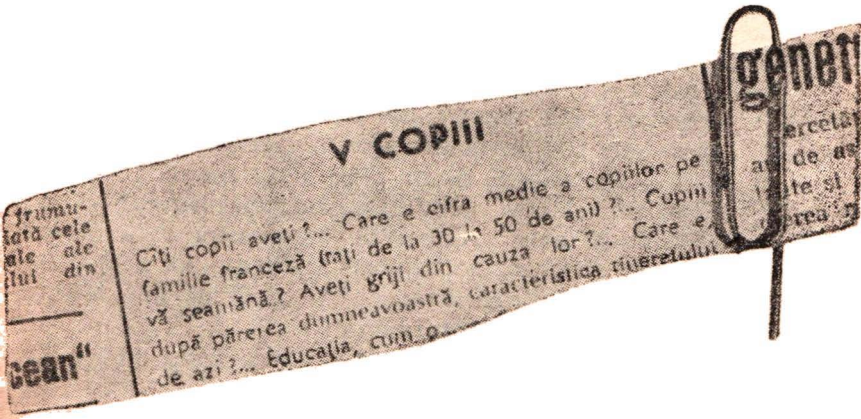
V COPIII
Cîți copii aveți ?... Care e cifra medie a copiilor pe
familie franceză (tați de la 30 la 50 de ani) ?... Copiii
vă seamănă ? Aveți griji din cauza lor ?... Care e
după părerea dumneavoastră, caracteristica tinerețului
de azi ?... Educația, cum o

Există, desigur, pe lume, copii care-şi aleg prietenii cu atîta inteligenţă, încît ei vin totdeauna fericiţi acasă, pe deplin conştienţi de eforturile pe care părinţii lor le fac pentru a le asigura o viaţă decentă şi plăcută. Cel puţin aşa îmi închipui. Există însă şi alt soi de copii — cum sînt ai mei — care-şi aleg prietenii aşa de pidosnic, încît se întorc morocănoşi, cu sentimentul că totul le lipseşte şi că sînt — cum zic americanii — frustraţi.

Ciudat... Copiii mei ar putea din cînd în cînd să se întîlnească cu prieteni care *au mai puţin* decît ei. Dar ca un făcut ! *ceilalţi,* cu care-mi tot împuiază capul, au totdeauna mai *mult.* Şi, cu cît le dau mai mult, mai mult descoperă alţii şi alţii şi mai îndestulaţi. E de ajuns să-i cumpăr fiului meu o bicicletă, pentru ca a doua zi să se împrietenească la toartă cu un băiat care are un *scuter.* Şi dacă-i permit fiicei mele să se ducă o dată pe săptămînă la cinematograf, ea îmi citează imediat numele a trei amice care au voie să se ducă cînd vor, adică tot timpul.

La aceasta mă gîndeam, mai adineauri, pe plajă. Vara trecută, copiii n-au contenit să mă piseze lăudîndu-mi calitatea

unei bărci pneumatice galbene-portocalie, proprietatea vecinilor noștri. *„Ar trebui să cumperi și tu una la fel! Ar fi casație!"* Ziceau că dacă le-aș îndeplini dorința asta, în care se concretiza cel mai frumos vis al lor, niciodată n-au să-mi mai ceară ceva.

„Vedem noi la anul, le-am zis, dacă veți fi cuminți!"

Ajunsesem să-l pizmuiesc pe tatăl care cumpărase copiilor săi bărcuța galbenă de pe plajă, ținta vizuală a sezoniștilor. Năzuiam să devin și eu un tată unanim pizmuit, să pot spune la rîndul meu : *„Copiii dumneavoastră dacă doresc s-o probeze, la dispoziție... Robert și Brigitte vor fi încîntați să-i ia cu dînșii! Vă rog!... Insist..."* Și copiii mei ar fi fericiți. Și i-ar ferici și pe copiii altor părinți.

Și unde mai pui că, în sfîrșit, aș avea și eu un pic de liniște.

Ei bine, am făcut-o și pe asta. Am făcut această nebunie ! Am cumpărat bărcuța galbenă, un model leit celui visat de copiii mei. Și iată-ne tustrei pe plaja unde am venit să ne petrecem vacanța — nu aceeași ca anul trecut, deoarece m-ar fi jenat să-l întîlnesc pe vilegiaturistul cu bărcuța galbenă, pe cînd aici aveam toate șansele să fiu unicul posesor al unei asemenea scule... și chiar sînt. Am umflat-o într-un elan de bucurie — ce zic ! — am umflat-o chiar cu suflul bucuriei noastre. Niciciînd o cameră pneumatică n-a fost mijlocitoarea unei mai mari veselii. O clipă — clipa suflatului — am avut senzația că sînt tatăl ideal, care știe să răspundă cu prisosință dorințelor odraslelor sale, un tată răsplătit, un tată răsplătind, un tată-camarad, un *Pater familias* model sport[1]. În clipa punerii bărcii pe apă, senzația mai dura încă. Două ore a durat. Exact pînă-n clipa cînd băieții Favre-Libert — ăia cu conservele, firmă foarte bogată — ne-au depășit ca o trombă cu *hors-bord*-ul lor, salutîndu-ne din goană cu acel semn amical cu mîna, propriu acelor spor-

[1] Vis mai greu de realizat decît ne putem închipui. Într-o zi, după o discuție, m-am apucat să-mi prelucrez fiul. *„În fine, Robert... Cred că nu ți-ar displace să fiu camaradul tău?" „Cum? Vrei să fii camaradul meu?* — mi-a răspuns el după cîteva clipe de gîndire — *nu cumva crezi că am de gînd să leg prietenie cu un om de vîrsta dumitale, tată?"*

tivi, tare încîntaţi să te vadă răsturnîndu-te în vîltoarea provocată de ei. N-a trebuit decît această fulgerătoare trecere a săgeţii înspumate, pentru ca odraslele mele să găsească primitivă propulsiunea cu vîsle. Nici n-am ajuns bine la ţărm, că au şi început să caşte gura, cu jind, la bolidul de mahon al băieţilor Favre-Libert, cărora sardelăriile paterne le procură toate huzururile nautice. Şi, culmea nenorocului, au făcut cunoştinţa altor cîţiva tineri cu *chris-craft*. Aşa se face că am rămas singur-singurel pe plajă — cu blestemata aia de luntre pneumatică, în timp ce copiii mei erau invitaţi la bordul unei şalupe duduitoare. Fireşte, copaia asta de cauciuc la care rîvniseră atîta pînă a o căpăta e absolut depăşită de tot ce se fabrică în anul acesta. Poate că, la o adică, ar fi acceptabilă dacă i s-ar adapta un motor — deşi mă îndoiesc ca ei să... Mai bine am vinde-o — mi-au zis — şi am cumpăra un „Albatros", o „Riva", sau un habar n-am ce „Fantom" (ei cunosc perfect ultimul tip : „Fantom IV"). Şi pentru mine, ziceau, ar fi mai distractiv. Cu covata asta nu se poate face nimic, mai ales schi, şi e ştiut că singurul lucru amuzant e schiul nautic, cum îl practică băieţii Favre-Libert, sau Tchernaianii...

„Ai să vezi tăticuţule, e mişto !"

Pînă una alta, mă strădui să le demonstrez, prin lungi plimbări acvatice solitare, virtuţile sportive ale vîslitului şi molcomele satisfacţii ale bărcuţei pneumatice. Cu toată împotrivirea mea, au ţinut morţiş să mă remorcheze cu o frînghie de bolidul tinerilor Favre-Libert. Mutra mea, cînd m-am răsturnat cu barca, era, pare-se, comică... pardon, *„teribilă"*... Nu mă îndoiesc, dar am preferat să mă întorc la exerciţiile mele liniştite. Oricum, ce aer oi fi avînd cu băiţa mea de cauciuc, în mijlocul acestui tineret cilibiu, care spintecă valurile trăgînd după ei nimfe şi apoloni, cu şaizeci kilometri pe oră ? Ieri au început iarăşi să mă piseze.

„Ah, tăticule, trebuie neapărat să cumperi un «Albatros»... E casaţie ! Hai, tăticule, cumpără-ne !"...

Ca şi cum mi-ar da mîna să investesc un milion — chiar şi din cel vechi — într-o şalupă !

Astîmpăraţi-vă, ce Dumnezeu — spune Thérèse — *Ştiţi doar că tatăl vostru nu poate !"*

Cînd o auzi pe Thérèse vorbind aşa, ai fi gata să juri că sufăr de o incapacitate fizică. Nu visează la vreun Onassis[1], desigur că nu, dar pe undeva se simte că ar spera un bărbat mai breaz decît sînt eu.

Şi pe urmă? Admiţînd că aş cumpăra un „Albatros", pun rămăşag că peste opt zile copiii au să-şi descopere alţi prieteni intimi, posesori ai unui model „ultimul strigăt".

Caut să lupt:

„Potoliţi-vă odată! Nu ştiţi să vă mulţumiţi niciodată cu ce aveţi! Pe vremea mea..."

Abia îndrăznesc să scriu aceste ultime trei cuvinte. Parcă aud observaţiile zeflemitoare ale copiilor: *„Ha, ha, pe vremea ta!.. pe vremea ta!... totdeauna spui aşa, tăticule!"* Şi totuşi e adevărat: pe vremea mea copiii erau mai cu judecată, părinţii aveau mai multă autoritate, viaţa era mai uşoară, oamenii mai politicoşi, stofele mai trainice, francul mai stabil, ţara mai sănătoasă. E aşa cum vă spun, dar şi tatăl meu vorbea la fel şi, probabil că şi fiul meu va vorbi tot aşa copiilor lui. În ţara asta a exclamaţiei: *„Bune timpuri!"*, oamenii nu contenesc să jure că timpurile de odinioară au fost incomparabil mai bune.

„Prietenii voştri au norocul — le spun cu amărăciune — *de a fi avut taţi bogaţi înainte ca ei să fi venit pe lume"*.

Oricît de stupidă ar părea această lapalissadă,[2] ea nu-i totdeauna confirmată de realitate. De cele mai multe ori fiul meu remarcă: *„Aiurea, tăticule! Că Xavier are maşină, recunosc, dar tat-su nu are un chior. Ştie să se descurce"*.

Se pare că în epoca noastră există nenumăraţi oameni care abia cîştigă ca să aibă ce mînca, dar care găsesc totuşi „mijlocul" de a putea cumpăra copiilor lor scutere, electrofoane şi voiaje cu vagon de dormit. Le pică din cer prisosul înainte de a avea necesarul. Şi nimeni nu se miră, afară de

[1] Mare armator grec, unul din acţionarii cei mai importanţi ai cazinoului din Monte-Carlo. (N.T.).

[2] Înseamnă un adevăr ce sare în ochi de naiv ce este. E pus în seama lui La Palice (sau Lapalisse), căpitan de oaste francez, mort în bătălia de la Pavia (1525). Pentru a-i cinsti bravura, ostaşii săi i-au compus următorul epitaf: „La Palisse, seniorul murit-a colea, / Aci, la Pavia, pieri de sîneaţă. / O clipă-nainte ca duhul să-şi dea, / Oşteanul era încă în viaţă". (N.T.).

oameni ca mine, care învăţînd din fragedă copilărie că nu trebuie pus carul înaintea boilor, stau la c' 'bzuială. Ei da, atavism burghez, moştenit fără îndoială de la maică-mea, care totdeauna zicea înainte de a se hotărî să tîrguiască ceva : *„Stai să văd... să mai cumpănesc..."* Şi îndeobşte se lăsa păgubaşă. A murit cumpănind.

Sînt timpurile de vină ? Oamenii ? Totul mi se pare schimbat. Vara, de pildă, observ că o mulţime de tineri se lăfăiesc pe iahturi sau în proprietăţi care nu sînt cîtuşi de puţin... proprietatea lor. Singura lor stare civilă e că sînt tineri, frumoşi şi de bunişoară familie. Restul urmează implicit : sînt invitaţi, eternii invitaţi. Deunăzi, uitîndu-mă cu binoclul la „Rakaju", un iaht alb ancorat în rada golfului, descopăr pe unul din efebii ăia blonzi, tolănit cu nonşalanţă pe o saltea de pînză albastră. Nu se ridica de pe saltea decît ca să tragă un *whiski*, sau ca să ofere un pahar musafirilor care veneau. Văzînd familiaritatea cu care acest tînăr prinţ — foarte sigur de el în cămaşa fără mîneci din mătase neagră şi pantalonul siniliu de olandă — făcea onorurile covertei şi golea cămara iahtului — jurai că e însuşi proprietarul în persoană sau cel puţin eredul lui.

„Nici pomeneală — mi-a zis fiul meu. *E Alec Dewitt... E doar un prieten al Favre-Liberţilor... Îşi petrece vacanţa pe iaht..."*

Admir darul de familiarizare, nonşalanţa cinică a acestor tineri : *„Mie unul, fie că-i aci... fie că-i în altă parte...* mi-e egal..." care, fără să-i coste un ban, cutreieră mările pe coverta unui iaht nu totdeauna destul de vrednic — după ei — să-i aibă ca oaspeţi. Eu m-aş simţi niţel jenat. Ei, de loc. Trebuie că există o seamă de oameni care nu se consideră cu adevărat *at home* [1] decît în casa altora. Solitari ai zilelor noastre, trubaduri ai curţilor moderne, amuzatori de nababi ursuzi, ei aduc, îmi închipui, amfitrionilor milionari un pic de aromă boemă şi de spirit de care aceşti bogătaşi sînt îndeobşte... săraci. Scriitori în gestaţie, pseudo-pictori, decoratori de catifele, campioni de *surfing* [2] şi de *hula-hoop*, suprarealişti de diverse calibre — ei sînt Regii Vacanţelor. Şi-aşa, pot să se lăfăiască pe covertă, ocupîndu-se fie cu

[1] Acasă (în lb. engl.) (N. T.).
[2] Sport nautic (în lb. engl.). (N.T.).

suptul sticlelor de *old schotch*, fie curtînd naiadele de pe punte, în timp ce proprietarul are de furcă cu echipajul şi se căzneşte să afle dacă se va putea aproviziona cu cărbune la Palma.

*
* *

„...Copiii vă seamănă?"

Deocamdată copiii mei n-au alţi idoli decît pe Favre-Libert. Degeaba îmi tocesc gura spunîndu-le că nu facem parte din acelaşi mediu (ei locuiesc la Carlton, iar noi la hotelul Plajei) şi că din contactul cu ei se vor alege cu năravul luxului şi al confortului pe care eu nu sînt în stare să li-l satisfac. Nu auzi decît : *Patrice Favre-Libert mi-a zis că..." „Favre-Liberţii susţin că..."* N-am încotro, trebuie să mă dau după aţă : poveţelor părinteşti, copiii mei le preferă pe acelea ale oricărui străin. E adevărat că străinii par a fi singurii care să le aprecieze calităţile. Nici n-ai isprăvit bine să te plîngi de lenevia, de nesocotinţă, de obrăznicia copiilor tăi, că s-a şi găsit un străin cu care abia ai făcut cunoştinţă, gata să te complimenteze : *„Ce copii adorabili aveţi! Şi cît sînt de bine crescuţi!"*

Dacă mai dă Dumnezeu şi străinul e o celebritate, apoi ţine-te delir ! Nu-i mult de cînd am constatat — cum se întîmplă obişnuit în intervale de trei sau patru luni — că odaia fetei mele adăpostea un necunoscut în plus. Zic necunoscut deoarece pătrunsese în intimitatea ei fără să-mi fi fost prezentat vreodată. Nici fetei, de altminteri. Necunoscutul acesta e însă mai celebru decît aş putea fi eu vreodată. În speţă, e vorba de fiul unui potentat oriental, căruia fiica-mea îi spune familiar — ca toată lumea — pe numele mic : Vaduz. *„Nu-i aşa că e fermecător, tăticule ?"* Pe pereţii camerei, poza lui s-a intercalat printre fotografiile în culori ale tuturor prinţilor de care fiică-mea s-a îndrăgostit de un an sau de doi ani încoace, concomitent cu capriciile actualităţii. Semizei, alături de care eu nu însemn mare lucru. Mai figurează acolo un actor american, un campion de schi austriac, un membru al familiei regale britanice, un croitor francez etc. Deocamdată, deci, la ordinea zilei e Vaduz.

Tînărul acesta, care acum cinci zile nici nu exista, ca să zic aşa, de numele căruia habar n-aveam, a devenit acum

preocuparea nr. 1 a fiicei mele şi a patruzeci de milioane de francezi. Toată lumea ştie unde a luat masa ieri seara, unde se va culca mîine şi chiar cu cine, ce-i place să mănînce la micul dejun, marca schiurilor sale, numărul automobilelor, actriţele sale preferate etc. Fiică-mea, încaltea, e la curent şi, dacă nu vreau să trec în ochii ei drept tombateră, trebuie să mă pun şi eu la curent. Pentru asta nu există ceva mai eficace decît ziarele şi, cu osebire, revistele săptămînale. Trebuie să admitem că fără ele celebritatea e precară, cunoaşterea vieţii particulare a prinţilor, în de-amănuntul, imposibilă. Magazinele săptămînale, cancanurile şi cinematograful au devenit mamelele tineretului. (Trei mamele ? ei şi ? au n-avem de-a face cu un tineret cu gesturi monstruoase ?) Coperta revistei *Paris-Match* sau *Elle* cîntăreşte mai greu în destinul unei fete decît cele două bacalaureate şi aspirantura la filozofie.

Fiică-mea şi prietenele ei vorbind despre o altă amică vor exclama cu admiraţie : *„Ce spuneţi !* Match-*ul a pus-o pe copertă !* — aşa cum eu aş fi exclamat pe vremuri : *„A ieşit prima la examenul de admitere !"*

Portretul o dată întipărit în memoria a zece sau cincisprezece milioane de oameni, ce-i de făcut pentru a rămîne celebru ? În zilele noastre celebritatea e susţinută numai într-o mică parte de factorii care ţi-au făurit-o : film, roman sau piesă de teatru. Să zicem că un om a devenit celebru graţie picturii sale. Dar nu cu pictură impresarul lui îi va întreţine celebritatea. Aş ! Dacă va încredinţa însă unui zarist secretul că maestrul nu poate picta decît de la miezul nopţii la şase dimineaţa, ronţăind migdale pralinate şi avînd înaintea ochilor o hîrcă de mort — iată curiozităţi care vor face să se vorbească despre el mai dihai decît un lung articol privitor la arta lui. Celebritatea e o plantă care trebuie udată cu anecdote.

Şi astfel copiii mei cresc în cultul anecdotic al divinităţilor efemere. Şi, pînă la urmă, ajung să ştie infinit mai mult despre cutare vedetă sau cutare prinţ, decît despre mine : şi asta numai mulţumită cancanurilor şi publicaţiilor săptămînale. Ziarele sînt moartea mea. N-am timp să le citesc pe îndelete. De bună seamă că greşesc. De foarte multe ori istoriile pe care le debitează sînt tot atîtea exemple nocive oferite imaginaţiei copiilor mei. Abia s-a născut o vedetă

nouă, şi ziarele se şi grăbesc să dezvăluie că e vorba de o fată aparţinînd unei excelente familii. Cum e a noastră. Că tatăl e un burghez cu principii. Ca mine. Şi care s-a pus luntre şi punte ca s-o împiedice pe fiică-sa să facă cinema. Cum m-aş sforţa şi eu. Dar fiica lui s-a burzuluit, a fugit de acasă, s-a certat cu el. Astăzi a ajuns pe culmile gloriei şi, bineînţeles, s-a împăcat cu familia. Cum să n-o influenţeze pe fiică-mea astfel de exemple ? Cinematograful e o forţă atotputinte, în comparaţie cu care autoritatea părintească e nimic. Poţi consacra cincisprezece ani din viaţă ca să faci dintr-un copil o fiinţă echilibrată, sensibilă, permeabilă la comandamentele moralei. În şaizeci de minute filmul ţi-a smintit-o radical. Un film din acelea, bineînţeles, în care burghezia, ridiculizată, cîrtită şi înjurată, e înfăţişată ca duşmanul social nr. 1 ; în care se demonstrează că a întemeia un cămin e cea mai mare neghiobie, iar a restitui bani împrumutaţi cea mai anacronică dintre obligaţii.

Mă întreb uneori ce s-ar face cu tineretul dacă n-ar exista vîrstnicii în care să lovească ? Vîrstnicii !... adică — să rostim cuvîntul — burjuii ?

Hulită burghezie, care nu ai defăimători mai crînceni decît în propriii copii de burghezi, dacă nu chiar în burghezii înşişi... Dacă n-ai fi, te-am inventa ! Căci, în definitiv, dacă n-ar exista burghezi de făcut praf, pentru cine şi la ce ar mai servi această frondă care obsedează, pare-se tineretul ? Într-o lume fără burghezi, acest tineret s-ar plictisi de moarte. Ţigara pe care liceanul o fumează cu stîngăcie pe stradă, o fumează atît pentru plăcerea lui cît împotriva burghezilor în general, şi a burghezului de tătîne-su în particular. Deunăzi am citit că un *„Kommando"* de tineri în pantaloni *blue-jeans* şi cămăşi *polo* au invadat hipodromul din Deauville, unde, spre marea indignare a obişnuiţilor acelor locuri elegante, s-au instalat la tribune, cu nepăsarea şi obrăznicia specifice juneţei. Dacă ţinuta reglementară pe hipodromul din Deauville ar fi fost cămaşa *polo* şi pantalonii *blue-jeans,* pun rămăşag că băieţii şi-ar fi pus pălărie şi cravată. Aşijderea, dacă bunica tinerei actriţe, faimoasă pentru că stă desculţă la volanul automobilului ei, ar fi introdus obiceiul acesta comod, cu siguranţă că nepoată-sa găsea că e *divin* să apeşi pe acelerator cu piciorul încălţat. Într-o

lume în care violența, bădărănia, neglijența vestimentară (oare jegul produce bădărănia, sau bădărănia produce jegul ?) și arta de a trata dragostea ca pe un moft ar fi apanajul burghezilor — cine știe dacă acești tineri lupi n-ar reînvia bunele maniere, pudoarea și romantismul ? Cine știe dacă trăind într-o lume în care blazarea ar fi generală, nu s-ar hotărî să nu mai afișeze un aer de plictiseală chiar cînd se amuză ? Uneori, cînd e să păşesc pragul casei, salvele sonore ale unei muzici isterice mă întîmpină prin ușă. Deschid și mă pomenesc cu zece tinere perechi care se zgîiesc la figura mea de intrus preistoric, cu o mirare atît de batjocoritoare, încît mai că îmi vine să mă scuz că mi-am permis să intru în casa mea. Și în vreme ce stau încremenit la intrare — eram să scriu la „intrarea oprită" — identificînd în mulțimea acestei faune lățoase doar două-trei capete cunoscute (ale copiilor mei) și încercînd să reconstitui imaginea apartamentului așa cum l-am lăsat la plecare, alandala acum, simt căutătura tinerilor lupi pătrunzînd în mine ca o sondă a veacurilor... și o șterg cu cea mai mare iuțeală în camera mea, după ce am aruncat un „Vă rog să nu vă deranjați", inutil de altminteri, de vreme ce nimeni nu se urnea de la locul său. Uitasem că fiică-mea organizase un *„surprise-party"*, pardon... un *„surpatte"*, cum se spune în jargonul lor.

Deh, așa-i la vîrsta lor ! În privința asta n-am nimic de zis împotrivă... numai că... tare mi-ar plăcea să-i văd că se amuză ! Aș ! aerul lor exprimă tot ce poftiți, numai desfătare nu. *Cha-cha-cha*-ul, *be-bop*-ul, *charleston*-ul sînt dansuri vesele, explozive, îndrăcite. Totuși, văzînd mutrele absolut dezgustate pe care băieții le arborează cînd își învîrtesc partenerele, îndepărtîndu-le de ei de parcă și-ar lepăda cămașa, ești îndrituit să te întrebi dacă se amuză plictisindu-se sau se plictisesc amuzîndu-se. Aceeași mutră probabil că și-o iau la examene sau la înmormîntări — cu toate că mai-mai i-aș bănui că profită de aceste împrejurări pentru a se hlizi nițel, zgîndăriți cum sînt de nevoia de a le face pe toate anapoda și în răspăr. Poate că vor începe să rîdă la cincizeci de ani.

Pînă atunci, expresia lor — n-am nici o îndoială în această privință — e cea pe care trebuie s-o aibă : aerul că sînt frecați în ale vieții cînd nici n-au apucat s-o cunoască.

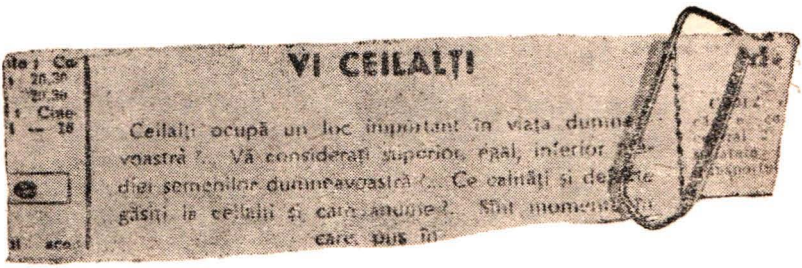
VI CEILALȚI

Ceilalți ocupă un loc important în viața dumne-
voastră ?... Vă considerați superior, egal, inferior
dați semenilor dumneavoastră ?... Ce calități și de
găsiți la ceilalți și care anume ?... Sînt momen
care, pus în

Fără îndoială că la capitolul acesta sînt influențat de Thérèse, care mereu mi-i dă pe semenii mei ca exemplu, dar nu pot să nu recunosc că, global, oamenii știu pare-se mai multe lucruri decît mine. Aceasta am constatat-o încă o dată, în tren. În compartimentul vagonului meu — care nu mergea totuși mai încet decît celelalte, aproximativ cu o sută zece kilometri pe oră — se afla un domn care știa să deosebească din goana acceleratului trifoiul de lucernă, secara de grîu, merii de pruni, corbii de ciori, molifții de alte conifere. Nu s-a pornit ipochimenul, la un moment dat, apropo de stînci, să vorbească pînă și de perioada jurasică, dacă nu cumva o fi fost de cea cretacică ? Dar să lăsăm asta. Dacă atari călători devin într-un sfîrșit nițeluș obositori, cîtă superioritate au față de unul ca mine, care, dincolo de sfera profesiunii, nu știe să spună lucrurilor pe nume și nu vede altceva decît cîmpii, arbori, vegetație, păsări, cărora e incapabil să le pună etichetele adecvate. Cînd mă gîndesc că am făcut umbră pămîntului aproape o jumătate de veac și că s-ar putea să mor acuși, fără a fi în stare să descriu în mod precis ce desen are o hîrtie de o mie de franci, sau ce e imprimat pe un tichet de metrou, mă apucă

ameţeala, ameţeala vidurilor mele enciclopedice ! Iată de ce admir atît de mult oamenii care, de la prima ochire prin geamul unui rapid, ştiu să distingă coţofana tărcată de gaiţa hoaţă.

Aşa îmi apărea domnul cretacicului în timp ce descria copilului pe care-l ţinea pe genunchi peisajul. Şi nu era singurul exemplar al acestei seminţii. Un alt călător, după ce ne dădu, cu o aproximaţie de zece, numărul locuitorilor din Poitiers — ceea ce era un prim tur de forţă — ne făcu o expunere, de o precizie matematică, a situaţiei mîinii de lucru nord-africane în Franţa. Un al treilea — ronţăind un măr — ne informă că fructul acesta, bogat în vitamina B şi fosfor, calmează nervii şi combate insomnia. Discuţia trecu apoi la problema alimentaţiei în general şi aşa putui afla că, din toţi peştii, chefalul e cel mai bogat în potasiu, pe cîtă vreme codul îl întrece în azot.

Eram ca fermecat ! Şi notaţi, era un tren luat la întîmplare... vreau să spun că mergea la Montauban, ca şi mine, dar nu-l alesesem anume.

Prefăcîndu-mă că sînt adîncit în lectura ziarului, nu mă puteam împiedica să nu mă gîndesc la sumedenia de cunoştinţe elementare care îmi lipsesc. Un exemplu : punctele cardinale. E de-a dreptul uimitor cîţi oameni, vara pe plajă, sînt în stare să-ţi spună, dintr-o clipită, dacă vîntul bate dinspre sud-sud-est sau nord-nord-vest. Să mărturisesc ? Eu, la vîrsta de patruzeci şi cinci de ani, n-aş fi în stare să afirm cu certitudine, aflîndu-mă într-un anumit punct de pe glob, unde răsare şi unde asfinţeşte soarele. Est ? Vest ? O dată pe an, îndeobşte în timpul vacanţei mari, se găseşte cineva care să mă lămurească — şi pe urmă uit iarăşi.

Şi în timp ce mă gîndeam, cu nelinişte, la proporţiile ignoranţei mele, trenul se opri în gara X... În compartimentul nostru se urcă o doamnă între două vîrste — cum se zice despre acelea ce sînt mai aproape de a doua decît de prima — gen chiabur, cu o trusă din piele de porc în mînă. Era una din pasagerele acelea cărora le place să fie veşnic asigurate asupra a tot felul de lucruri. Luînd în seamă numărul călătorilor care ţin mereu să fie asiguraţi, fie cu privire la schimbarea trenului (*„Credeţi că prind legătura la Limoges, domnule?"*), fie cu privire la timpul de oprire într-o gară ca să-şi cumpere un sandviş, fie dacă bagajele sînt la locul

lor, sau dacă trage vreun curent de undeva, dacă direcţia vagonului e aceeaşi cu itinerarul întregii garnituri, — luînd în seamă toate astea, mă întreb dacă numai fiinţele atinse de nelinişte patologică umblă cu trenul, cum s-ar părea că la teatru nu vin decît oameni bîntuiţi de tusă cronică. Să abordăm problema fumului. Nicăieri, ca în tren, n-o să dai de atîţia oameni care să se declare incomodaţi de fum. Fum găseşti peste tot : pe stradă, în case, în barurile de noapte, în restaurante, în orice local public. Văzut-aţi însă pe cineva care să se plîngă de fumul dintr-un salon şi să ceară să nu se mai fumeze ? Nu. Urcaţi-vă în schimb într-un vagon de cale ferată şi o să întîlniţi o sumă de hipersensibili, pentru care cel mai plăpînd fum de ţigară e o ameninţare cu moartea.

Pasagera de care pomeneam suferea de o nelinişte cu totul specială : anxietatea vagonului-restaurant. Pe unii călători îi apucă un leşin la lingurică încă de la patru după-amiază, de cum află că trenul lor nu are vagon-restaurant. Trei din vecinii noştri de compartiment îi dădură asigurări pozitive. E de presupus că nu s-a socotit pe deplin încredinţată, deoarece, trecînd controlorul — a cărui sarcină principală e să confirme neliniştiţilor un lucru pe care aceştia îl ştiu de fapt — ea îl întrebă din nou, ca şi cum era nevoie şi de o garanţie oficială : *„E vagon-restaurant, nu-i aşa ?"* Întrebare destul de nepoliticoasă pentru persoanele care adineauri o informaseră. Ca să se justifice, furniză următoarea explicaţie : *„Vedeţi dumneavoastră, pentru mine acest lucru e foarte important..."*

Urmă o tăcere, după care, adresîndu-se în particular unui călător — dar vorbind pentru toţi pasagerii în general — doamna îşi dădu drumul : *„Pentru mine acest lucru e foarte important... deoarece urmez un regim foarte sever... Înţelegeţi... am un ficat mititel... Cîndiţi-vă niţel : de la vîrsta de nouă ani nu s-a mai dezvoltat... În schimb intestinul...* (Rostind acest cuvînt anatomic, se întoarse brusc spre mine...) : *De exemplu dumneavoastră, domnule, cîţi metri aveţi ? Zece, ca toată lumea, nu-i aşa ?"*

Am rămas ţuţ, de parcă m-ar fi prins cu ocaua mică. Dar ea continuă, răspunzînd, din fericire, în locul meu : *„Bine-înţeles că da ! Ei bine, n-o să mă credeţi, al meu e de cinci-sprezece metri ! Vă daţi seama cît trebuie să lucreze ! Sînt*

obligată să mănînc numai biscuiţi şi legume, în porţii mici, din trei în trei ore..."

După care, continuîndu-şi monologul, doamna ne aduse la cunoştinţă că urmase în Elveţia un lung tratament într-o clinică-model cum numai în Elveţia există.

„Ce mai încolo-încoace. Elveţienii sînt oameni de ispravă! I-am şi spus fiicei mele : «Dacă într-o zi o fi să naşti, du-te în Elveţia, e mai bine ca oriunde!» Şi-s de-o curăţenie!... Am putea lua lecţii de la ei!"

Dacă cei cincisprezece metri de intestin ai doamnei avură darul să-mi taie pofta de a mă mai duce la vagonul-restaurant, în schimb mă impresionară adînc. Nu atît cei cincisprezece ai ei, cît cei zece ai mei. Faptul de a şti că bălăngăneam acest lung metraj mă emoţiona tot atît de mult ca şi cînd aş fi aflat că transportam un şarpe-boa. Iată încă unul din lucrurile pe care toată lumea le ştie încă din liceu şi pe care eu le-am uitat. Regretabil !

*

* *

E uimitor cîte lucruri ştiu oamenii ! Şi cît de bine ştiu să le istorisească primului venit ! Şi eu ştiu unele lucruri. Lucruri de care se prea poate ca pasagerii din compartiment nici să nu fi avut habar. Puteam să le vorbesc despre robotul nostru electronic care execută 75 000 înmulţiri pe minut... Eu însă nu ştiu povesti ca alţii. Mai întîi nu mă pricep să profit de prilejurile ce mi se oferă. Cînd mă hotărăsc, e prea tîrziu.

Să fie oare numai timiditatea ? Pînă la urmă o să cred că aşa e. Dar ca să termini prin a crede un lucru e de ajuns să începi. Dacă sînt atît de şters, atît de rezervat, e poate fiindcă pur şi simplu nu mă pricep *să mă produc în societate*, ca alţii, şi pentru că nu resimt nevoia imperioasă de a etala ceea ce ştiu, ceea ce am făcut. Şi ca să continui, menţionez că în acel memorabil compartiment am avut parte de un expozeu asupra oii din Australia. Reuşind să trezească interesul şi să fie întrebat ce ocupaţie are, unul din personaje, după ce examină cu un aer concentrat cîteva mostre de piei de oaie pe care le scosese din valiză — e uimitor cîte lucruri reuşesc oamenii să scoată dintr-o valiză ca să atragă atenţia ! — ne aduse la cunoştinţă că se ducea să cumpere pielicele

din Australia, în contul firmei Mazamet, care avea privilegiul de a fi proprietara unei ape unice pe lume pentru prelucrarea lor. Examinarea mostrelor, între Limoges şi Brive, nu avea nici un rost. Că doar era clar că domnul în chestiune îşi cunoştea pielicelele pe de rost. Ce să mai constate asupra lor, în tren? Dar cercetîndu-le ostentativ, el stîrnea curiozitatea celorlalţi, era un prilej de vorbărie, putea *„să se producă"* cu capra, pardon cu... oaia savantă.

Domnul cu cretacicul, nevoind nici el să rămînă mai prejos, ţinu să ne informeze că a fost în Madagascar: *„Vezi* — spuse el copilului, continuîndu-şi cursul de botanică — *ăsta-i tutun... ştii de unde vine... cînd m-am întors din Madagascar..."* Copiii servesc deseori drept catalizatori pentru boscăriile publice ale adulţilor. Cîţi părinţi, în vacanţă, înainte de a se juca cu copiii lor nu se asigură mai întîi că au spectatori şi nu aşteaptă, cînd vor să pună în valoare precocitatea odraslelor lor, să fie cineva de faţă care să asculte?

Cine nu se dă în spectacol? În ultima noastră excursie în Italia, ne aflam într-o seară într-un restaurant din Genova, cînd vreo duzină de marinari francezi — crucişătorul lor făcuse escală în portul acela — se aşezară la o masă lîngă noi. Din toate numerele spectaculoase din lume, cel al „gulerelor albastre", în străinătate, e din cele mai năstrušnice.

Iată fazele lui:

1 — Preludiu de linişte relativă, în care marinarii noştri dau timp italienilor, francezilor, americanilor şi tuturor străinilor aflători acolo să-i ia în seamă. Purtare corectă: prestigiul Franţei, înainte de toate.

2 — Primul număr al programului: e chemată chelneriţa. Deocamdată pentru a fi întrebată cum se numeşte. *„Celerina". „Ţţ! Ţţ! frumos nume, Celerina..."* Din momentul acela, marinarii încep să joace scheciul „gulerelor albastre" pornite în „vîjîială". Poate că nu chiar toţi au chef să se dea în stambă — totdeauna se găsesc doi sau trei încuiaţi — dar pentru fala patriei şi a flotei există stricte imperative: cele dictate de tradiţia popularizată în litografiile din Epinal[1], cu matelotul tricolor hîrjonindu-se cu slujnicuţa,

[1] Localitate franceză, cunoscută, printre altele, prin extinderea dată iconografiei inspirate din viaţa de toate zilele, subiecte idilice, menajere, etnografice, eroice etc. (N. T.).

bînd zdravăn şi cîntînd romanţe ştrengare. În seara aceea am avut parte de bairamul complet : pînă la inevitabilul meci de box despărţind pe meseni în două tabere, scena cu harţag a „ţalului", evacuarea unui marinar beat-mort şi în sfîrşit, intervenţia poliţiei.

Va trebui să cred, în cele din urmă, că, după trei sau patru sute de mii de ani de la ivirea sa pe pămînt, nimic nu-i mai greu omului — matelot sau voiajor comercial — decît să se poarte normal.

*
* *

Trenul e teatrul ambulant al cetăţenilor-actori. Dar mult mai impresionat sînt de ceilalţi la ora mesei.

Cum să nu visezi că, odată şi odată vei întîlni omul cel mai echilibrat din lume, acela care nu săvîrşeşte nici o greşeală, care ştie tot, explică tot, omul care-i un model de conştiinciozitate, de clarviziune, de simplitate, de modestie, de cutezanţă, de subţietate, de judecată ?

Sînt în măsură să vestesc că omul acesta există. Pot chiar indica unde şi cînd e vizibil : în toate restaurantele Franţei, între orele treisprezece şi cincisprezece (iar seara, de la orele douăzeci şi unu, în milioane de locuinţe). Căci omul acesta fenomenal are darul ubicuităţii. La masa de prînz, mi se năzare că pămîntul e populat cu o seamă de oameni minunat echilibraţi. Toţi de o inatacabilă moralitate, de o infailibilă precizie de judecată, de o luminoasă inteligenţă, de un riguros altruism, de o vie activitate a spiritului inventiv, de o perfectă loialitate, care trăiesc în mijlocul unui duium de imbecili, de nebuni, de ambiţioşi, de gugumani, de megalomani, de trîndavi, de linge-talere, de gangsteri, de incapabili. Ei îşi petrec timpul domolind nesaţurile unora, îndreptînd pe alţii pe calea cea bună, ajutînd pe cutare să beneficieze de pe urma ideilor sale, dejucînd planurile machiavelice ale altora, izbutind să evite în clipa fatală catastrofele, restabilind pretutindeni ordinea, rostind cuvîntul potrivit la momentul potrivit. Căci, vedeţi dumneavoastră, aceste genii ale tacîmului, care se nasc între orele douăsprezece şi paisprezece, ştiu să găsească spontan ideea de care e nevoie, replica nimerită, omul indicat. Te întrebi ce ar

deveni pămîntul dacă n-ar fi ei care să-l rotească. Bunul-simţ, acest faimos produs al Galiei, e monopolul lor. Pe scurt, sînt nişte oameni *bine*.

Uneori, în interesul Societăţii mele, se întîmplă să iau parte la dejunuri zise de afaceri. Dacă ar fi să-i cred pe comeseni, precum şi pe clienţii de la mesele vecine, aş fi, cică, înconjurat numai de genii. Cînd îi auzi : *„I-am pus pe inginerii mei să-mi studieze problema..."* sau, şi mai şi : *„I-am convocat pe directorii mei şi le-am spus..."*, cum să nu fii gata să juri că ai de-a face cu superşefii unor importante întreprinderi ? Eu, cînd vorbesc de directorul meu, e limpede că mă refer la superiorul meu, în vreme ce supraoamenii vorbesc de parcă ar avea la picioarele lor o puzderie de directori. Adevăr grăiesc, mă întreb uneori — la ora prînzului mai cu seamă — dacă Franţa nu e populată exclusiv cu Preşedinţi-directori generali şi cu Mari patroni. Las cuvîntul acestor magnaţi. În ziua aceea, la stînga mea şedea Luciditatea :

„Azi dimineaţă — spunea el — *mă pomenesc cu şefii mei de serviciu. Păreau foarte abătuţi. Îi întreb :* «Ce s-a întîmplat, domnii mei ? Păreţi foarte necăjiţi». *Ştiţi despre ce era vorba ? Ei bine, nu dovedeau să se descurce cu ţevi de 2—22 la tubulări de 60. Stăteau în faţa mea pleoştiţi, absolut dezorientaţi. Nu m-am putut reţine să nu izbucnesc în rîs.* «Nu văd nimic alarmant, domnii mei, nimic grav ! V-aţi înecat într-un pahar cu apă, ba chiar într-un păhărel cu un pic de apă. Ia staţi să ne gîndim puţin. În definitiv, unde e clenciul ? Aveţi, pe de o parte, ţevi de 2—22, de altă parte tubulări de 60. Dar cu ranforturile de 16, ce naiba faceţi, hai ?...» *Vezi şi dumneata ce simplu era ! O chestie limpede ca apa de izvor... N-am dreptate ? Curat piatra filozofală pentru ei : parcă au căzut din lună... La orice s-au gîndit, numai la soluţia asta nu !... Şi aşa e cu toate ! Să nu te apuce rîsul ?... Se screm să descopere chiţibuşul... îşi frămîntă creierii... şi nu dibuiesc un fleculeţ care sare în ochi !... Nici nu că puteţi închipui cît timp pierd pe nimicuri ca astea ! Fantastic ! În concluzie : pe d-astea îmi* irosesc zilele !"

Cum să nu admiri din toată inima pe un astfel de om ?... Totuşi, nici n-a apucat să-şi termine tirada şi iată că apare acelaşi geniu al lucidităţii, dar la masa din dreapta, pleşuv şi decorat :

„Ascultați... I-am prevenit încă acum șase luni. Cînd s-au deranjat să-mi ceară sfatul, am fost cît se poate de ferm. Le-am zis : «Cu prețul vostru de cost, n-o s-o scoateți niciodată la capăt !» *Mi-au răspuns :* «Asta rămîne de văzut !» *La care eu :* «Pentru mine chestia e tranșată. N-aveți decît să vă frîngeți gîtul dacă vreți... Vom sta de vorbă peste trei luni». *Știam ce-o să se întîmple... Nu era nevoie să fii vrăjitor ca să ghicești... N-au vrut să mă asculte... Rezultatul ? Astăzi vin să-mi bocească pe umeri... Mă imploră să iau din nou afacerea în mînă... Ce idee ! Ca și cînd n-aș avea altceva mai bun de făcut ! Mersi !... Să se descurce singuri, dacă se știu atît de grozavi ! Că doar rostul meu nu-i să plătesc oalele sparte, hai ? Și cine o să se aleagă cu caimacul ? Chipurile eu ! Foarte puțin. Cu recunoștința pe care o să mi-o arate... Ce valorează recunoștința, știm noi... În fine... Oricum... Superficialitatea oamenilor ăstora... Complet lipsiți de bun-simț... De-cel-mai-elementar-bun-simț...“*

Cum să admiți că pot exista oameni atît de stupizi încît să nu fi dat ascultare înțeleptelor sfaturi ale acestui expert ? Rațiunea, Clarviziunea, Bunul-Simț, el le încarna și totuși predicase în pustiu ! Cum poți lăsa să-ți scape o astfel de ocazie providențială, fără să te gîndești la consecințele fatale ? Brr !...

Oricum, era clar că picasem pe un teritoriu al geniilor. Cîți erau pe metrul pătrat ? Doi numai să fi fost și mi s-ar fi părut mult. Cînd iată că hop ! un al treilea mă făcu să ciulesc din nou urechile înspre stînga mea : de data aceasta insul personifica Generozitatea. Să-l auzim :

„O lume întreagă e martoră că lui Chalut eu i-am pus piciorul în scăriță. Eu l-am băgat la Toureau. Eu i-am procurat clientela. Eu l-am ajutat să pornească, avansîndu-i bani cînd a vrut să se stabilească pe cont propriu. În '56, dacă nu eram eu acolo, se curăța. Și poftim, nu vine azi să mă tapeze din nou cu 500 000 franci ? Să mă slăbească ! I-am spus : «Nu !» *Luați seama, nu pentru chestia în sine l-am refuzat... cinci mii de franci noi în plus sau în minus... Ci pentru principiu...“*

Se vede cît de colo că omul acesta e generos. Fraier însă, nu. Nu cu inimă ușoară a refuzat să-i împrumute cinci mii

de franci noi. Inima lui spunea da, raţiunea, nu. A respectat un principiu. Vorbea ca un *self made man* [1] :

„Întreprinderile mele, mi le-am creat singur-singurel. Am plecat de la zero. Că am demarat numai cu 225.000 franci încropiţi din economiile mele, asta nu vă spune nimic? Am început cu un atelier : o freză şi două strunguri. Bun... Astăzi, dacă sînt proprietarul a trei uzine cu şapte sute de lucrători, dacă realizez o cifră de afaceri de patru miliarde [2] *pe an, cui o datorez? Numai şi numai muncii mele şi puţintel lucrului aflător aici, înăuntru* (îşi lovi fruntea cu arătătorul)... *Şi dumnealor ar vrea acuma să fuzionăm ca să facem un aşa zis* holding ! Ştiţi ce le-am răspuns ? «Domnii mei, combinaţii de astea nu mă tentează... Ei da, prefer să merg mai departe pe drumuleţul meu...»"

E evident că forţe oculte şi-au pus de gînd să încercuie această conştiinţă curată, silind-o să sucombe combinaţiilor trusturilor. Bunul lui simţ îl ajută să reziste. Nu se va lăsa ademenit : *„va merge mai departe pe drumuleţul lui"*, modestă şosea judeţeană, pe margini cu mici uzine, mici locuinţe, toate ale sale, rodul micului său geniu, al micii sale deşteptăciuni, la capătul căreia îl aşteaptă, fie an bun, fie an rău, micile sale miliarde.

*
* *

Aşa stînd lucrurile, unde-s ceilalţi ? Unde sînt cei care se îneacă într-un pahar cu apă, cei care nu văd dincolo de lungul nasului, cei care pasc vînt, cei care fug de răspundere ? Unde sînt cei care nu-s în stare să înţeleagă nenimic, ăia care-s căzuţi în cap, ăia care au dinţii prea lungi, vederea prea scurtă, cîlţi în devlă şi nimic în burtă ? Unde-s cei care confundă scripca cu iepurele, ăia care cred că tot ce zboară se mănîncă, tămîietorii, flaimocii, gugumanii ? Dacă există atîţia oameni care pun carul înaintea boilor, sau care sosesc a treia zi după scriptură, care nu cred în nimic sau care înghit tot ce li se spune, care fîlfîie pe sus sau calcă bo-

[1] Un om care ajunge prin propriile-i mijloace (în lb. engl.) (N. T.).
[2] Franci vechi.

cănind cu încălțările lor grosolane — înseamnă, totuși, că or fi pe undeva...

Unde, rogu-vă ?

Pur și simplu în alte restaurante, sau pe la casele lor, istorisind prietenilor sau nevestelor aceleași parascovenii, însă de-a-ndoaselea. Și acolo, cei care pasc vînt povestesc cum i-au lăsat ei pe alții cu gura căscată, cei care se înecau într-un pahar cu apă uite-i devenind cei mai strașnici înotători din lume, cei care nu vedeau dincolo de lungul nasului iată-i extralucizi, iar cei care n-aveau nimic în burtă lăudîndu-se că sînt singurii care au... stomac.

Și uite cum îți poți pierde o zi întreagă într-o lume de imbecili fără să întîlnești măcar umbra vreunui idiot. Recunoașteți că e destul de tîmpit.

VII ONORURILE

Vă plac onorurile?... Sînteţi decorat? Dacă nu, v-ar
plăcea să fiţi?... Cu ce ordin?... Din toate decora-
tiile, pe care alţi preţuiesc-o?...

Nu pot spune că mă prăpădesc după onoruri. Ceea ce nu se cheamă că nu particip cu punctualitate la sărbătoririle respective, concretizate în acele banchete în care şefi şi subalterni din întreprinderea noastră — uriaşă cutie cu scorpioni — au plăcuta surpriză de a afla că alcătuiesc, de la cel mai umil uşier şi pînă la Preşedintele-director general — *„o singură şi mare familie"*. (Se vede că e ceva adevărat în această afirmaţie, dacă e să considerăm familia ca un lăcaş-tip al discordiei.)

Mai serile trecute i-a venit rîndul lui Tissayre. Ţinînd să elogieze meritele acestui director cunoscut pentru duritatea, egoismul, slugărnicia, laşitatea şi sălbateca lui sete de putere, domnul de Stumpf-Quichelier a folosit formula rituală: *„Sub o aparenţă uneori ursuză, prietenul nostru ascunde o inimă de aur"*.

Deşi atunci cînd eşti posesorul unei astfel de inimi, e normal s-o ascunzi cu toată grija, niciodată nu mi-a plăcut această specie de tăinuitori. Dacă posezi o inimă nedisimulată, nimeni nu vorbeşte de ea. Ascunde-o vreme de patruzeci de ani, şi imediat se va găsi cineva s-o descopere cu mare tămbălău şi să-i anine Legiunea de Onoare.

Încă o dată l-am auzit pe președintele nostru lăudînd virtuțile *„muncii în colectiv"* și afirmînd „sus și tare" că Societatea noastră nu e unul din acele trusturi inumane, în care indivizi reduși la simple numere matricole muncesc anonim pentru niște succese din care ei nu se vor împărtăși. *„Nu. E întreprinderea mea, precum e și a dumneavoastră, e întreprinderea noastră comună.* Al meu-al-tău-al-său al-nostru-al-vostru-al-lor"... Agapele astea îmi amintesc de praznicele de la hramul Sfîntului Charlemagne, patronul școlilor, cînd profesorii, supraveghetorii și elevii respectau tabu-ul șampaniei, sub ochii înduioșați ai dirigintelui și ai monitorului. Nu m-a părăsit niciodată senzația că mai sînt încă pe băncile liceului : plutonierul-major l-a înlocuit pe inspectorul general, șeful de serviciu pe plutonierul-major, directorul pe șeful de serviciu. Legiunea de Onoare premiul cu cunună.

La cincizeci și cinci de ani sper să fiu și eu remarcat de superiorii mei.

Am suportat încă o dată avalanșa epitetelor și formulelor clasice : nicicînd decorație n-a fost mai pe deplin meritată (cu alte cuvinte, celelalte nu prea erau) : singura noastră mirare e că acest om, atît de valoros, n-a primit-o pînă acum ; felicitările porneau *„din adîncul inimii"* ; această onoare, *„de care nimeni, mai mult decît sărbătoritul nu era mai demn, se răsfrîngea asupra întregii Societăți"* ; omagiul nu-l viza numai pe harnicul funcționar, pe aprigul muncitor, ci și pe *„scumpul nostru prieten"*, prietenul de nădejde, care n-a dat bir cu fugiții în momentele dificile, care a luat parte la toate campaniile firmei. Inoxidabile clișee, ce nou-nouțe i se par beneficiarului, de parcă le-ar auzi pentru prima oară ! Ciudat animal mai e și omul : nu crede niciodată în cancerul pe care îl are, dar suferă de bareta Legiunii de Onoare pe care nu o are !

Ploaia poncifurilor cădea încetișor peste Tissayre, roșu la față, înlăcrimat de emoție. Găsise, în sfîrșit în sine-și, pe cineva pentru care să se înduioșeze. Curînd, îi veni și lui rîndul să ia cuvîntul. Schimb de clișee : nu se simțea vrednic de o atare cinste ; este peste măsură de emoționat ; va socoti această zi ca cea mai frumoasă a vieții sale ; consideră că această deosebită atenție nu-i este adresată lui exclusiv,

ci, prin persoana sa, tuturor acelora cu care lucrează şi cu care va continua să lucreze mînă-n mînă ; în sfîrşit, se socoteşte dator să asocieze acestui omagiu de care nu se simte destul de demn pe fiinţa care de mai bine de treizeci de ani a ştiut să fie, în acelaşi timp, o soţie, o prietenă, cea mai sigură sfătuitoare.

La masa de onoare, doamna Tissayre îşi şterse, cu un colţ al batistei ţinută graţios în mînă, o lacrimă cît bobul. Această consacrare publică a căsniciei, în prezenţa domnişoarei Dréville, secretară plasată la capătul din fund al mesei şi ale cărei legături strînse cu Tissayre toată lumea le cunoştea — era un adevărat balsam pentru inima ei. Tissayre n-avea decît să continue să se vadă în fiece seară, între orele şase şi opt, cu secretara lui ; discursul, consfinţind legitimitatea drepturilor ei de soţie — şi încă în prezenţa a două sute cincizeci de oameni — o arunca pe domnişoara Dréville pentru totdeauna în umbră. Zece ani de mîhniri conjugale se zbiceau la soarele Legiunii de Onoare.

În sfîrşit sosi şi clipa solemnă.

„Şi acum — zise directorul — *să-i dăm cuvîntul domnului subsecretar al Comerţului, care a binevoit să onoreze cu prezenţa sa această reuniune."*

Nu ştiu cum o potriveşte, că de cîte ori e de atîrnat o Legiune de Onoare, direcţia găseşte fie un fost ministru, fie un subsecretar în funcţiune, sau măcar un director de cabinet, care să fie liber în seara respectivă şi care să rostească unul din acele discursuri-tip destinate tuturor festivităţilor Societăţilor anonime şi în care numai numele întreprinderii şi cel al sărbătoritului sînt de schimbat. Cînd mă gîndesc că politicienii aceştia îmbrăţişează, an peste an, preţ de două sau de trei ori pe săptămînă, pe la orele 23,30, vreo sută de oameni pe care nici nu-i cunosc, îmi piere tot cheful să devin ministru.

Subsecretarul de stat al Comerţului se ridică şi luă cuvîntul. Vorbi, cum nimeni nu mai vorbise în seara aceea. Se vedea numaidecît diferenţa dintre amator şi profesionist. Era unul din adepţii perifrazei, al căror text te-ar ispiti să-l treci printr-o baie cu leşie ca să vezi ce mai rămîne din el. Există două tipuri de oratori-politicieni : drumeţii, care se pricep de minune să descrie şoselele pline de hîrtoape şi

de gropi în care riscă să se înnămolească carul Statului — şi navigatorii. Subsecretarul de stat era amfibiu, cu o vădită predilecţie însă pentru vocabularul nautic, indispensabil dacă vrei să devii un bun orator.

„Căpitanul care stă neclintit la cîrmă" ; „pilotul priceput să ocolească stîncile submarine, să biruiască talazurile, să evite capul furtunilor" ; „nava călăuzită cu îndemînare la liman" — nimic n-a lipsit din lungile fraze, tăiate brusc, dar nu şi terminate. Într-adevăr, principiul *suspense*-ului la aceşti oratori constă în obiceiul de a nu isprăvi niciodată o frază fără s-o fi început imediat pe cea următoare :

„Considerînd că am examinat toate aspectele problemei, socotesc că am încheiat — dar ţin să adaug..." Un om normal termina aici fraza, la *„am încheiat"*, pune punct şi gata. Un om politic, terminînd, se grăbeşte să adauge, sau anunţă că are de adăugat ceva, dar, brusc se opreşte... A intervenit *suspense*-ul. Subsecretarul nostru de stat era un maniac al genului. A dovedit-o încă de la începutul spiciului său :

„Ne aflăm cu toţii aici, în seara aceasta, pentru a sărbători în persoana unui om meritele unei Societăţi — cea a dumneavoastră — care nu numai că a fost totdeauna în vîrful progresului, în cadrul[1] *activităţii sale profesionale, ci şi un model de dinamism în procesul de expansiune a întreprinderii... şi voi preciza că..."*

Oratorului i-au trebuit şaizeci de secunde încheiate ca să-şi amintească ce intenţiona să precizeze — ceva rămas destul de nebulos. Repede îl părăsi apoi pe acest Tissayre, despre care nu ştia mare lucru, pentru a sublinia rolul esenţial pe care Societatea noastră îl juca în mişcarea de redresare economică ce se profila la orizont şi care se va accentua *„odată capul toamnei traversat cu bine, căci, afirm cu tărie..."*

În sfîrşit, fraza sacramentală :

„În numele preşedintelui Republicii şi în virtutea puterilor ce-mi sînt conferite, vă proclam cavaler al Legiunii de Onoare".

[1] Un bun orator găseşte totdeauna prilejul de a agăţa un cadru undeva.

Ah, Legiunea asta de Onoare!

Michaud a căpătat-o acum doi ani. Favart, şase luni mai tîrziu. Ieri, Tissayre. Adevărat, între Favart şi Tissayre un mare gol s-a interpus. Domnul de Stumpf-Quichelier nereuşind, în ciuda eforturilor conjugate ale prietenilor săi şi a doi subsecretari de stat, să fie avansat comandor, mersul normal al promoţiilor fu întrerupt. Nu numai că toţi ofiţerii titulari ai Societăţii erau condamnaţi să aştepte pînă va înflori rozeta directorială, dar se evita, sub diferite pretexte, orice banchet în onoarea altor decoraţi. Pauza aceasta ţinu un an, pînă la venirea lui Fitz-Arnold. În sfîrşit, directorul obţinu insigna de argint şi festivităţile fură reluate.

Fi-voi, curînd, singurul din „mustăria" noastră care să n-o aibă? Nu sufăr prea mult, dar sînt momente cînd, în mijlocul atîtor revere înzorzonate, am senzaţia că-s incomplet îmbrăcat. Aş vrea să pot să nu pun la inimă decepţia asta, ca Tailloret, de pildă, care la sfîrşitul acestei reuniuni i-a spus, chipurile în glumă, garderobierei: *„Dă-mi te rog pardesiul acela care n-are Legiunea de Onoare!"* dar nu-mi iese aşa de bine ca lui. Desigur, din pricina Thérèsei, care mă tot sîcîie: *„Care va să zică, tu n-o s-o capeţi niciodată!"* sau: *„Nu poţi s-o capeţi şi tu?"* ca şi cînd aş fi neputincios. Simt, de pe acum, că, în ziua cînd o voi obţine, îmi va spune: *„În sfîrşit! Da' ştiu că ţi-a trebuit timp pentru asta!"*

Desigur că numele meu figurează şi el undeva pe o listă. Se vede treaba însă că m-au uitat. Mereu fenomenul cu transparenţa. De la listele elevilor propuşi pentru panoul de onoare şi pînă la acelea ale beneficiarilor de cartele speciale din timpul ocupaţiei — cîte liste nu mi s-au perindat prin faţa ochilor, în care numele meu trebuia să figureze, dar din care lipsea totdeauna! Totuşi, cînd e vorba de un recensămînt de pierde-vară pentru munca obligatorie, sau de o listă a bărbaţilor apţi de a purta armă, nu se sare peste numele meu.

În ce mă priveşte, nu i-aş pomeni niciodată Thérèsei de Legiunea de Onoare, dacă n-ar fi blestematele astea de banchete. Vă datorez o explicaţie. Am calculat că, în zece ani, inclusiv banchetul pentru Tissayre, i-am spus de douăzeci şi trei de ori soţiei mele: *„Diseară mă duc la un banchet al Legiunii de Onoare..."*

Ei bine, vă dau cuvîntul meu de cinste că, din aceste douăzeci şi trei de banchete, numai şase au fost născocite...

Ca şi alţii de felul meu, nu preget să mărturisesc : *„Ştiţi, pentru mine, decoraţiile... Una singură contează : medalia militară*... (de altminteri, nici pe asta n-o am). Legiunea de Onoare aferim ! nu zic ba... dar numai cu titlul militar !... În caz contrar..." Şi totuşi... cînd uneori cuget la moartea mea, îmi vine în minte, cu melancolie, că în anunţul necrologic nu se va putea citi această scurtă frază, care sună ca un suprem *satisfecit* şi care îi îndrituieşte pe cei lăsaţi cu inima îndoliată să te înmormînteze cu capul sus :

„Era cavaler al Legiunii de Onoare..."

Bineînțeles că da !

Totdeauna m-am aplecat cu mult interes asupra situației internaționale, deși, drept răsplată, nu m-am ales decît cu cîteva ordine de mobilizare. Cu toate acestea, continui să-i acord mai departe o atenție statornică. Ceea ce pot spune eu despre politică nu prezintă, în nici un caz, prea mare importanță. Iar rîndurile de față nu vor avea niciodată greutatea pe care o au *Memoriile* oamenilor de stat, publicate din ce în ce mai sporit în ultimii ani. Nu oricine poate scrie : *„Convocat azi von Mackensen pentru a-i comunica starea de război. Eliza mi-a adus infuzia. Ascultat fragment din a IX-a, apoi mers la culcare. Ziua de mîine va fi hotărîtoare pentru Europa și întreaga omenire"*. Nu, nu voi îndrăzni să compar însemnările mele cu mesajul acestor supraoameni. Nu mă deștept în fiece dimineață cu ideea de a reorganiza mapamondul. În definitiv, viața mea e alcătuită din lucruri mărunte. Dar, cînd le privești mai îndeaproape, te întrebi unde sălășluiește seriozitatea : în lucrurile mărunte, sau în cele mari ?

Uneori, notîndu-mi în agendă :
— *Noi tarife*
— *Myriam*
— *Cumpărături de Crăciun*
...mă gîndesc că, în aceeaşi clipă, vreun potentat, ocîrmuind 250 milioane de suflete, notează în a sa :
— *O nouă rachetă*
— *Germania*
— *Izraelul*

Nici nu poate fi altfel... Doar n-o să-i pretindem unui mare şef de stat să-şi noteze în carnet : *„A aplana litigiul de la Saint-Gobin"*. Cu cît *job*-ul e mai important, cu atît mai mult trebuie justificate apuntamentele. Şi cînd nu e nimic de făcut cu uzinele Péchiney sau cu Rhône-Poulenc, faci cu ce ai la îndemînă : cu Iranul sau cu Polul Nord. Îmi închipui că trebuie să fie o mare voluptate să poţi zice : *„Pe 25 îmi veţi lansa o rachetă spre lună !"* (şi toată lumea să te asculte)... Oamenii nu vor trăi însă niciodată în pace, atîta timp cît undeva în lume un domn solitar ar putea să-şi spună cînd se trezeşte dimineaţa : *„Astăzi pe cine îl fac să joace tontoroiul ?"* Astea nu sînt lucruri serioase.

Mi se întîmplă uneori să visez o lume în care S.U.A. ar conduce serviciile publice, U.R.S.S. călătoriile interplanetare, Elveţia igiena, Franţa bucătăria, iar Anglia poliţia. Cîndva, această lume va exista. Din nefericire, cînd eu nu voi mai fi. Pînă atunci, acord situaţiei internaţionale tot interesul, citind, ca toată lumea, ziarele (majoritatea oamenilor spun : *„Dumneavoastră credeţi ce scriu ziarele ?"* dar continuă să le cumpere în fiece zi). După numeroşi ani de experienţă, cred că sînt în măsură să dau în vileag o serie de observaţii rezultate din lecturile mele :

a) *Sursele serioase şi cercurile în genere bine informate.* Se publică în fiecare zi un mare număr de telegrame care, mai toate, încep aşa : *„Din sursă serioasă, aflăm că..."* sau : *„În cercurile în genere bine informate, circulă părerea că..."* Bineînţeles, stilul telegramelor s-a schimbat din vremurile cînd se scria : *„Cabinetul din St. James nu ascunde că este destul de îngrijorat de..."* (de situaţie, desigur), dar *sursele serioase* n-au secat, iar *cercurile autorizate* continuă a fi

solicitate. Văzînd cît caz se face cu aceste *surse serioase*, deduc că există şi surse fanteziste, sau altele de-a dreptul comice, şi pe care toată lumea caută să le evite.

De multe ori m-am întrebat ce sînt în fond aceste *cercuri autorizate*. Aş dori ca barem o dată, o singură dată să citesc într-un ziar o telegramă redactată în felul următor : *„Aflăm dintr-o sursă neserioasă, şi în genere prost informată, dar în mod excepţional vrednică de încredere, că miniştrii Majestăţii-sale, renunţînd la sacrosanctul* week-end (clişeul ritual), *s-au întrunit pentru a examina în mod superficial situaţia internaţională, căzînd de acord că e inexplicabilă"*. Nu cred că voi putea citi vreodată aşa ceva. De obicei experţii preferă să explice. Aurul, bunăoară. Dacă scade, ni se explică de ce scade. Dacă se urcă, aşijderea. În interval, dacă am vrea să ştim de va scade ori se va urca — nu ni se răspunde. Trebuie să aşteptăm. Pentru aceasta, nimic nu e mai eficace decît :

b) *Timpul* (care lucrează). *Factorul timp* e de o extremă importanţă pentru situaţie. În definitiv, pentru cine lucrează timpul ? Anevoie să-ţi faci o părere (serioasă) despre subiectul acesta. Timpul lucrează cînd pentru unii, cînd pentru alţii, timpul e cam mercenar. Această observaţie e valabilă în genere, şi rareori pentru Franţa, unde, după părerea unanimă, timpul lucrează numai pentru alţii.

c) *Cotitura*. Dacă e să credem ceea ce ni se spune, reiese cît se poate de clar că ne aflăm *la o cotitură*. De cît timp anume ? Greu de calculat. În ce mă priveşte, niciodată n-aş fi crezut că pot sta de atîta amar de vreme la o cotitură : exact de patruzeci şi cinci de ani. M-am născut la o cotitură. După bacalaureat, grijuliii mi-au atras atenţia că mă găseam la o cotitură ; în timpul războiului multe cotituri am făcut împreună cu ceilalţi, ca să mă regăsesc tot la o cotitură doar cu cîţiva, o dată pîrjolul terminat şi ca de atunci să aud spunîndu-se în fiece zi că sîntem la o cotitură (aş fi curios să ştiu, de cînd pămîntul se învîrteşte[1], cîte

[1] În textul original : *„depuis que le monde tourne"*. *„Tourner"* — verb din familia lexicală ce ni l-a dat şi pe *tournant* (cotitură). El nu are acelaşi sens în românește : *„a coti"* e cel mult o... semiînvîrtitură. Autoru se complace în această jonglerie a cuvintelor, ce-l lasă uneori dezarmat pe traducător. (N.T.)

editoriale au fost intitulate : *Ultima cotitură* sau *Nici un minut de pierdut).* Aşadar, nu-i de mirare că se întîmplă atîtea accidente de circulaţie — toţi automobiliştii ştiu asta — de vreme ce, parcurgînd şapte kilometri în linie dreaptă fără să întîmpini o maşină, hop că la prima cotitură mai a dracului, te întîlneşti cu două care gonesc pe stînga. Totuşi, oricare ar fi aptitudinea mea de a trăi la o cotitură, m-am deprins cu ideea de a muri acolo.

d) *Panta fatală.* Îndeobşte ea urmează ultimei cotituri, ceea ce e desigur logic, dar termenul se întrebuinţează de preferinţă cînd vrei să scoţi în evidenţă primejdiile care pîndesc situaţia financiară.

La fiecare trei sau cinci ani, de cînd îmi duc traiul pe pămîntul acesta, aud pe cîte un domn „bine" declarînd că păşim pe o pantă fatală şi că fără măsurile pregătitoare luate de el, mergeam orbeşte spre faliment. Dacă ţinem seama de faptul că, de la Hugues Capet, acelaşi avertisment îl primesc francezii din partea ministrului lor de finanţe — başca seria de avertismente venite de la alţii — ajungi la concluzia că teribila pantă, oricît ar fi ea de fatală, e foarte „schiabilă". Căci, la urma urmei, Franţa nefiind pusă niciodată — după ştiinţa mea — în stare de lichidare financiară, atunci, din două una : sau potoul falimentului e mutat mereu mai încolo, sau, dacă ne ciocnim de el, nu ni se spune adevărul.

Încetul cu încetul m-am obişnuit să circul liniştit pe acest drum al catastrofei, unde vigilenţii jandarmi-miniştri ne ocrotesc de a fi jefuiţi de tîlhari, avînd grija de a ne uşura ei înainte portofelul. A-l „uşura" şi a-l „îngreuia" totodată, cum au făcut-o de curînd, constituie — trebuie s-o recunosc — o variantă paradoxală în faţa căreia nu pot rămîne insensibil. Invenţia, dacă nu de calitate, e în orice caz de cantitate şi nu poate fi plătită decît cu aur aşa miligramat cum a ajuns el (cînd priveşti graficul descendent al acestor granule de aur fin prin care desenatorii-statisticieni reprezintă valoarea din ce în ce mai mititică a monedei noastre, te întrebi cît de departe se poate merge cu această pulverizare). Oricît de impresionantă ar fi forţa anumitor imagini spectrale, exploatate pentru a ne face să înghiţim încă un hap de păcăleală (Franţa îmbrăcată în zdrenţe, pribegind prin lume cu talerul milogelii în mînă, e una din cele mai

sugestive) — inima nu ni se strînge tot atît de uşor ca, de pildă, cureaua. Ştim prea bine că după această *ultimă cotitură* ni se vor mai anunţa încă multe altele — *cotitura definitivă, cotitura finală,* totuşi pămîntul va continua să se învîrtească, şi Franţa o dată cu el, cînd mai bine, cînd mai prost îmbrăcată. Încă de pe acum auzim venind din perspectiva lunilor şi anilor viitori ecoul aceloraşi fraze debitate de atîţia preşedinţi de consiliu. Ceea ce e de admirat în discursurile lor e nu numai faptul că încă mai găsesc ceva de spus, ci că, în faţa unui popor al cărui scepticism a devenit o trăsătură dominantă, ei mai pot trăncăni, cu aerul cel mai serios din lume, de echilibrarea cheltuielilor şi veniturilor. Discursurile lor sînt atît de perfect chibzuite, de o logică atît de infantilă chiar, încît te întrebi cum de nu ne-am gîndit şi noi la asta înainte. Deputaţii încă nu se născuseră ? Franţa nu începuse încă să umble ? Ne îndoim, căci din moment ce sînt de îndeplinit atîtea *lucruri* elementare, se cheamă că de cel puţin o sută de ani încoace nu s-a făcut *mare lucru. „Statul* — declară fiecare preşedinte de Consiliu — *el însuşi trebuie să dea exemplu, realizînd economii substanţiale."* E, ca şi cum ai spune că, sub raportul economiilor, Statul a fost pur şi simplu pînă-n prezent un mic farsor. *„O recategorisire a competenţelor se impune".* Ceea ce ar lăsa destul de bine să se înţeleagă că competenţii noştri au fost resfiraţi care încotro şi la voia întîmplării şi că ministrul P.T.T.-ului mai indicat era pentru postul de subsecretar de stat la Cultură. *„Trebuie aplicate măsuri financiare energice" :* adicătelea că se uzase de măsuri neputincioase, fără ca noi să ştim ? Neîndoielnic, de vreme ce sîntem obligaţi *„să însănătoşim finanţele, să stimulăm schimburile, să restabilim încrederea..."* Să juri că pînă acum — în materie de leacuri — ocîrmuitorii noştri n-au avut de-a face decît cu spiţerii primitive şi că se complăceau să lase ţara să trăiască într-o atmosferă nesănătoasă, după reţeta nu ştiu căror şarlatani.

Şi ca să revin la reformele monetare, ele nu m-ar zborşi mai mult decît pe alţii, dacă n-ar trebui să i le explic Thérèsei. Uneori e destul de gingaş să explici unei femei lucruri pe care tu însuţi nu le *înţelegi* totdeauna, făcînd-o să *înţeleagă* că tu le-ai *înţeles* foarte bine, dar că ea nu e în stare

să *înțeleagă* mare lucru. Dacă măcar femeile ar aborda problema de la începutul începutului... te-ai pregăti și tu din timp, chiar dacă n-ar fi decît ca să te informezi pentru propria-ți lămurire. Dar ele lasă să treacă o bună bucată de timp pînă să se resemneze să citească cutare articole, în care se tratează chestiunea întoarcerii la sistemul de convertibilitate și la taxele fiscale aplicate transferurilor de proprietate imobiliară. Dar titlurile de o șchioapă le mobilizează atenția (și a noastră) ; și, deodată, netam-nesam, îți cer, pe un ton care nu admite șovăială, să le explici, în două cuvinte, ce înseamnă liberul schimb, S.M.I.G. [1] sau subvenția acordată patiseriilor — și iată-ne prinși cu ocaua mică.

*
* *

Cît privește interesul pe care francezii în genere și colocatarii din imobilul meu în particular îl arată treburilor politice — rămîne mai întîi să ne înțelegem asupra chipului în care acest interes se manifestă. Un anchetator al Institutului de Opinie Publică ar fi desigur foarte încurcat dacă ar trebui, într-o perioadă de criză acută, să întocmească inventarul exact al apartenențelor politice într-o întreprindere ca aceea a subsemnatului. Că adeziunile colegilor mei sînt împărțite, cine să se mai îndoiască ? Există însă împrejurări în care orice francez trebuie împărțit la doi. Cu ochii mei l-am văzut pe domnul Calisson, subdirectorul tehnic al serviciului „Sinistrați din provincie", venind într-o dimineață centru-stînga și plecînd la masă gaullist.

Dacă vreunui expert în ale sociologiei i-ar veni ideea să cerceteze efectele produse de o gravă criză internațională asupra locatarilor din imobilul meu — el ar putea fi tentat să conchidă că o stare de tensiune foarte ridicată excită cu predilecție sucul gastric, atîta fiind de adevărat că din toate organele stomacul e cel care reacționează cel mai prompt la amenințările de război sau la periculoase complicații. Chiar eu am constatat că o situație încordată în Orientul Mijlociu a avut darul de a provoca imediat iureșul

[1] Salariul minimal interprofesional, garantat. (N.T.)

colocatarilor mei la magazinele cu zahăr, pe cîtă vreme învolburarea unor evenimente africane au stîrnit, cîteva luni mai tîrziu, un iureş la cartofii noi. Le vine desigur greu experţilor, totdeauna atenţi la raporturile dintre cauză şi efect, să admită că există o interdependenţă între Port-Said şi sfecla-de-zahăr, dar faptul e fapt : de îndată ce situaţia internaţională devine „serioasă", apartamentele imobilului nostru se transformă în tot atîtea băcănii. De la zahăr pînă la lumînări, trecînd prin ulei şi paste făinoase, poţi găsi la vecinii mei cîte puţin — ba chiar destul de mult — din toate. Ca să se justifice, îţi spun : *„N-avem încotro, nu se mai găseşte nimic pe piaţă!"* E o explicaţie ce te-ar lăsa cu gura căscată de mirare, dacă n-ai şti că geniul lui Butard se alimentează din penuria resurselor nelimitate : deprins să circule cuminte, cu zece litri de benzină şi obişnuit să rămînă în pană de carburant, el îşi face un punct de onoare din a avea rezervorul plin din clipa cînd lipseşte benzina la distribuitori.

Seara, în perioadele de tensiune, vecinii mei nu prea ies din casă. Preferă să invite cîţiva amici pentru a discuta despre situaţie. Şi aşa se face că, în acelaşi moment, în milioane de saloane, o sumedenie de minţi luminate ajung să demonstreze, prin raţionamente infailibile, că vom avea război — *„Nu vreţi puţină oranjadă?"* — sau că nu vom avea. Uneori, am şansa să asist ca martor la aceste dezbateri.

— Am posibilitatea să ştiu — declară domnul Planchon, care fabrică pesmeciori la Nanterre, dar care vorbeşte ca şi cum şi-ar fi petrecut ziua ascuns îndărătul unei draperii din Kremlin — că pîrîie ceva în maşinăria rusească...

— Păi tocmai de aia — exclamă domnul Cussiez (apartamentul 5, stînga) — au să stea locului !

— De altminteri, un război, pentru ce mă rog ? întreabă domnul Planchon. Pentru petrol ? Ha ! ha ! Ca şi cum noi am avea nevoie de petrol ! În ce mă priveşte, petrolul din Orientul Mijlociu mă lasă race. Eu, petrolul meu îl iau din Hassi-Messaoud şi, hocus-pocus ! mi-l duc binişor pînă-n Anglia. Irighez cu el Spania în trecere, da, da, domnul meu, o irighez şi ştiţi ce rezultă ?... 200 000 muncitori spanioli recuperaţi ! După cum vedeţi, nu e nici o dificultate...

Ce păcat că minți atît de lucide nu dețin posturi mai înalte ! Războaiele dovedesc că există pe lume un mic număr de experți care sînt la curent cu toate problemele, care știu tot, pot tot și totuși nu spun nimic, decît doar în cărțile lor, care apar zece ani mai tîrziu. Și, cu toate astea, nu trece o seară fără ca pe întinsul pămîntului aproape un miliard de oameni să nu ofere altui miliard cheia, *„singura și autentica cheie"* a situației internaționale. Din masa aceasta de oameni, din acțiunea aceasta, politicienii sînt absenți.

P. S. Expediat în seara aceasta ultimul meu formular cu răspunsuri. Aptitudinile mele de statistician ar trebui, în mod logic, să mă avantajeze cînd e vorba de evaluările cifrate... Totuși, nu-mi fac prea multe iluzii. Mărturisesc însă că, fugitiv, cîteva clipite... gîndul unei victorii mă străfulgeră... Concurentul, chiar și cel mai sceptic, are momente cînd visează că a obținut premiul întîi. *„De ce nu eu ?"* își zice optimist. Thérèse nu-și pune astfel de întrebări. Ea continuă să pretindă că-mi pierd timpul de pomană, că aș face mai bine să... Găsește că toate concursurile sînt stupide. Și cu deosebire acesta. Însăși expresia de *„francez mijlociu"*, ca și aceea de *„burghez"*, o scoate din sărite.

Cînd văd cît de laconice sînt răspunsurile mele, constat că nici pe de departe nu redau ceea ce am scris în paginile de față.

Ba chiar trebuie să mărturisesc că ele nu corespund întru totul convingerilor mele intime. De pildă, cînd ești întrebat care e principala calitate a cetățenilor francezi, cum să n-o relevi pe cea mai recunoscută de o lume întreagă, și anume *bunul simț ?* Această calitate merge mînă în mînă cu *bunul gust.*

Nu știu dacă mai există în lume și alte țări ale bunului gust, dar nu cred să mai fie una beneficiind de o atare prețuire și care să apeleze atît de des la bunul gust al celorlalți. Voi lua drept exemplificare felul cum sînt mobilate atîtea apartamente pariziene. Înclinația mea înnăscută pentru statistică, asociată cu sarcinile unei profesiuni care, încă de pe vremea cînd nu eram actuar, mă obliga să vizitez destul de des pe eventualii clienți, mi-au îngăduit să constat că, din o sută de saloane franceze :

— 82,4 la sută conţineau o cantitate impresionantă de obiecte chinezeşti, japoneze sau indochineze. Cînd asiaticii vor veni aici, se vor simţi ca la ei acasă. Ai zice că fiecare locatar a avut un bunicuţ care a făcut războiul din Tonkin, de unde s-a întors cu o măsuţă de lemn negru incrustat cu sidef, sau cu două vase verzui împodobite cu mandarini roşii. Barem, pe vremea aceea, te mai alegeai cu ceva dintr-un război ;

— 72 la sută includ Africa de Nord Chinei, prin adăugirea cîtorva taburete marocane din piele galben-deschis, înflorate cu broderii ;

— În 65 de cazuri din 100, elementul exotic e completat — afară de inevitabilul covor kurd sau persan de culoare ruginie patinată — cu o colecţie de porţelanuri de Saxa — arlechini, marchizi, păstoriţe — plăsmuiri ale unui searbăd convenţionalism, risipite pe mătăsurile chinezeşti brodate şi prăfuite care acoperă pianina sau pianul cu coadă (după cum e vorba de scările A sau B). Trist oricum prin însuşi aspectul lui, capacul pianului, pe care zace o partitură de Czerny (Polonia) sau una de Clementi (Italia), în aşteptarea melancolicei profesoare dintr-o familie scăpătată, mai este îndoliat şi de fotografiile îngălbenite ale unei semiduzini de strămoşi, înţepeniţi în postură de miri, de militari sau de primi comunianţi.

Ca să fiu obiectiv, trebuie să recunosc că în anumite cercuri mai înstărite şi cu pretenţie de modernism, China, Africa de Nord, Saxonia şi Persia tind să dea întîietate englezismului. Într-adevăr, în 32 la sută din apartamentele vizitate, am remarcat prezenţa unui cufăraş aşa numit „de corabie", cînd în realitate respectivul cufăr a fost confecţionat din două lădiţe suprapuse, tip cazon, care aparţinuseră cîndva unor ofiţeri de infanterie sau de cavalerie, dacă nu cumva fuseseră procurate direct de la vreun tîmplar de mobile de pe malul stîng al Senei, specialist în stilul *Regency*. Pe pereţi — scene de la o vînătoare de vulpi în Surrey, sau aventurile în culori ale domnului Pickwick ;

— elementul francez e reprezentat, în 92 la sută din cazuri, prin 2 (două) fotolii Louis XV, care, între China şi Maroc, asigură perenitatea mobilierului naţional şi destăinuie

un tainic ataşament pentru regalitate. Unele din aceste fotolii poartă o semnătură, cele mai multe sînt false, o zecime sînt şi false şi semnate.

Fără îndoială că acest asortiment, oricît ar părea el de eteroclit la prima vedere, reflectă bunul gust al concetăţenilor mei. E drept că m-am referit doar la cîteva saloane, din atîtea milioane cîte există, dar s-ar putea să mă înşel.[1]

[1] Totuşi... cum să neg evidenţa ? Să lăsăm deoparte mobilierul şi să luăm un alt aspect. Francezii, cunoscuţi pentru firea lor bănuitoare, au arătat dintotdeauna o vădită preferinţă pentru ceea ce le vine de peste mări şi ţări, indiferent dacă trebuiau să se îmbrace sau să se despoaie ; totdeauna le-a plăcut apa de Colonia, casata siciliană sau fondurile ruseşti. Însuşi Balzac, pomenind de „dublul unguent al sultanelor" şi de „apa de Constantinopol" folosite de César Birotteau, care se fabricau la Paris ca şi apa de Colonia, nu ne spunea încă de pe atunci că „aceste nume de localităţi erau uneori născocite, ca să placă franţujilor, care nu suferă produsele din ţara lor" ? Nimic nu s-a schimbat. Cînd vreau să-i cumpăr fiului meu un palton, catalogul magazinului mă pune în mare încurcătură. Nu ştiu niciodată să aleg între un *auto-coat*, un *winter-coat* (căptuşit cu urson), un *trench-coat*, un *stormy-coat*, un *duffel-coat* sau un *scool-coat*, care e mai britanic decît chiar un membru al familiei regale, deoarece pe faţă e „prince de Galles", iar pe dos ecosez (modelele botezate Halifax, Richmond, Labrador, Blizzard, Johnny Pop Corn, Big Top au, bineînţeles, preţuri „flash"). Ca să boteze un automobil, Regia noastră naţională nu ezită să-l împrumute pe cel al vreunui stat american. Şi pentru ca nuanţele culorilor să fie şi mai ispititoare, li se atîrnă etichete exotice : albastru Singapore, alb Kilimanjaro (atît de alb !), roşu Trinidad. Şi să mai spui după asta că francezul e xenofob sau că, folosind *galben Bahama, gri Caspica, verde Borneo* nu dovedeşte că e tare în geografie ! Mai bine am recunoaşte că dacă am pune *verde Normandie* sau *roşu Esterel* n-ar mai avea aceeaşi originalitate, nici, bineînţeles, acelaşi preţ. Un marţian care ar ateriza la Paris (cu vremurile astea agitate — eram să zic dezagregate — abia mai îndrăznesc să întrebuinţez condiţionalul cînd vorbesc de o eventualitate atît de banală !) ar constata numaidecît că, de la cortul *sherpa* pînă la slipul *Tahiti*, trecînd prin mantoul *dovka* şi sutienul *teen-form*, limba noastră, mîndră dar generoasă, şi-a sporit spezele de import. Se scrie *fluid* în loc de „fluide", *tonic*, în loc de „tonique", *bazaar*, în loc de „bazar"... Şi nu ştiu de ce i-am reproşa marochinerului că-şi botează noul cordon *New Belt*, de vreme ce ne permite — cum ne asigură — mişcări „decontractate". (Îi compătimesc pe strămoşii noştri care, după cîte ştiu, n-au trăit niciodată decontractaţi. Cel puţin aşa afirmă cronicarii epocii. Ceea ce nu-l împiedică pe fiul meu să scrie, într-o compunere la istorie : „Francisc I sosi în Scoţia la întîlnirea cu Henric al VIII-lea foarte decontractat". În definitiv, poate că şi era, numai că n-o ştia încă.)

IX METAMORFOZA

Eureka !
Imposibilul a devenit posibil !
Sînt „Francezul mijlociu nr. 1" !

Şi de douăzeci de ori milionar — dacă e să socotesc mai departe în franci vechi — ceea ce îmi aduce o mică bucurie în plus...

Lăsînd la o parte întrebările generale care mi-au sugerat cugetările de mai sus, condensate, bineînţeles, în răspunsurile mele pînă la cea mai minimă expresie — precizez că din patruzeci de mii de concurenţi cîţi eram, numai treizeci şi trei am găsit soluţia la întrebările subsidiare, care sînt, precum se ştie, într-un concurs, hotărîtoare — ca cea privitoare la superfluul în viaţa de toate zilele.

Ele se refereau la caracteristicile fizice şi la feluritele articole de larg consum ale francezului mijlociu. Din cei treizeci şi trei de promovaţi, zece corespundeau punct cu punct la semnalmentele : 1 metru 70, păr castaniu, ochi albaştri, pleşuvie precoce, tendinţă spre îngrăşare etc. Că însuşirile mele de statistician m-au ajutat în mare măsură să ţin pasul cu ceilalţi treizeci şi doi de concurenţi, o recunosc, deşi niciodată şansa nu mi-a fost atît de favorabilă. Dar ca

să fiu selecționat în ultima grupă de zece e ceva de domeniul miracolului sau al hazardului, sau al amîndurora. Și, în sfîrșit, dacă calculele mele mi-au permis să nimeresc în plin, cu cele 420 cești de cafea și cele 35 de săpunuri pe an (articole de larg consum), apoi hazardului și poate că și tot atît calculului probabilităților le datorez victoria, răspunzînd *„2,3"* la întrebarea : *„Cîți francezi căsătoriți, în vîrstă de la 29 la 50 de ani, au copii ?"* Eram aproape sigur de exactitatea lui 2. Poate chiar și de a lui 2 și ceva. Aproape că la nimereală am adăugat o virgulă și un 3. Cîteva zile după trimiterea răspunsului — pe care nu l-am divulgat altcuiva — Thérèse mi-a mărturisit că e însărcinată. Trebuie să recunosc că, pe moment, vestea nu mi-a făcut nici o plăcere. Prima mea reacție a fost panica. Am uitat și de concurs, și de calculele mele, pînă și de cifra 2,3. Aș fi dat orice să văd dispărînd din viața mea această grijă suplimentară.

Totuși, în timpul nopții, virgula începu să-mi umble iarăși prin cap. Am trezit-o pe Thérèse și i-am cerut anumite precizări... Voiam să știu de la ce dată... Cu exactitate... *„Ești sigură ?"* Să-ți datorezi succesul unei virgule, prin mijlocirea unei femei care n-a știut niciodată semnele de punctuație — asta mi se părea cu totul lipsit de logică.

Preocuparea mea se transformă încetul cu încetul în speranță. Nu-mi mai rămînea altceva de făcut decît să controlez dacă cifra pe care o indicasem corespundea aceleia a statisticii demografice a Franței din epoca respectivă și dacă, printre cei zece concurenți încă în pistă — mai erau și alții, în afară de mine, care se apropiaseră de ea...

Astăzi, știu...

Și, împreună cu mine, știe întreaga Franță.

*
* *

Ce stranie impresie ai, cînd ești obișnuit, ca mine, cu obscuritatea, să te afli deodată sub ceea ce se cheamă reflectoarele actualității !

Am senzația că m-am născut a doua oară. Dacă aș citi o înștiințare concepută astfel : *„Anunțăm nașterea, la vîrsta de 45 de ani a domnului Paul Blot"* — încă n-aș fi mai uimit. Văzînd cum oamenii mă văd așa cum sînt, mă întreb dacă pînă acum m-au văzut așa cum nu eram. Fără doar și poate

că şi chipul bunăoară mi s-o fi schimbat. Acum lumea începe să observe că am un nas, o gură, chiar şi o expresie. Un ziarist, care a schiţat portretul meu literaro-biografic în *Paris-France*, a ajuns să descopere în privirea mea, odinioară atît de ştearsă, un *„licăr de ironie"* : *„Domnul Blot* — scrie el — *respiră sănătatea, loialitatea, echilibrul. Cu mişcările lui cumpănite, un pic grăsuliu şi un început de chelie, nu întruchipează oare imaginea francezului mijlociu?"* Sobrietatea gesturilor mele e de asemenea subliniată. Ciudat... Nu e ciudat să vezi cum ceea ce trecea odinioară drept banalitate, lipsă de personalitate, mediocritate, devine acum măsură, modestie şi, bineînţeles, bun-simţ ? Mai e nevoie să spun că mi se găseşte bun-simţ ? Prin mine, elogiul se răsfrînge asupra a patruzeci şi trei de milioane de francezi. Asta îţi face totdeauna plăcere. Mda... bunul simţ... Mereu bunul simţ... Ce este, în definitiv, bunul simţ ? Larousse spune : *„Facultatea de a deosebi în mod spontan ce este adevărat de ce este fals şi de a aprecia lucrurile la justa lor valoare."* Întrebarea e : cînd un francez spune despre un alt francez că are bun-simţ — oare se gîndeşte la toate acestea ? Mai degrabă cred că dacă îi conferă vecinului său laurii bunului simţ e pur şi simplu pentru că îl consideră destoinic de a gîndi la fel ca el — adică *sănătos*. Ceea ce e un titlu măgulitor pentru cel care dă calificativul, cît şi pentru cel căruia îi este adresat. Poţi să-ţi toci gura repetînd în fiece zi francezilor, vreme de cinci sute de ani în şir, că au bun-simţ : n-au să se satură niciodată (după cum îi gîdilă plăcut cînd li se confirmă că sînt mari). Şi, cu toate că simţul lor de orientare lasă de dorit, ceea ce îi face să schimbe obiectivul la fiece şase luni : adorînd o republică după un rege, un împărat după o republică, un general monarhist după un parlamentar socialist — e limpede ca lumina zilei că ei sînt naţiunea bunului simţ, poporul bunului trai, al bunelor mîncăruri şi al bunei-cuviinţe. N-au nimic defectuos — afară de ficat.

Iată de ce, răspunzînd la chestionar, n-am şovăit o clipă să pun la acelaşi nivel înalt — alături de bunul gust — şi faimosul bun-simţ al concetăţenilor mei, neuitînd, firește, să lipesc pe plic şi pe Marianna aceea chioară a P.T.T.-ului, pe care totdeauna sînt nerăbdător s-o văd cît mai repede acoperită de ştampilă. În definitiv, nu-s cel mai în măsură să

știu ce am de așteptat de la statistici ? Oamenii din branșa mea spun : statisticile sînt slipurile Societăților de Asigurare — important e ceea ce reușesc să ascundă.

Și cum era de la sine înțeles, bunul simț a învins.

* * *

Din cînd în cînd mă privesc în oglindă... Ei da, ești Blot. Paul Blot... Leit același om ca ieri și totuși a fost de ajuns un minut — ce zic ? — o secundă — secunda în care ai scris 2,3 pentru ca totul să se schimbe... Chipul tău, care pînă mai ieri nu ținea nici o privire, făptura ta care străbătea prin viață ca o umbră, iată-le devenite puncte de atracție. Sînt chemat la telefon și întrebat ce părere am despre vacanța școlară, despre pedeapsa cu moartea, despre modă, despre problema Berlinului. Cine ? ! Eu ! Celebritatea cere să ai păreri despre orice. De altminteri, ziariștii nu-s prea pretențioși. *„Spuneți-mi ce vreți dumneavoastră, domnule Blot... Ceea ce ne interesează e să avem ceva de la dumneavoastră..."*

La masă, observ că Thérèse mă privește altfel ca înainte. Parc-ar spune : *„E nemaipomenit ! Credeam că-l cunosc, și cînd colo..."* N-aș garanta că nu e și puțintică decepție în simțămintele Thérèsei. Faptul că numele meu — și al ei — se lăfăie azi în toată presa nu-i displace, dar prea de multe ori m-a ursit întunecimilor infernului, ca să accepte cu seninătate de a mă vedea strălucind ca o „stea" sîcîită de cererile de interviuri. Din fericire pentru toată lumea, și pentru atmosfera din casă, are și ea partea ei de victorie : recunoscîndu-mi paternitatea izbînzii, la rîndul meu nu-i pot contesta o anumită maternitate.

Pînă și copiii mă privesc altfel. În ochii lor citesc nu numai bucuria, mîndria, ci și un fel de uimire neliniștită, mai știu și eu ?... spaima ce te cuprinde în fața „monștrilor sacri", sau, mai simplu, respectul pe care îl inspiră copiilor cuvîntul *milion*. Fără îndoială că și ei și-au dat seama că s-au înșelat — sau că au fost înșelați asupra mea. Prietenii le-au deschis ochii : *„Zi-i, mă... cîștigătorul e tat-tu ?"* Au răspuns da. Și s-au simțit întăriți de omniștiința paternă pe care, pînă mai ieri, o ignorau.

În ce privește schimbarea de atmosferă pe care rezultatul concursului a provocat-o la sediul Societății, pentru mine ea echivalează cu o adevărată revoluție. Așa cum și acasă mă simt altfel decît am fost, mi se pare că și la birou nu mai sînt același. Dacă a doua zi după rezultat, unii din superiorii mei au socotit că trebuie să arate indiferență pentru aceste mici giumbușlucuri extraprofesionale ale subalternului lor, ba chiar și un pic de dispreț pentru o zarvă taxată de prost-gust, Hubert de Fitz-Arnold i-a convertit repede la vederile sale, demonstrînd față de ei, directorului, avantajul pe care Societatea îl poate cîștiga din această promovare publică. Numele Societății noastre nu figura în toate ziarele, alături de al meu ?

„Să fi cheltuit milioane pe publicitate, și încă n-am fi izbit-o mai bine !"

Căldura cu care, din clipa aceea, sînt întîmpinat e unanimă. Au sporit și unele atenții. Nu pe coridor și-n grabă, mi s-a adresat Președintele-director general, ci în mijlocul Oceanului Indian, căci, afară de scurtul răgaz cînd s-a deplasat înspre Atlantic, domnul de Stumpf-Quichelier a continuat să stea în picioare dinaintea uriașei sale planisfere luminoase, imobilizat între coasta Indiei și cea a Arabiei. Ținea să-mi mărturisească ceva : de o bună bucată de vreme se gîndea la mine... Nu de ieri, de alaltăieri cunoștea capacitățile mele, găsind că ele nu-s îndeajuns de folosite... Ceea ce-l surprindea nu era faptul că aceste capacități au fost încununate de un succes public, ci că pînă acum cei mai apropiați funcționari ai săi nu s-au gîndit încă să lărgească cîmpul activității mele... În ceea ce îl privea pe el (*„Ți-am ascuns vreodată, dragul meu Blot ?... Mă bazez mult pe dumneata !"*), părerea lui a fost, dintotdeauna, că meritam mult mai mult... Întreprinderea noastră are nevoie urgentă de o competență ca a mea ; eram una din valorile sale neprețuite : o valoare-aur...

Chiar a doua zi am fost invitat la *morning-tea*, adică la ceaiul de dimineață, o denumire dată de Fitz-Arnold comitetului de direcție foarte restrîns care se întrunește în fiece dimineață, între orele 10,30 și 11, în biroul directorului. Sînt privilegii care, aidoma cu cinstea de a asista la ceremonia coborîrii din pat a regelui, imediat sînt cunoscute la toate etajele.

Acum fac parte din categoria care, în sferele sus-puse, poartă numele — împrumutat din argoul americănesc — de *yes-men* : adicătelea că am dreptul să aprob tot ce afirmă Președintele-director general, fie în ședința de comitet, fie la circ, rostind : *„Da, da... bineînțeles că da... desigur..."*, în vreme ce înainte nu eram decît un *not-man*, exclusiv autorizat să-mi exprim părerea dînd din cap, fără a scoate o vorbă... Barnage, care simte îndată de unde bate vîntul, nu mă mai cheamă la ședință prin secretarele sale ; îmi telefonează personal, cu tot felul de menajamente : *„Știu că pentru dumneata fiecare minut e prețios acum, dragul meu prieten* (cît e ziua de mare mi se tot dă cu „dragul meu prieten"), *dar poate dispui de un moment liber ca să poftești la mine în birou?" „Imi"* e acum într-un total regres : au trecut cincisprezece zile de cînd nimeni nu-mi mai spune : *„Să-mi studiezi problema asta pînă mîine!"*

Nu numai că Gaslin nu-și mai însușește ideile mele, dar ele capătă, văd, o pondere pe care nici eu nu cutez să le-o acord. Așa se face că sugestia mea de a înlocui stereotipele urări tradiționale de fine de an, cu o felicitare din partea Societății adresată fiecărui asigurat de ziua lui aniversară, a obținut la „circ" sufragiul unanim... în sfîrșit — supremă consacrare — mi s-a recunoscut dreptul la banchet. Așezat la locul de onoare, de data asta la mijlocul mesei, în dreapta Președintelui-director general, ca și Tissayre în seara cînd a fost decorat cu Legiunea de Onoare. Și ca și Tissayre, ca toți ceilalți, am simțit cum mă scald în dulcea ploaie a poncifurilor. Dacă, de data aceasta, directorul a renunțat să caute *„inima de aur pitită sub o aparență ursuză"*, asta nu înseamnă că n-a descoperit repede ceea ce stătea tăinuit în mine. Zicea că sub o timiditate care făcea să se creadă că așteptam lecții de la toată lumea, se ascundeau *„comori de ingeniozitate, o pasiune rar întîlnită pentru cifre, geniul exactității"*. Nici o strună lirică n-a fost cruțată. Eram *„muncitorul neobosit"*, al cărui devotament pentru cauza comună nu avea pereche decît în *„disprețul total pentru sănătatea lui, colaboratorul clarvăzător, membrul cel mai devotat al Marii noastre familii,* omul de o *corectitudine exemplară*. *„Prietenul sigur"* al cărui-succes-strălucit-se-răsfrîngea-asupra-întregii-firme... N-a uitat, firește, s-o asocieze la succes

și pe *„scumpa mea tovarășă de viață"* — participație datorită tot miraculoasei virgule...

Așa cum stăteam în umbra oratorului, transportat de beatitudine, numai zîmbet, visător, plăcut gîdilat din cînd în cînd de un epitet mai dulce decît celelalte, nu m-ar fi surprins de loc să-l aud pe director încheind :

În numele președintelui Republicii și în virtutea puterilor ce mi-au fost conferite...

Nu ! Momentul încă nu sosise... Dar puțin înainte ca agapa să ia sfîrșit, Hubert de Fitz-Arnold m-a luat la o parte, într-un colț al sălii și, ciupind cu un gest rapid reverul surtucului meu în dreptul butonierei, îmi spuse : *„Știi, dragul meu prieten, marafetul... o să vină curînd !"*

Întorcîndu-mă acasă, m-am privit și în noaptea aceea în oglindă. De ce m-o fi dus gîndul la Gioconda ? Nu din similitudine, desigur, ci dintr-o simplă asociație de idei. Această Giocondă mondial admirată, cîte persoane ar fi socotit-o demnă să ocupe locul de onoare la Luvru, dacă ar fi fost lăsată să zacă în harababura vreunei dughene cu vechituri ? Niscai cunoscători, fără îndoială, dar cîți trecători ? Și toate capitelurile astea mutilate, toate coloanele astea decapitate, toate statuile fără mîini și fără picioare — cine le-ar mai acorda vreo atenție, dacă cele trei steluțe indicatoare ale Baedeckerelor și vocea ghizilor nu le-ar semnala vizitatorilor ? Esențialul e să fii consacrat.

* * *

Consacrat ! Mai consacrat nici că se putea. Nu trece zi să nu primesc vizita reporterilor, a fotografilor, a interviewerilor care vin să alimenteze această consacrare.

Agasant e că nu-mi cer niciodată să vorbesc despre lucruri pe care le știu : asigurarea pe viață, cifrele, statisticile. Vor anecdote. Ca și prinții care acoperă cu fotografiile lor camera fiicei mele și care mi se păreau odinioară inaccesibili, iacătă-mă și pe mine intrat în vîrtejul anecdoticei.

— Nu cumva aveți — îmi spune un reporter de la televiziune — o istorioară mai ardeiată ?... ceva care să iasă din comun ?

— ...

— Ia să vedem... O amintire a dumneavoastră din copilărie, mai palpitantă...

Caut. Scotocesc în memorie. Am impresia că deschid un şir de sertare goale, cum sînt acelea ale camerei de hotel din care te pregăteşti să pleci şi în cutia cărora mai arunci o privire ca să vezi dacă n-a mai rămas ceva (încaltea acolo uneori mai rămîne ceva de la pasagerul precedent). Cît de deşartă apare viaţa mea! Reporterul ţine să mă ajute.

— Dar în viaţa dumneavoastră curentă... nimic deosebit de reţinut? Mai ştiu şi eu?... de pildă... ca să puteţi adormi n-aveţi cumva obiceiul să număraţi cîte oi sînt într-o turmă?

Altă trăsnaie venită din S.U.A. Tot mai mulţi oameni afirmă (în interviuri) că nu pot să adoarmă dacă nu numără în gînd un ciopor de oi sărind peste un hăţiş. Am încercat şi eu: nimic nu mă ţine mai multă vreme treaz ca operaţia asta aritmetică; cînd o mioară o ia razna, mă simt obligat să mă scol ca să mă duc s-o caut.

Reporterul mă trimite înapoi la liceu.

— Încă de pe atunci aveaţi pasiunea cifrelor?

— Hm...

— Eraţi un elev silitor?

— Nu.

— Probabil că neastîmpărat?

— Nu, nici asta.

Începe să se adeverească cele ce scriam mai înainte: ca să atrag interesul reporterului, ca odinioară pe al profesorului, trebuia să fiu ori unul, ori altul. Vizitatorul meu se arată dezolat că am fost un elev mijlociu, un elev fără istorie. Încearcă să mă ia pieziş: cu ciudăţeniile.

— Dumneavoastră nu aveţi nici o *marotă*?

(De notat că ziariştii nu spun niciodată ciudăţenii — prea ar fi demodat.)

Încep a-i vorbi, destul de timid — mă tem să nu-i fac o impresie proastă — de cai de curse, de mica mea satisfacţie cînd studiez performanţele hipice, de bucuria de a completa „buletinele". Îmi închipui că înclinaţia asta a mea pentru pariuri, desigur puţin conformă cu ideea pe care şi-o făcuse despre un statistician, o să-i convină... Mda... desigur... numai că nu asta voia: un cal, hm! mă înţelegeţi... e greu de adus la televiziune...

— Nu colecționați nimic?... Ascultați... Unul din ultimii mei intervievați colecționa coji de pîine. În colecția lui figurează coaja ocupației nemțești, coaja Eliberării, coaja Victoriei, o coajă din 1870, chiar și o coajă romană descoperită la Alesia! Chestii ca astea, da... înțelegeți... îs caraghioase rău!

Nu tăgăduiesc. Numai că, trebuie să constat, nu posed nici o coajă de soiul acesta, cu care să-l tratarisez pe domnul reporter. Îmi ghicește gîndul:

— N-o luați așa... nu vă cer, bineînțeles, să-mi oferiți ceva la fel... dar știu și eu... poate că altceva... fluturi, cutii de chibrituri, inele de trabucuri...

Hotărît, sînt cu totul lipsit de originalitate: la ideea că aș putea apărea pe micul ecran fără a aduce nimic altceva decît propria-mi persoană, reporterul pare consternat. Îmi lasă un timp de gîndire: poate că pînă la urmă tot voi găsi ceva. Nici n-a ieșit bine pe ușă și îi ia locul fotograful unei reviste săptămînale, însoțit de doi tineri purtători de cabluri, saci și *flash*-uri.

— N-o să vă răpesc mult timp — spune seniorul-fotograf. Ceea ce mă tentează, înțelegeți, e o fotografie care să iasă din obișnuit...

— La biroul meu?

— Vai!... ar fi prea banal!... Exclus... Stați... Am găsit... Imaginați-vă că sînteți singur, că vi s-a făcut lehamite de atîta cifrăraie, de atîtea tabele statistice și că vreți să vă destindeți un pic... Ați priceput... Vă scoateți cravata și *relax!*... Vă lungiți frumușel pe podea... Înțelegeți... Vrem ceva natural... Aveți desigur un halat, ceva de catifea?...

Eliminîndu-mă cu autoritate din unicul loc din biroul meu unde mă simt bine, și care e chiar masa de birou, și punîndu-mă să mă așez pe podea cu picioarele încrucișate, într-o poziție incomodă, fotograful adaugă:

— Și acum, luați vă rog un aer decontractat!... Robert, dă-mi reflectorul... relaxați-vă și zîmbiți, domnule Blot, zîmbiți vă rog!...[1]

[1] Radioul îi face pe oameni mai familiari. La început mi se spunea: *„Stimate domnule Blot"*. Destul de repede am devenit *„Dragă domnule Blot"*. Alaltăieri reporterul și-a început interviul suprimînd pe *„domnule"*! *„Iată-ne din nou în casa celebrului Paul Blot..."* Mai apoi, în focul între-

Doamne, cît de mult îi invidiez pe tinerii aceia, sau pe oamenii de stat, care sînt în stare să zîmbească şi pe ploaie, şi pe ninsoare, chiar şi după eşecul unei conferinţe !

— Domnule Blot, v-am rugat să zîmbiţi !... Ce Dumnezeu, doar vi se întîmplă şi dumneavoastră să zîmbiţi uneori !

E adevărat. Chiar adineauri am zîmbit, nu mai ştiu nici eu de ce, desigur fără motiv. Dar surîsul s-a dus şi nu-l mai regăsesc, cum nu regăseşti numele vreunei persoane pe care o cunoşti totuşi foarte bine, cînd o prezinţi pe neaşteptate, cuiva, la teatru. Mă gîndesc la zîmbetul lui Maurice Chevalier, al lui Eisenhower, al preşedinţilor Republicii...

— Zîmbiţi, ce Dumnezeu ! — mă imploră fotograful — dar din clipa cînd mi se porunceşte să zîmbesc, faţa mea se împietreşte şi rictusul meu silit nu-i decît o hidoasă zgîrcire a muşchilor zigomatici...

Reporterul îşi pierde răbdarea, încearcă să mă facă să rîd, îmi flutură pe dinaintea ochilor fericirea mea, victoria mea :

— Haide, un mic efort... Sugestionaţi-vă... ce mulţumit sîntem ! Ah, ce fericit sîntem !... Norocul ne face cu ochiul !... Sîntem regele francezilor mijlocii, am cîştigat douăzeci de milioane de franci, o să cîştigăm treizeci, patruzeci ! Ha-ha-ha !

Probabil că fac o mutră sinistră.

— Mă siliţi să mă gîndesc la bietul D... Imposibil să-l fac să rîdă. Îi repetam într-una : *„Vă rog să zîmbiţi, domnule, vă rog insistent să zîmbiţi !"* Aş ! Parcă vorbeam la perete. Ştiţi cine era ăla ? Deibler ![1] Mi-a zis : *„Domnul meu, eu nu zîmbesc niciodată !"* Opt zile mai tîrziu murea asasinat, sărmanul ! Şi-acum, zîmbiţi vă rog !

Să fi fost efectul paradoxal al acestei evocări macabre ? Ei bine, am zîmbit. Un zîmbet niţel mofluz, dar merge şi aşa ! Ţac ! Ţac ! Gata ! Ba nu. Lampa *flash* s-a... fleşcăit. Încă

bărilor : *„Te rog să ne spui, dragă Blot... nu te superi, nu-i aşa ?"* Ce să-i răspund ? Că mă supăr ?... Am zîmbit, deci, şi el a luat asta drept un consimţămînt tacit — căci, din aceeaşi clipă, nu mi-a mai zis decît „dragă Paul", „bătrîne Paul", „amice Blot".

[1] Numele executorului pedepselor capitale cu ghilotina, din departamentul judiciar al Senei. (N.T.)

o dată. Zîmbetul meu e şi mai forţat. Ţac ! Ţac ! Declanşatorul s-a defectat. Şi m-am şi mişcat.

— Ah, dacă aveam Paraflexul cu mine ! Cu gioarsa asta !...

Cu fotografii profesionişti totdeauna e ceva care se scrînteşte. Eu, cînd trag o fotografie şi dau chix, adio, n-o mai fac încă o dată. Şi nici nu deranjez pe nimeni.

Uf ! Gata, s-a terminat ! Cel puţin în ce priveşte zîmbetul domestic. Totuşi, am impresia că parcă tot mai lipseşte un dichis. Un dichis mai original. Reporterul cade pe gînduri :

— Şi acum — îmi spune — aveţi ceva împotrivă dacă vă rog să săriţi ?...

— ...să sar ?

— Da... Nu se poate să nu fi auzit de *jumpomanie*...[1] O mică săritură pe loc, ca Mauriac, ca Ali Khan... E foarte important pentru psihiatri...

E lucru serios ? Deh !... De vreme ce şi Mauriac îl face... Mă execut şi sar prosteşte pe loc... Dacă aşa ceva poate servi testurile psihiatrilor... Dar tot nu-i gata. Reporterul se codeşte dacă să mă mai întrebe ceva. Cel puţin aşa are aerul... pregetă...

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule Blot.... nu aveţi cumva şi dumneavoastră... nu vreau să spun chiar un tic... dar vreun gest, o atitudine mai proprie... de exemplu...

Şi, ţintindu-mă brusc cu arătătorul, strigă :

— Staţi aşa !... Rămîneţi în poziţia în care sînteţi ! — de parcă ar fi descoperit America. Ce l-a apucat ? Să vedeţi...

Stînd eu chincit pe duşumea şi chibzuind ce altceva să-i ofer ziaristului în locul ticurilor şi maniilor, îmi petrecusem, maşinal, braţul drept pe după ceafă şi, cu buricele degetelor îmi frecam întrebător partea pleşuvă a occipitalului.

— Formidabil ! — spuse reporterul. Tocmai ce-mi trebuia ! Domnule Blot... vă rog să mă iertaţi... dar gestul acesta îl faceţi des ?

— Probabil că destul de des, îi explicai, de vreme ce mania de a-mi masa occipitalul avea darul s-o enerveze pe Thérèse.

— Senzaţional, răspunse vizitatorul meu şi apăsă pe *flash*.

[1] De la *jump* — a sări (în lb. engl.). (N.T.)

Acest uşor masaj al craniului, urmat de o delicată incursiune a degetului celui mare şi a arătătorului în regiunea nordică a frunţii, e — după cum spune unul din tinerii de faţă — un gest comun multor francezi atinşi de calviţie.

— Datorită dumneavoastră, domnule Blot, milioane de francezi, care fac gestul acesta într-un mod cu totul inconştient, se vor recunoaşte în poza dumneavoastră.

Tinerii ăştia, pînă la urmă, m-au făcut să-mi recapăt încrederea în mine. Am alunecat pe panta confidenţelor. Le-am mărturisit că, deseori, mîna mea dreaptă pogorînd din înălţimile craniene o lua încetinel în jos, de-a lungul feţei, că-mi plăcea să-mi masez pleoapele, uneori chiar pînă mă podideau lacrimile, să-mi pişc bucile obrajilor, să dau ocol maxilarelor pînă la vîrful bărbiei, terminînd cu o uşoară apăsare a aripilor nasului, ceea ce îmi prilejuia să trag pe nări odoarea tutunului acumulat în buricile degetelor. Exerciţiile acestea îmi procurau o senzaţie de plăcere, fugitivă, intimă ; mă simţeam mai eliberat, mai pregătit să înfrunt viaţa.

Îmi curmară brusc avîntul : *le era de ajuns.*

* * *

Nevinovatul meu masaj occipital îmi va fi desigur iertat de Thérèse, din momentul în care o fotografie, răspîndită în două milioane de exemplare, îl va fi omologat. Toate micile mele manii, altă dată bruftuluite, sînt, astăzi, trecute cu vederea, dacă nu lăudate.

Mi se permite că citesc ziua, la lumina mare, *Sport-bazar* şi *Paris-Turf*, lectură accesibilă în trecut numai dacă era mascată sub paginile lui *Le Monde*, şi în refugiul secret al closetului. Modest simbriaş ieri, bun doar să-şi joace, pe furiş, banii de chirie — am devenit — tot un ziarist a scris-o — *„agerul calculator căruia nu-i displace, odată munca sa terminată, să cumpănească şansele scumpelor sale patrupede, şi prin îndemînatice „tiercé"* [1]*-uri să-şi fructifice micul*

[1] Denumirea unui pariu hipic francez, foarte răspîndit, care constă în ghicirea primilor trei cai învingători într-o alergare. La noi acest sistem se numeşte „ordinea". (N.T.)

său patrimoniu, fără ca prin aceasta să pericliteze echilibrul bugetar al familiei".

* * *

În ce-i privește pe locatarii din bloc, se împart în trei categorii : simpatizanții, indiferenții, invidioșii. Mă voi opri mai puțin asupra primilor, portăreasa, bunăoară, care în viața ei n-a avut parte de un asemenea bairam și al cărei nume a apărut pînă acum de vreo patru ori în presă. Dar cum să mă mire mutra acră a domnului Boiseron, chiriașul de la al doilea, dreapta ? Deh ! a luat și el parte la concurs, dar n-a reușit să se plaseze pe nici un loc și acum, poftim ! colac peste pupăză, televiziunea îi cere să fie lăsată să-și treacă prin fereastra lui cablurile ce transmit imaginea mea milioanelor de spectatori ! Firește că acest du-te-vino neîntrerupt de operatori, de fotografi, de ziariști, staționarea la intrarea casei a carelor, îmbulzeala de gură-cască produsă de prezența acestor vehicule, vederea numelui meu în ziare nu sînt de natură să-mi atragă simpatia lui și a multor altora, care nu admit cu inimă ușoară că s-au înșelat asupra mea și că celebritatea n-a găsit să aleagă decît pe locatarul cel mai estompat al imobilului, pentru a-l încununa. Indignată de zarva asta de prost-gust, doamna de la Lussardière i-a trimis administratorului o scrisoare foc și pară : *„Pentru motivul că un oarecare Blot* — cu alte cuvinte fără hrisov nobilitar — *a cîștigat nu știu ce concurs, viața particulară a locatarilor din acest imobil trebuie să fie zdruncinată?"* A mers pînă acolo încît să vorbească de atentat la drepturile de folosință (se simte aici năravul șicanelor procedurale în materie de ziduri despărțitoare și de terenuri îngrădite). Scrisoarea e contrasemnată de mai mulți, din care doi de la scara C — ceea ce vădește reaua lor credință, căci reporterii televiziunii și ziariștii nu se urcă niciodată pe acolo.

X UCENICIA VIEŢII MONDENE

Iată-mă acum, împotriva voinţei mele, tîrît în vîrtejul seratelor de gală, cocteilurilor, recepţiilor. Pînă mai ieri nebăgat în seamă, astăzi poşta ne aduce zilnic pometul ei de invitaţii şi de cărţi de vizită pe care Thérèse le înfige — ştie ea că aşa se face — în rama oglinzii. *Avem onoarea — Contesa de Lussy-Blangeac — Dineu pe 28 — Black tie... Philippe şi Sophie Langlade — Cocteil pe 29, de la 6 la 9...* Toţi aceşti noi prieteni intimi mor să poată spune că *„i-au avut la ei pe soţii Blot... ştiţi care... francezul mijlociu nr. 1 !"* Am devenit atracţia zilei.

Mi-ar plăcea să pot spune nu şi să refuz invitaţiile. Dar Thérèse mă obligă să le accept. Dacă nu te duci nicăieri, zice ea, nu ajungi la nimic. Şi-mi citează numele a nenumăraţi cetăţeni care n-au răzbit decît numai graţie „relaţiilor". Relaţiile sînt tot („sînt tot" pentru moment). Oricînd se va găsi ceva despre care Thérèse să te asigure că *„totul e asta !" „Banii sînt totul !"* — îmi spunea în vremea cînd nu-i aveam. *„Munca e totul !"* — mă pisălogea în perioadele cînd nu păream însufleţit de o rîvnă excepţională. Ba norocul era totul, ba cutezanţa, ba bunul simţ, dacă nu copiii sau căminul. E multă vreme de cînd am înţeles că „totul e

în tot" (şi viceversa). Conţinutul lui variază după dispoziţie, după împrejurări şi după ceea ce-mi lipseşte în momentul respectiv ca să fiu pe placul Thérèsei. Aşadar, în prezent relaţiile sînt totul. Nici o ocazie nu trebuie neglijată.

Personal, aş plăti scump să scap de banchete, de zaiafeturi nocturne, de toate acele Nopţi majuscule, al căror prim efect e să-ţi facă somnul minuscul — părere valabilă cel puţin în ochii mei, care au tendinţa de a se închide taman cînd nocturnele astea se deschid. E în asta un reflex al insului ataşat blegeşte de căminul lui şi care socoate că nopţile sînt făcute mai degrabă pentru dormit. Dar cum să mă împotrivesc? După o noapte din alea mari, la nimic nu jinduiesc mai tare decît la o nopticică pentru mine. Thérèse, care nu ştie ce-i oboseala, pretinde că e nevoită să mă tragă cu sila peste tot, mă tratează de sedentar şi zice că la ce bun să stai la Paris, dacă nu ştii să profiţi de chilipirul ăsta. Pentru atîta scofală poţi sta la Angoulême sau la Bar-le-Duc.

Mă întreb dacă n-a devenit niţel snoabă.

Că posesiunea unui automobil îi dă o îmbătătoare senzaţie de independenţă materială, e explicabil (las că a ajuns să considere ca indispensabile tot felul de achiziţii care altă dată ni s-ar fi părut absolut netrebuincioase, încît stau şi mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă nu cădeau peste noi milioanele astea). E iarăşi de înţeles ca folosirea carnetului de cecuri să-i confere autoritatea la care totdeauna visase şi ca, implicit, să se împace mai bine cu o jupînească care-i vorbeşte la persoana a treia decît cu fosta noastră slujnică la toate. Dar cum era să prevăd că Thérèse va cădea într-o bună zi pradă ambiţiei de-a face parte din ceea ce ziarele denumesc *„Tot-Parisul"* (pentru că e vorba, desigur, de o infimă parcelă a capitalei)? Nu vă mint spunîndu-vă că niciodată nu i se întîmplă să citească fără ciudă: *„Tot ce Parisul numără ca femei frumoase se găsea reunit în acest cadru de gală"* — firește, fiindcă n-a fost şi ea acolo. Păi nu s-a apucat să mă bată la cap vorbindu-mi de *standing*[1]? Zice că trebuie să mă conformez unui anumit *standing* constant. Aspiră la un apartament de *mare standing* (cum glăsuiesc anunţurile imobiliare care nu recomandă niciodată

[1] Nivelul de viaţă — confortul, luxul etc. (N.T.)

apartamente de *mic standing*), fără scări numerotate alfabetic — A, B, C — şi mă pisează să ne mutăm : bănuiesc că e posedată de cochetăria indicativului telefonic[1]. Roquette[2] îi dă complexe. Ar prefera Auteuil sau Invalides[3].

Caut să cîştig timp, demonstrîndu-i că nu e nimerit, în cazul nostru special, să afişăm prea ostentativ o schimbare a modului nostru de viaţă. Sub raport social, problema nu e chiar aşa de simplă. Dacă nu schimb cu nimic acest stil de viaţă, se va spune că-s zgîrcit. Dacă însă îmi voi comanda o maşină americană, toată lumea va ţipa că sufăr de grandomanie. Cel mai cuminte e să rămînem la un regim mediu de existenţă. Ating aici un punct sensibil. Faptul că baza succesului meu e tocmai condiţia noastră (socială) mijlocie, despre care nu-i zi să nu se facă mare caz, îi întunecă bucuria. *Mijlociul* o crispează. Ar putea să-şi spună, totuşi, că nu e puţin lucru să fii o excepţie de la mijlocie, dar ar fi preferat, firesţte, faima mai solidă a premiului Nobel.

Celebritatea o va face oare — mai mult decît pe mine — să-şi piardă capul ? I s-a schimbat pînă şi vocabularul. A început să-şi descopere indispoziţii ciudate, de care n-am mai auzit pînă acum — cel puţin sub această formă : *nervous breakdown*[4], alergii etc. Năbădăi periculoase. Şi aceasta cu atît mai mult, cu cît nici ea, nici eu nu eram croiţi să figurăm într-o lume din care ne simţeam excluşi, şi pentru care nici azi nu am cea mai mică afinitate.

*
* *

Nu trece zi să nu-mi dau seama de acest lucru. Nădăjduiam că vacanţa îmi va oferi un oarecare respiro. Da de unde ! Pe Coasta de Azur, unde ne aflăm, nu mai prididim cu invitaţiile. Vîrtejul continuă. Cu o singură diferenţă : saloanele plutesc.

Am fost poftiţi să petrecem douăzeci şi patru de ore pe iahtul domnului Demetriades Paparakis, un armator grec,

[1] A se vedea nota 3 de la pag. 6. (N. T.)

[2] Cartierul închisorilor de pe vremuri, dintre care una : *La Petite Roquette*, de femei, mai există încă. (N.T.)

[3] Cartiere pariziene elegante, vestite pentru monumentele lor arhitectonice. (N.T.)

[4] Astenie nervoasă (în lb. engl.). (N.T.)

putred de bogat, care își consacră sezonul verii plăcerii de a invita tot ce are Coasta mai cunoscut. Le-aș fi fost recunoscător zeilor dacă mă opreau să mă urc pe galera aia. Îi datorez una din cele mai usturătoare umilinți. Prietenii ne-au prevenit: *„Luați aminte: să vă puneți șorturi... Raki are oroare de ștaif!"*

Așadar ne-am dus în șort, luînd cu noi într-o valijoară numai obiectele de toaletă și cîteva schimburi foarte ușoare.

În această ținută, Thérèse și cu mine ne plimbăm pe punte a doua zi dimineața. E încă foarte devreme. Nimeni, sau aproape nimeni nu-i încă sculat, afară de un tînăr a cărui vervă deșucheată o remarcasem în ajun, la un cocteil. Ne-a întîmpinat cu amabilitate și a angajat cu noi o conversație.

— Mi se pare că o să luăm masa de prînz la Lady Carrington, pe insula ei, acolo, în fața noastră...

— Nu știam, îi răspund. Credeam că o să ne plimbăm pe mare[1]... Poate că ar trebui să mă duc să mă schimb la hotel...

— Nu-mi pot permite să vă dau sfaturi — îmi spuse tînărul privindu-mă ironic, dar cred că n-ar fi rău... Lady Carrington nu suportă neglijența vestimentară... Și pe urmă n-ar fi exclus să întîlniți și alți oameni... Cred că vor fi și soții Gaudret... Îi cunoașteți, nu-i așa?

— Gaudret... Gaudret... îi răspund cu aerul că vreau să-mi amintesc.

Atunci Thérèse, aținută de nu știu ce vanitate socială, sau turmentată de unul din noile sale complexe, exclamă:

— Ba da, Paul!... îl cunoști!... Gaudret... domnul de care îmi vorbești totdeauna cînd te întorci de la *Auto* (una din noile ei manii: ține cu tot dinadinsul să fiu membru al *Automobil-clubului,* găsește că asta mi-ar conferi un anumit prestigiu, și pînă una alta vorbește ca și cum aș face de pe acum parte din cercul lui). Bineînțeles, scumpe domn, soțul meu îl cunoaște foarte bine!

O mică pauză. Și, deodată, hohotul de rîs al tînărului, mai batjocoritor ca oricînd:

[1] Din ziua aceea știu că pe iahturi din astea se merge oriunde, numai pe mare nu.

— M-ar mira... spuse el pe un ton puţin tărăgănat... Domnul Gaudret e portarul meu.

Thérèse a rîs, i-am ţinut isonul, dar rîsul meu era forţat, mai degrabă crispat, un rîs de care te dor fălcile.

De cînd sînt nu m-am simţit mai ridicol. E sigur că vom fi daţi în tărbacă cu istoria asta, care peste cîteva ore va deveni halimaua plăjii. *„Aţi auzit ultimul pocinog al Bloţilor? James le-a spus că domnul Caudret va veni şi el la Lady Carrington. Gaudret e portarul lui! ha! Ha! Ha!"*

Thérèse a pretextat că nu se simte bine şi am coborît pe chei fără să ne mai întoarcem. O să-i servească de lecţie! Barem dacă ar vindeca-o de fumuri! Nu-mi vine a crede. Cînd virusul vieţii mondene începe să-ţi intre în sînge... ridicolul nu te mai ucide.

*
* *

Pacostea invitaţiilor continuă. Şi cu toate că acum sînt antrenat, mă simt din ce în ce mai stingherit. Începînd cu prezentările. *„Domnul Cercamp-Paveline... domnul Blot!... domnule Blot, veniţi să vă prezint doamnei Orlane de Saint-Graban... Domnul Blot... Doamna de Saint-Graban!"* Faţă de aceste patronime cu paftale, care au rezonanţa numelor senioriale ale vinurilor de clasă mare şi care poartă parcă în filigran hectare de moşie străveche şi castele cu donjoane, numele meu monosilabic emite un sunet ciudat. Modest vinişor rătăcit printre atîtea cotnaruri şi drăgăşanuri[1], ai impresia că face „pleosc" într-un ocean de aristocraţie.

„Permiteţi-mi să vă prezint domnului şi doamnei Van Cliff... Mor să vă cunoască!"

Iată-mă tîrît la capătul celălalt al salonului. Scurt ceremonial: prezentat, plecat! Nu fără a auzi uneori în spatele meu: *„E pur şi simplu divin!"* pe un ton care ar putea foarte bine să însemne şi: *„Ce fason!"* sau: *„Ce căpuşă!"* Presimt că numele meu va fi mîine pe toate buzele. *„Ştii pe cine am întîlnit ieri la Brimont?... Pe Blot... Cum, n-ai auzit?... Tipul care a fost proclamat francezul mijlociu*

[1] Pentru sugestivitatea comparaţiei, ne-am permis să folosim în locul unor denumiri vinicole franceze, firește celebre, numele nu mai puţin celebre ale unor vinuri româneşti de străveche viţă. (N.T.)

nr. 1... De necrezut!... Ce zici? Cum?... În fine, vezi tu despre ce fel de om poate fi vorba..."

Şi dacă ar fi numai prezentările! Din păcate mai e şi gălăgia, hărmălaia asta de păsăret într-o volieră. Nu ştiu ce fel de urmă va lăsa secolul nostru în istorie, dar ştiu că mult zgomot face pe parcursul lui, mai mult chiar decît oricare altul. Dacă e adevărat că zgomotul ucide, apoi de mult trebuia să fiu cu dinţii la stele. Dar, pasămite, nu pe toată lumea ucide. Dimpotrivă, ai jura că pe unii îi ajută să trăiască. Dovadă oamenii care detestă îmbulzeala stridentă din metrou, dar care se năpustesc s-o găsească în locurile selecte, unde poartă numele de „ambianţă" (îmi place să frecventez localurile de noapte: mă vindecă pentru un an de dorinţa de a mă mai duce). Am sub ochi, ca să nu zic în urechi, exemplul fiicei mele, care pretinde că nu-i poate asimila pe Tacit sau pe Salustiu decît pe fondul sonor al unui *calypso* de Belafonte sau al unui *rock'n'roll* de Johnny Raye. [1]

Din toate invenţiile bubuitoare, care mulţumită decibelurilor mă omoară încetul cu încetul, cocteilul e cel mai ucigător. Nici pe planul acesta oamenii nu sînt plămădiţi, pare-se, din acelaşi aluat ca mine, de vreme ce niciodată n-o ţin mai vîrtos cu trăncăneala ca atunci cînd nu se pot face auziţi.

În sfîrşit, mai e şi inaptitudinea mea de a sta în picioare. Niciodată, cu un pahar într-o mînă şi un sandviş în cealaltă, nu voi reuşi să fiu decontractat, zîmbitor, elocvent, sprinten cînd e să-ţi muţi greutatea trupului de pe un picior pe celălalt, meşter în a subjuga atenţia cîtorva interlocutori cu apropouri despre Picasso, despre muzica dodecafonică, despre farfuriile zburătoare sau ieucemie. Biată păpuşă dezarticulată, mă căznesc să-mi păstrez doar echilibrul şi să disting, în vuietul din jur, ce-mi strigă interlocutorul. Mărturisesc că şi inaptitudinea mea faţă de poziţia şezîndă, la dineuri bunăoară, cu obligaţia de a te apleca de la dreapta la

[1] Din care juxtapunere, sau suprapunere, rezultă aproximativ următoarele: *Majores nostri... I love you, darling... patres conscripti... you sweet heart... neque consilii... pum, padabum dgidgi... neque audaciae Oh, baby...* Seneca pe *rock'n'roll* nu făcea parte din programul copilăriei mele şcolare.

stînga, şi la intervale regulate, cum cere bontonul, este tot atît de completă. Mişcarea de la dreapta la stînga şi viceversa, conversaţia, între pui şi brînză — savant repartizată între cele două doamne vecine de masă — reprezintă pentru mine o istovitoare acrobaţie mondenă. Mai întîi trebuie să găseşti ce să vorbeşti. Cel mai penibil însă e demarajul : prima frază. De cele mai multe ori, tot ce încerc să spun : *„Pe unde aţi mai fost în zilele din urmă?..." „V-aţi dus la baletul marchizului?"* [1] *„Nu prea avem noroc cu timpul de afară..."* mi se pare atît de gratuit, atît de sterp, încît prefer să tac. Nu cred că-i bine. Cu cît întîrzii mai mult să vorbesc, cu atît mai puţin îmi vine s-o fac. Imediat îmi pare rău că mi-am dat drumul. Propria-mi tăcere mă paralizează. E începutul inhibiţiei. Vecinele mele au şi fost antrenate într-o conversaţie cu comesenii de alături, iar eu rămîn singur cu farfuria.

Uneori îmi iau vînt : trei cuvinte stupide îmi zboară din gură, abia cît să spargă gheaţa. Uitînd de legile cumpenei mondene, unica mea grijă e să ţin contact cu vecina, căreia izbutisem să-i spun cîteva vorbe — urmărit de remuşcarea că nu mă ocup şi de cealaltă. Propria-mi plictiseală, sporită cu plictiseala doamnei neglijate, devine de nesuportat. E drept că vecina abandonată nu rămîne veşnic pasivă. Într-o seară am fost pus la punct de o doamnă pe care n-o cunoşteam, ceea ce n-a împiedicat-o să fie drastică. Văzînd că mă dedicam prea mult, după aprecierea ei, vecinei din stînga, mă întrebă pe un ton înţepat : *„Domnule Blot, spune-mi te rog, dumneata ştii să conduci şi pe dreapta?"*

Ce n-aş da să pot evita astfel de incidente ! Dar Thérèse nu e niciodată satisfăcută. *„Dacă ar fi să mă iau după tine, n-am mai merge nicăieri, n-am mai invita pe nimeni !"*

Posibil. Aş fi chiar cît se poate de încîntat. Deopotrivă îmi displac dineurile la alţii, cît şi acelea de la noi. Dar, vorba Thérèsei : *„Trebuie să ne revanşăm"*. Şi atunci invităm să se plictisească la noi aceiaşi oameni la care ne-am plictisit luna trecută.

[1] Marchizul de la Cuevas — celebru animator al unui balet de reputaţie mondială. (N.T.)

XI ÎMPĂRĂŢIA SNOBILOR

Aş dori mult să pot împlini dorinţele Thérèsei. Dar punînd la bătaie toată bunăvoinţa de care sînt capabil, simt că nu mă voi putea niciodată integra cu adevărat în „lumea bună". Senzaţia că sînt străin de lumea aceasta provine, în primul rînd, din faptul că nu grăim aceeaşi limbă. O nouă dovadă am avut-o mai serile trecute : venind vorba, într-un salon, despre invariabilul program al *week-end*-urilor, un domn se întoarse brusc spre mine spunîndu-mi :

— Mi se pare, domnule Blot, că sînteţi *vînăt*...

Am rămas nedumerit. Cu mania pe care o au mondenii aceştia de a forfeca cuvintele, n-am înţeles numaidecît dacă se referea la culoarea feţei mele sau dacă sînt *vînător*. Interpretînd tăcerea mea ca un răspuns negativ, s-a şi grăbit să conchidă :

— Înţeleg, sînteţi cu siguranţă *gol*...

Nefiind nici vînăt, nici gol, adică vînător sau golfman, am avut impresia că nu însemn mare lucru în ochii acestui gomos, care se întreba probabil cum naiba reuşeam să-mi omor duminicile.

Ce mai încoace încolo, judecînd bine, n-am nimic din ceea ce trebuie ca să răzbesc în împărăţia snobilor. Nici

limba, nici comportamentul, nici gesturile, nici nonşalanţa, nici înfăţişarea.

Îmi lipsesc calităţile esenţiale. Mania mea de a face clasamente, împreunată cu o temeinică, pot zice, experienţă, îmi permit să dresez inventarul lumii acesteia.

1 *O expresie blazată.*

Ceea ce mă izbeşte poate cel mai mult la persoanele „bine" e expresia lor plictisită. Posibilitatea de a avea tot ce-şi doresc în viaţă, pare-se, îi face ursuzi. Sau expresia blazată e dictată de bonton ? N-aş putea spune, dar fapt e că de cele mai multe ori au o mutră de parcă li s-au înecat corăbiile. Cu cît locul unde se află e mai reputat pentru ambianţa lui plăcută, cu atît par mai amărîţi. Şi cînd n-au întîlnit mulţi oameni cu chipul şi asemănarea lor — adică trişti ca la o înmormîntare — se plîng că n-au *ambianţă*. Nimic nu mă sastiseşte mai tare decît spectacolul oamenilor care se distrează avînd aerul că se plictisesc. E limpede că oricîte eforturi aş depune să par trist cînd mă distrez, niciodată nu voi izbuti să oglindesc imaginea asta de dezgust permanent.

Chiar şi la restaurant — la restaurantele de lux, cel puţin, unde sub raport moden e recomandat „să te arăţi" — nu se descotorosesc de expresia lor sinistră. S-ar zice că săvîrşesc o vlăguitoare sforţare cînd comandă un cantalup *(„dar numai dacă e bun !")* sau un păstrăv rasol *(„băgaţi de seamă să nu umble nimeni la el ca să-l fareme !")*.

O mutră la fel afişa ieri şi domnul de Fitz-Arnold, cu care luam masa la un restaurant la modă. S-a uitat cu ochi scîrbiţi la Charlie Chaplin, la prinţul Asturiilor, la domnişoara Audrey Hepburn, pe care n-o găsea, pare-se, cine ştie ce. Puneai mîna-n foc că nu era zi să nu se întîlnească împreună. *(„Dacă vrei să ai un pic de linişte* — mi-a spus o vedetă hărţuită de solicitatorii de autografe — *să nu te duci decît la restaurantele foarte scumpe : acolo toată lumea se face că nu te cunoaşte.")* Ober-chelnerul aştepta. Domnul de Fitz-Arnold nu era încă decis. Oberul se depărtă. Fitz-Arnold mîrîi : *„Niciodată nu vine nimeni să ia comanda ! Garçon !"* Fitz-Arnold face parte din acea categorie de clienţi care nu se simt la largul lor decît dacă trei ospătari stau aplecaţi peste ei ca nişte sălcii, dîndu-le cele mai ispititoare sugestii, de

care, bineînțeles, ei nu țin niciodată seama. Fitz nu se va înveseli decît în clipa cînd telefonistul îl va anunța: *„Vă cheamă Roma, domnule!"* Încîntat — dar chipurile contrariat că Roma îl deranjează — îl vezi ridicîndu-se alene de pe scaun, ceea ce ar vrea să însemne că pentru el sucursalele sînt floare la ureche și că Roma, ca și toate alte cele, îl lasă indiferent.

Un prieten de-al lui Fitz-Arnold îi făcu semn de la masa pe care o părăsea, strigîndu-i cu o voce afonisită care fîlfîi pe deasupra cîtorva capete: *„Plec la New York peste cîteva minute,* îi zise, ca și cînd s-ar fi dus la un ceai. *N-ai ni-mi-ic de trans-mi-is?"* Și l-am auzit pe un *piccolo* șușotind în spatele meu unui chelner, pe un ton zeflemitor: *„Plec peste cîteva minute în Montmartre. N-ai ni-mi-ic de trans-mi-is acolo?"* [1]

2 *Cum să te îmbraci.*

Astă vară am avut din nou prilejul să observ că oamenii aceștia își pot permite să poarte orice: totul „îi prinde". Cînd slipul negru era la modă, slipul negru le venea ca o mănușă. Anul acesta se poartă șorturi multicolore, imprimate cu zgîrie-nori, cu palmieri, cu pești: le șade strașnic.

Mi-am cumpărat și eu unul la fel. Dar dacă unii își pot permite să se plimbe cu Empire State Building pe fesa stîngă și cu un cal-de-mare pe fesa dreaptă, *(„L-am cumpărat la Acapulco pe o nimica toată!")* fără ca nimeni să-i găsească ridicoli, am impresia că eu îmbrăcat așa devin imediat punctul de atracție al plăjii. De altfel chiar neieșind din ținuta sobră, am totdeauna aerul că sînt deghizat. Nu redevin eu însumi decît în surtucul comun. Ăia parcă s-au născut în șorturile lor. Seara, sînt tot atît de degajați în smochingurile lor albe: n-au niciodată aerul că-s înțoliți cu straie noi; haina lor e ca încă o piele naturală. Și în ce privește soarele care pătrunde în epiderma lor, fenomenul e identic: ei nu fac decît să-l filtreze. Oricîte creme și uleiuri aș

[1] E de bonton ca în astfel de restaurante „made in S.U.A." *(Hamburger on toast, Oyster Stew* — cîrnăciori pe pîine, iahnie de stridii) să smîngălești mici bilețele pe care să le trimiți prietenilor printr-un chelner: *„Te rog să predai asta domnului Jimmy Barclay".*

schimba, nu izbutesc să mă înnegresc ca privilegiații ăștia bronzați și răsbronzați de soarele Arlbergului iarna, de cel al Balearelor vara ; atît de metalică li-e pielea, încît s-ar zice că a strecurat aur[1]. E încă un proces de osmoză în fața căruia rămîn alergic. Pulpele mele albicioase, presărate pe alocuri cu peri negri, se dovedesc refractare bronzajului, iar prin căputa sandalelor mele cu găurele, laba piciorului lasă la vedere niște degete totdeauna livide.

Iată de ce — pentru a nu mai vorbi de burticica mea destul de rotunjoară sub șortul bej — Thérèse suferă vara pe plajă, din cauza mea. Acolo iese la iveală, mai mult ca oriunde pare-se, trăsătura *cocomero*[2] a făpturii mele, și chiar *tartaruga*[3]. N-am să-mi bat prea mult capul ca să știu ce înseamnă expresiile astea favorite ale persoanelor „bine", folosite cînd vor să-i încondeieze pe oamenii care nu sînt ca domniile-lor. Dacă le menționez, nu e numai pentru că ele (expresiile) sînt propria lor oglindă (și a mea, vai mie !) ; anul trecut , mergînd pe o altă plajă, niște persoane „bine" au murmurat cînd mă aflam în dreptul lor : *„la uitați-vă la* tartaruga *asta!"*

3 *Modul de a te exprima, un anumit accent englezesc.*

Cum mi-aș putea însuși vreodată cursivitatea verbală a acestei *inteligentzia* care se exprimă într-o franțuzească fluidă, străbătută exact unde trebuie de un subtil accent britanic ? Nu mă refer numai la frazele în care engleza fiind de rigoare, accentul trebuie musai pus ; de exemplu felul de a cere — probabil învățat încă din leagăn — un *whisky on the rocks ;* sau de a zice : *„doctorul m-a supus unui* checker"[4] ; sau să întrebi pe amfitrioana care te-a invitat la o sindrofie : *„Black tie*[5] *sau sacou ?"* ; sau să apreciezi că o femeie e foarte *sexy*. Numai că, am observat, acest accent

[1] Într-o zi am fost foarte impresionat de următoarea frază dintr-un roman polițist american : *„Făcuse atîtea speculații cu oțelul* — se spunea despre un personaj — *încît ochii lui păstraseră un luciu metalic"*. La început mi s-a părut absurd. Nu mai sînt atît de convins.

[2-3] Cuvinte italienești, care înseamnă castravete și broască țestoasă. (N.T.)

[4] Examen medical preventiv. (N. T.)

[5] In smoching. (N.T.)

dăinuie şi în franţuzeasca cea mai franţuzească, adică atît cît a mai rămas din ea (bontonul cere să n-o despoi de tot), o dată făcută partea celorlalte limbi : englezei, italianei şi argoului : *„Mă duc cu Bill să luăm la repezeală un* snack [1] *şi după aceea îi ardem un* surfing *cu pîrţîitoarea lui, dacă nu ne bagă smintitul la apă ! Bye ! Ciao !"* La rîndul lui, Bill dă în vileag ultimul „flirt" : *„Aţi auzit mujdeaua ? James are un* ticket *belaliu cu piţipoanca Martinez"...* (formulă ce a înlocuit arhaicul : „are o tuşă serioasă cu..." şi care adaugă amprentei anglo-saxone izul automaticei)... e de la sine înţeles că secretul ăsta nu poate fi dat în vileag fără un picuţ de accent britanic.

Cu termenii ăştia englezeşti mi se întîmplă, de îndată ce vreau eu să-i întrebuinţez, acelaşi lucru ca şi cu îmbrăcămintea de care vorbeam mai sus. Fie timiditate, fie lipsă de antrenament, cuvintele cu pricina îmi stau tot atît de prost pe buze ca şi şorturile pe coapse. E de ajuns să mă decid să rostesc unul, ca să-l nimeresc exact pe cel nepotrivit. Într-o zi am riscat şi eu un *bye-bye*. Fiul meu mi-a atras atenţia că nu se mai uzitează... Pînă şi englezii spun *ciao !*

Sînt din ce în ce mai nedumerit de vocabularul lumii acesteia. Recurgînd mereu la el, Thérèse nu va sfîrşi oare să-mi zică şi ea „mînzule" ? Tot ce se poate, căci „mînzul meu" a ajuns la modă. Am auzit cîteva cucoane distinse spunînd despre bărbaţii lor : *„Mînzul meu s-a pus să dea gata un* steak" [2] ; sau : *„Mînzul meu s-a lăsat fraierit ca o mazetă la belotă"*. Precum se vede, belota, ca şi popicele pe care le consideram plebeiene, au devenit foarte *fashionable* [3]. Snobii ştiu, ca nimeni alţii, să adopte din cînd în cînd cuvinte şi jocuri rezervate pînă atunci gloatei. Dar mai trebuie să şi fii la curent cu lucrurile astea şi să te pricepi să le alegi...

4 *A cunoaşte perfect universul oamenilor „bine" şi al celebrităţilor.*

Dacă stau prost cu accentul în cauză, e pentru că nu posed nici o cunoştinţă despre lumea anglo-saxonă, cu care

[1] Gustare. (N. T.)
[2] Friptură. (N.T.)
[3] La modă. (N.T.)

e familiarizată atît de profund acea elită obişnuită să se ducă la New York cum mă duc eu la Fointainebleau — cunoştinţă fără de care nu-ţi poţi permite să întrebi — cu tonul cel mai firesc — cînd e vorba de schi : *„Cred că faceţi Munţii Stîncoşi, nu ?"*

Ce n-aş da să pot cunoaşte şi eu universul ca aceşti campioni ai globului pămîntesc. Luaţi — fiindcă tot am atins subiectul acesta — America sau Anglia. Există nişte dezmetici care-şi pierd timpul explorînd Far-Westul, nordul Dakotei sau insulele Orcade şi care, după ce au cutreierat în lung şi în lat zeci de mii de kilometri, mărturisesc că le-au mai rămas multe de văzut. Nu-i cazul de loc cu fiinţele superioare de care mă ocup : acestora, cele cîteva sute de metri pătraţi pe care le calcă — să zicem cît suprafaţa a cinci sau şase cartiere pariziene — le e de ajuns pentru a şti tot ce trebuie despre lume — despre lumea „bună" cel puţin. Vine vorba, la vreo tacla de-a lor, despre New York sau Londra ? N-au să se apuce desigur să îndruge banalităţi despre porumbeii din Trafalgar Square, sau despre zgîrienorii din Wall-Street, ca mocofanii, ci vor spune — cu atîta sobrietate (în comparaţie cu hoinarii ăia !) — că l-au întîlnit pe Mike pe Twenty-One [1], că şi-au făcut provizia de cravate şi de fulare de mătase în Jermyn Street, sau că au participat la inaugurarea unei galerii de artă situată în colţul lui Fifty seven and Fifth [2]. Cunoaşterea unui perimetru din Manhattan, nu mai mare decît Piaţa Vendôme, le permite să spună infinit mai multe lucruri despre America decît dacă s-ar fi mărginit doar să-i viziteze (ca mocofanii ăia !) pe indienii Wahupi. Nimic nu scapă ochiului lor ager : pentru ei, scara valorilor sociale nu mai are nici un secret : ea se reazemă pe nişte indici infailibili care rămîn, pentru mine, un mister. Ca dovadă, o conversaţie pe care am surprins-o deunăzi şi în care era vorba de familia X... în trecere prin New York :

— Ştiţi unde s-au instalat ? La *Waldorf Astoria*... Vă daţi seama ce posibilităţi au ?

— Nu la *Waldorf Astoria*, interveni cineva corectiv, ci la *Waldorf Tower*... în turn !

[1] Bulevard important din New York. (N.T.)
[2] *Fifth Avenue*, arteră comercială principală din New York. (N.T.)

— A... atunci se schimbă calimera !...

Aşa am aflat că, a locui la hotelul *Waldorf* în *Turn* (a se înţelege unul din cuburile acelea cocoţate în vîrful clădirii principale), nu e acelaşi lucru cu a locui la *Waldorf* pur şi simplu. E bine să ştii. Mie, cosmosul persoanelor „bine" îmi apare pe cît de gigantic, pe atît de redus...

Pe plajele spre care converg toate drumurile capitalelor : Paris, Mexico, Londra, Caracas etc., vilegiaturiştii parcă s-ar cunoaşte din fragedă copilărie — deşi, în ce-i priveşte pe unii dintr-înşii ştiu că pînă ieri habar n-aveau că există pe lume.

De cum mijeşte un iaht la orizont, şi auzi : *„E Juan* (pronunţaţi Hhhuan) *care se întoarce de la Cannes cu Higginşii... Uite în ce hal e focul lor!"*

Un altul indică numele căpitanului : *„E ăla pe care l-au luat înapoi de la Soaresii din Palma"*. Un al treilea, pe al constructorului iahtului, de fel din Gosport sau Glasgow, bineînţeles. (Mulţi din iahtmenii ăştia — ei n-o să spună niciodată, unui iaht : iaht, ci *cutter, sloop, yawl* sau *schooner* — navighează sub pavilion englezesc — admirabilă stemă ! căci ambarcaţiile astea sînt închiriate de la britanici, care nu le folosesc vara.)

Cînd zic nume, mă exprim inexact. De cele mai multe ori e vorba de prenume. Cînd stai să-i asculţi pe iniţiaţii ăştia, ai putea crede că pămîntul nu din cinci continente e alcătuit, ci din douăzeci şi cinci de prenume, tot atît de precis clasate în atlasul creierului lor precum comuna Suresnes în registrele cadastrului.[1] În orice parte a lumii — a lumii „bune", firește — (Formentor, Ischia, Veneţia sau Barcelona), ei vor găsi totdeauna pe cineva căruia să-i spuie pe numele mic — şi totdeauna acest cineva e o personalitate cunoscută.

„Iată-l pe Patrick ! Ia te uită, e cu Diana !" „Ştiţi unde e James ? Am primit azi dimineaţă o depeşă de la el. (Nu se trimit niciodată scrisori sau cărţi poştale.) *E la Ibiza, cu Tola şi cu Sophie !"*

[1] Prenumele astea se pot schimba în fiece lună, chiar şi la cincisprezece zile. Dar se ştie precis că atunci cînd e vorba de *Marcel*, nu poate fi altcineva, în săptămîna aceea, decît Marcel Achard.

Întreabă-l pe unul din ei ce proiecte are pentru luna septembrie : *„Sînt invitat la Marie-Laure. Jack* (niciodată Jacques) *va veni să ne ia cu* yawl-*a Carqueirilor, ca să mergem să ne întîlnim cu Alec în Corfu"*.

A se înțelege prin aceasta : trei săptămîni la un conac din Sud (Marie-Laure), o croazieră pe iahtul unui armator (Carquiera) care găzduiește o clientelă suprarealistă și, ca încheiere, o partidă de vînătoare pe un domeniu din Sologne, agrementat cu un mic castel Louis XIII.

A cunoaște lumea așa cum o cunosc ei e, oricum, un lucru al dracului de greu. Dar și mai riscat e să vorbești despre ea, sau, mai bine zis, să știi ce nu trebuie să vorbești. Să presupunem că subiectul conversației e Florența : *Nașterea Venerei* e unul din lucrurile ce nu se cade să-l citezi, și, de asemenea, Domul, Piața Senioralâ și mormîntul Medicișilor. La o adică, poți aminti — în treacăt — de San Miniato, fiindcă e mai lăturalnic și nici măcar...

Ferește-te să vorbești despre astea, sub pedeapsa de a părea tot atît de demodat ca atunci cînd vorbești de Rockefeller Center întorcîndu-te din New York. Eroii aceștia abia dacă catadicsesc să rostească numele orașelor Florența sau Veneția. A spune, de pildă : *„Ador privelișfea de pe Ponte Vecchio !* e de un *cocomero !* Asta arată, pur și simplu, că ducîndu-te la Florența n-ai avut posibilitatea să vezi și altceva decît Florența, culmea finefei fiind să te duci la Florența sau la Veneția dar să nu pui piciorul în oraș. Hm ! să poți face destăinuirea : *„Am fost la Fiesole, la prințesa Allegra Ruspoli di Ruspola... N-am coborît o dată în oraș... Era divin !"* nu-i de loc rău. La rigoare, ți se iartă o vizită la Palazzo degli Uffizi — dar mucles despre Botticelli. Mai indicat e să spui : *„Există, la primul etaj, într-un mic cabinet pe care directorul muzeului l-a deschis special pentru noi, un Della Francesca absolut sen-za-țio-nal !"*

E de menționat că ipochimenii ăștia au geniul nu numai de a descoperi locuri *divine* în afara orașului, ci și de a le crea, atunci cînd ele nu există. La Veneția, de pildă, e foarte „chic" să cinezi pe o insuliță aproape inaccesibilă, unde îi poți regăsi la umbra unei vechi mănăstiri transformată în

restaurant *barbecue*[1], pe de-alde Ferguson, pe Alonzo şi pe Dewatrin. Dificultatea accesului, faptul că nu poţi ajunge acolo decît cu o şalupă particulară sînt o chezăşie a succesului. E ceea ce a înţeles numaidecît mehenghiul birtaş : dacă şi-ar fi instalat *barbecue*-ul chiar în Veneţia, clientela moţată, negăsind localul interesant, n-ar fi venit.

Cît poate dura un „vad bun" ca acesta ? Greu de precizat. De la trei luni la doi ani... Un ober-chelner care şi-a luat valea, capriciul unei vedete, dezertarea Fergusonilor în beneficiul unei *„pizza"* [2] din San Francesco del Deserto (care e şi mai departe) sînt suficiente ca să demonetizeze ceea ce fusese pînă ieri un ritual. Esteţii au un „fler" aproape fără greş pentru locurile unde e de bonton să te arăţi, ca şi pentru acelea care s-au *isprăvit*. Chiar la Paris, roata succesului se învîrteşte atît de repede, încît unor oameni simpli, cum sîntem noi, le vine greu să ţină pasul : cînd, în sfîrşit, ecourile cutărei faime au ajuns pînă la urechile noastre, deseori e prea tîrziu. *„Nu mai e ce a fost!"* Thérèse a ţinut morţiş să se ducă la *Pentham-Club*, unde fandoseala cere să mănînci tartă cu portocale, ascultînd un ghitarist (ungur) cîntînd Bach. Ni s-a spus că pe la unsprezece noaptea Sheila, unul din cele mai fermecătoare manechine ale Parisului (irlandeză) îşi face apariţia în local, lăsîndu-şi la garderobă copilaşul înfofolit într-un şal (ecosez). Nu-i aşa că e înduioşător ? *A fost* înduioşător, căci Sheila nu mai vine. Acum se duce, pare-se, la *Cisterna*, unde „oaspeţii" se delectează cu *scampi*[3] cu sos tomat, ascultînd un clavecinist (austriac) care cîntă divertismente din Lulli.

5 *Un pic de cruzime (conştientă sau inconştientă).*

Într-un salon de coafură de pe Champs-Elysées o aşteptam pe Thérèse să termine. Am avut deci vreme berechet şi posibilitatea de a auzi — se vorbea tare şi piţigăiat — jelaniile unei cocoane rotofeie, chinuită de o cumplită dilemă :

[1] Astăzi, cuvînt foarte la modă în Franţa (de străveche origine piraterească). E adoptat de restauratorii specializaţi în „grătar" şi „frigare" şi de snobii care şi-au descoperit subit gusturi „rustice". (N.T.)

[2] Un fel de lipie italienească, pe care sînt înfipte tot felul de sărături, felii de tomate, măsline etc. (N.T.)

[3] Specialitate de crustacei marini. (N. T.)

nu se putea decide dacă să se ducă în februarie la Cannes sau la Malaga, nedumerire pe care o încredința manichiuristei, una din acele domnișoare surîzătoare, ce au prilejul să vadă în fiece zi nenumărate cliente torturate de aceleași probleme ca ale doamnei respective.

— Dumneata, pentru care te-ai hotărî, Mireille ? întrebă cocoana, cu acel tact pe care numai oamenii îndestulați de soartă îl posedă.

Gîndindu-se că doamna Pontet-Massène are s-o facă să piardă trenul de 19,30 spre Noisy-le-Sec, Mireille îi răspunse :

— Malaga.

Localitatea îi trezi pofta de struguri. Poate că o să-și cumpere și ea. Mîine.

— Da, Malaga nu e rău... confirmă cocoana. Dar voiajul e atît de obositor ! Nici nu știi cît sînt de tari, draga mea Mireille, paturile vagoanelor de dormit spaniolești ! Și pe urmă mai e și cafeaua...

— Cafeaua ? întrebă manichiurista.

— Da, niciodată n-am putut suporta cafeaua spaniolească ; îmi iau totdeauna o provizie de nescafe cînd plec acolo. Ultima oară am uitat. Nici nu-ți poți închipui cît eram de nenorocită !

— Atunci poate că ar fi mai bine la Cannes. Doamna Dalcide, pe care am „făcut-o" azi dimineață, tocmai s-a întors de acolo... A avut o vreme splendidă.

— Așa ți se spune totdeauna cînd pleci pe Coastă. Eu, cum ajung acolo, plouă. Și pe urmă Coasta de Azur e acuma plină de zidari — și numai italieni, dragă Doamne !... Se construiește mult prea mult. În fine... Cînd mă gîndesc că am o proprietate în Touraine, care stă degeaba !

Visînd un moment la proprietățile care stăteau degeaba în Touraine, Mireille lăsă un pic în suspensie mîna dolofană a doamnei Pontet-Massène. După o clipă reluă instrumentul de împins pielițele.

— E groaznic cît de mult m-am îngrășat ! — se văită doamna Pontet-Massène. Uită-te la mîinile mele (își trase mîinile încărcate cu caboșoane și diamante). Încearcă să-mi scoți inelul ăsta... Ei hai, Mireille, încearcă ! Hai, trage ! Nu te teme (Mireille se opinti să smucească un caboșon de smaragd, trudă zadarnică). Ei vezi ? Ca să mi-l poți scoate, ar trebui să-mi tai degetul ! *(Hohot de rîs.)*

Mireille, cu dragă inimă i-ar fi tăiat degetul, ba şi încă unul, ba chiar trei. Se văzu în gînd întorcîndu-se acasă, la Noisy-le-Sec, cu caboşonul. Fantacsii de astea cam umblă prin capul manichiuristelor, dar dispar repede, cu excepţia manichiuristelor lui Dostoievski.

— În fine, oftă cocoana, pentru luna martie ne-am hotărît : mergem la Gstaad !

— Ah, doamnă, cît de frumos trebuie să fie la Gstaad ! Doamna Rivière a fost acolo de Crăciun, era pur şi simplu întoarsă pe dos !

— Da, nu-i rău. Numai că... Îţi trebuie opt zile ca să te aclimatizezi, şi cînd începi să te dai pe brazdă, hop că hotelul se închide la 20. E de neconceput ! I-am spus directorului : *„Ţineţi deschis pînă la 30"*. Ce pacoste ! Între 20 şi 30 e un gol, draga mea, că nu ştii ce să faci !... Lucien îmi propune : *„Haidem în Canare"*... Iarăşi în Canare ! Mi s-a cănărit cu atîtea Canare !...

Mireille probabil că niciodată nu s-a gîndit că pot exista oameni cărora să le fie lehamite de Canare.

— Nu ştiu de ce, anul acesta Libanul m-ar fi tentat parcă... Dar soţul meu mi-a atras atenţia că nu e momentul. Foarte bine că mi-a atras atenţia. Pe mine evenimentele nu mă interesează... Pentru simplul motiv că nu citesc niciodată un ziar. Atîta murdărie ! Din care îţi mai rămîne şi pe degete ! *(Hohot de rîs.)*

— Muiaţi-le, doamnă, vă rog...

O frumoasă junâ îşi făcu apariţia în salon.

— E prietena domnului L... ştiţi care ? Ăla cu şampania... şopti Mireille.

Doamna Pontet-Massène o străfulgeră cu o privire lipsită de indulgenţă.

— Ce vîrstă o fi avînd asta ?... Doamne, ce mai scîndură ! Vrei să ştii ceva ? Mă simt mai bine în pielea mea decît în a ei !

Pensulare cu grund. Cu lac. Gata. Finis.

— Casa, vă rog ! Ce-i de plată la doamna Pontet-Massène ? La revedere, doamnă Pontet-Massène ! Mireille o petrece pînă la uşă. Ploua cu găleata. În prag, doamna Pontet-Massène mai apucă să se vaite de reumatisme. Dar văzîndu-l pe Joseph aşteptînd-o cu şapca în mînă înaintea

„Bentley"-ului crem și negru, se învioră. Mai stătu locului o clipă :

— Ah, drăguțu de Joseph ! Cum s-a descurcat ca să găsească un loc la intrare ! Îți închipui, Mireille, să fii obligată pe o vreme ca asta să te murezi căutîndu-ți mașina... Așa am luat un guturai deunăzi. Dumneata barem ești sănătoasă ! Să știi de la mine : cel mai principal lucru e sănătatea ! În fine, Mireille... Fiecare cu necazurile sale... există mai nenorociți ca noi !

6 *O înclinație firească spre abstracționism.*

Spre rușinea mea, trebuie să mărturisesc că din atîtea doage ce-mi lipsesc, aia a abstracționismului e poate cea mai importantă. Cînd mă uit la dreptunghiurile astea multicolore — uneori și alb pe alb — la aplaturile astea negre din care răsare un ou roșu, la năclăielile astea în care poți distinge după vrere : un peisaj de țară înecat în ploaie, o uzină hidraulică, o stradă din Paris văzută cu 200 kilometri pe oră, un țărm de mare — lucruri ce smulg esteților strigăte de admirație : *„Extraordinar !... Prodigios !... Ce prezență !"* rămîn mut din nepricepere. Ă voi să înțeleg e primul meu păcat grav. Racilă adînc înfiptă, de care niciodată, fără îndoială, nu mă voi dezbăra. Probabil că își are rădăcina în mentalitatea mea burgheză. Cînd citesc o frază, sau cînd privesc un tablou, primul meu reflex e să caut să înțeleg. Totdeauna m-am străduit să înțeleg. Să însemne oare asta, burghezie ? Evident, de vreme ce toți experții cărora le-am mărturisit *nevoia* mea patologică de a înțelege m-au făcut... să înțeleg (în sfîrșit !) că e o boală ce trebuie tratată.

Iată, deci, unde e granița între artă și mine. Întocmai ca un călător fără viză, sînt pus la carantină de serviciile de imigrație a abstracționismului, pînă mă voi vindeca de dorința de a pricepe ! Invidiez lumea aia de dincolo, ale cărei porți îmi vor fi, poate, pentru totdeauna ferecate, invidiez zic cohorta fără număr a cetățenilor care asimilează și gustă cuvintele așa cum vin ele automat pe hîrtie, culorile, așa cum le-a zvîrlit haotic pensula — dacă nu, de-a dreptul, oala cu vopsea — și care nu simt de loc nevoia să înțeleagă. Mai mult : chiar trebuie să nu înțeleagă ! Se pare că senzația ideală de euforie nu se poate obține decît atunci cînd nu înțelegi. Din ceea ce constituie substanța neputinței mele,

tocmai de acolo cunoscătorii își extrag plăcerea : din amestecătura asta de culori pe care alunecă privirea mea troglodită, din toată această confuzie, spălăcitură, descompunere. Cum să nu-i socot mult superiori mie, de vreme ce, în fața a două cuburi tratate în cenușiu și verde, extazul lor e aidoma cu al meu în fața unui Michelangelo ? Acolo unde eu nu văd nimic, ei percep totul ; acolo unde eu mă pierd în neant, ei simt nu numai *sălbatice prezențe* ci și *o scriitură, o devenire,* ba chiar — așa cum glăsuia o invitație la un vernisaj : *suvenirea în devenirea unei aveniri.* Și ce pot face altceva decît să-i las în sferele lor eterate, iar eu să mă tîrăsc mai departe în vechea mea clasă unde se predă desenul elementar, în căutarea unui fir cu plumb și a unui echer ?

Deunăzi am avut o nouă dovadă a incapacității mele fundamentale, cînd, în fața unui fel de smîrc cu apă vîscoasă (care putea să însemne foarte bine și cerneala dintr-o călimară răsturnată) și din mijlocul căruia ieșea un picior de fotoliu Louis XV, am comis imprudența de a murmura :

— Hm ! ce-o fi vrînd să însemne asta ?

Răspunsul nu s-a lăsat așteptat :

— De ce țineți neapărat să însemne ceva ? E musai nevoie ? Nu vorbește de la sine ?

De bună seamă că există lucruri care *vorbesc* de la sine (acelea, de pildă, despre care experții te asigură : *„E un obiect sincer").* Vai mie, urechile mele nu sînt făcute să le audă, nici ochii să le admire. Și, oricît m-aș strădui să mă pătrund de textul acestor invitații la vernisaje : *„Helia Kazan vă roagă să luați parte, cu întreaga dumneavoastră prezență afectivă, la înscăunarea lucidă și pozitivă a unei noi dominații a sensibilului care sancționează la Zulmo Picciolo căutarea picturală a unei emoții extatice și imediat comunicabile"* rămîn surd la orice comunicare de genul acesta.

Numai bunul Dumnezeu știe cît de mult mi-aș dori să fiu permeabil la mesajele acestea ! Ce-aș mai vrea să pot rămîne cu gura căscată de admirație în fața unui romb în care sticlește un ochi portocaliu, a unei sfere cenușii în care plutesc două punctulițe negre ! Dar, tot ce-s în stare să spun, după un moment de gîndire este : *„Mi se pare că și un copil de șapte ani ar putea face la fel... dacă nu mai bine !"*

Eroare. Eroare capitală. Înaintea indiferent cărui pătrat, cerc, sau a unei simple pete, niciodată — auziți ? niciodată să nu vorbiți de *copilul-care-ar-putea-face-la-fel*. Sub pedeapsa de a fi imediat categorisit : mocîrțan, provincial, terchea-berchea, primitiv pe scurt, căci cuvîntul conține într-însul toate țopîrlăniile posibile : un burghez. Un burghez iremediabil îmburghezit, care nu va pricepe niciodată ni-nimic, mai cu seamă cînd e vorba de un pictor ale cărui *„non-culori masive, contrastînd cu suprafețele netede, s-au topit într-un quasi-neant sau într-un quasi-nimic."*

Zilele trecute, cinînd la familia Dauberson, o văzui la un moment dat pe vecina mea de masă, căzînd brusc în transă în fața unui fel de bloc de aramă în formă de hexagon neregulat, cocoțat pe un soclu înalt de lemn : în călădăul acesta de metal — aducea cu un fel de armură făcută pentru un războinic cu șase nasuri — ea descoperea nu numai o *„senzualitate disperată"*, ci și *„un dinamism excepțional"*. Mirată de totala mea pasivitate, mă întrebă cam ce-mi plăcea mie în materie de sculptură. Timid, îi răspunsei :

— Michelangelo... Donatello... Rodin...

Se uită la mine ca și cum n-aș avea încă telefon.

— De ce nu și Rude ? — îmi zvîrli ea.

Știu că izvoarele emoției variază de la individ la individ. Ba mai știu că nimic nu-l înveselea mai mult pe Schopenhauer ca vederea unui triunghi echilateral (era latura lui snoabă, probabil). Mă văd însă silit să recunosc că, în fața unor persoane care dibăcesc o profundă senzualitate în hexagoane, dar rămîn de gheață înaintea Venerei de Millo, doxa mea e foarte scăzută.

Că această sete anacronică de a înțelege e marca neștearsă a burgheziei mele, nu-i nevoie de avizul experților pentru a fi convins. Thérèse e prima care să-mi înfiereze acum meteahna, de cînd a avut, pare-se, revelația abstractismului. Ei bine, s-a lăsat vrăjită nu numai de misterul abstractismului (remarc că numai faptul de a vorbi despre arta abstractă, ca și despre existențialism, te califică drept retrograd, cuvînt destinat exclusiv țoapelor de teapa mea) ci și de tașism. Ce n-ar fi în stare să facă ea, pentru a ieși întru întîmpinarea a ceea ce se poartă și mai ales a ceea ce place ?

S-a apucat să citească *L'Oeil* [1] și-l zeifică pe piciul ăla de Picciolo, un june taşist, spunînd despre el că are o *cotă formidabilă* și că, în orice caz, e incomparabil în talentul de a introduce între două straturi de vopsea coajă pisată de ou. Că o femeie care turbează cînd vede o pată, și aleargă repede s-o șteargă, să se dea în vînt tocmai pentru un taşist — iată încă un lucru neînțeles de mine. Dovada e chiar sub ochii mei : cele două bune, brave sanguine după Boucher, atîrnate deasupra patului nostru, au cedat locul unui fel de paste funinginoase, în care Thérèse distinge, potrivit cu orele sau cu dispozițiile ei, un crater în erupție, farul din Quessant, Moulin-Rouge-ul sub ploaie, sau mărunțaiele unui arici de mare (evident, atari analogii arbitrare și fistichii nu se pot face cu un nud de Boucher, care, în orice dispoziție te-ai afla, tot nud rămîne). Pentru mine, tabloul cu pricina e ca pentru mîță calendarul, singurul lucru pe care reușesc să-l identific e, în colțul stîng, reducîndu-se la o fărîmă din faimoasa coajă de ou, marca de fabrică a artistului abia ieșit din găoace. Ghiftuită cu vocabularul cunoscătorilor, Thérèse a ajuns pînă acolo încît să vorbească de explozivitate. Iar dacă mi se întîmplă și mie să explodez din pricina afurisitei mele febre de a înțelege, ea se stropșește :

— Urlă burghezul din tine !

— Ei și ? îi răspund. La urma urmei, noi ce sîntem ?

— Nu văd de ce te-ai furlandisi cu asta !

La drept vorbind nici nu mă furlandisesc, cum zice ea. Dar stînd să mă gîndesc, mă întreb ce ar deveni toți abstracționiștii, taşiștii, letriștii, exploziștii și alți tactiliști, dacă n-ar exista niscai burghezi cumsecade care să le cumpere cu ochii închiși năzdrăvăniile. Burghezii aceștia cumsecade se mai revoltă din cînd în cînd împotriva excentricităților lui Picasso, spunînd că își bate joc de lume. Dar cine l-a norocit pe Picasso ? Burghezii ăștia cumsecade, în primul rînd.

7 *Vocabularul, în general.*

Unele lucrări sînt : *sublime, divine, remarcabile, foarte valabile, prodigioase* [2], *stupefiante, concludente, absolut sen-*

[1] Revistă ultramodernă, organ al artei abstracte. (N. T.).

[2] Cuvîntul „pro-di-gios" se rostește însoțit de un gest de negare executat cu mîna ridicată și palma în afară, de la stînga la dreapta, cu subînțelesul : „Să nu care cumva să spuneți contrariul !"

za-ționale, halucinant de frumoase. Altele sînt : *detestabile, mortale, insipide, inepte, oribile, hidoase, imunde, prodigios de plicticoase, ucigătoare.* Între culmile ditirambului și genunele ferocității nu există, pare-se, un punct intermediar. În zilele noastre se comite atîta risipă de superlative, încît limba franceză e epuizată și nu mai poate face față cererii. Cum spunea, altădată, cocoșneața aia bogătașă, despre martirajul milioanelor de nevinovați, deportați în vagoane plumbuite spre camerele de gazare ? *„E groaznic !"* Cum spune azi despre zăngănitul unei tinichele, care a împiedicat-o să doarmă bine în pat-vagon ? *„Era groaznic !"* Și dacă i-a fost nițel cald într-un local de noapte — pardon, într-un *night club* — cum va spune ? *„Vai, era să mor, nu alta !"*

O crimă e groaznică, o femeie e groaznică, o pălărie e groaznică. Cît privește sublimul, divinul, prodigiosul, adjectivele sînt rezervate de preferință unor lucruri în care muritorii de rînd nu văd nimic extraordinar : un buchet de anemone, butoni de manșetă, sau un mic port de pescari (cu condiția să nu fie cunoscut). Nimeni nu te oprește să exclami în fața unui gazometru : *„Îl găsesc de o rară frumusețe !"* Dar în fața golfului Neapole sau a Parthenonului, trebuie să taci — sau să spui că nu merită chiar atîtea laude.

În această galerie a beției și a flagelației verbale, există o excepție : cuvîntul *bine*. A spune despre un om că e foarte inteligent e banal ; toată lumea e inteligentă ; *foarte* se referă la o inteligență mai puțin redusă decît a altuia. Dar cînd zici : *„E un om bine"* — se cheamă că sub raportul inteligenței el stă bine de tot. La vernisaj, l-am auzit pe un domn extaziindu-se : *„Hhhadmirhabil !"* în fața primului tablou, *„Fhhormidhhabil !"* — la al doilea. La al treilea : *„E... pur și simplu cosmic !"* (expresia trebuie reținută). Dar vrînd să marcheze un maximum de admirație la cel de al patrulea, exclamă : *„Ah... ăsta e... BINE !"*

Ceea ce caracterizează limbajul acestor oameni e stilul executiv. O carte, o piesă, un pictor, un om sînt executați cît ai bate din palme, și pe față și pe dos. De altminteri, nici nu-i nevoie să fi citit, să fi văzut, să fi ascultat. Despre cutare

actriță celebră e infinit mai puțin util să-i discuți jocul sau dicția, decît să poți revela : *„Trăiește singură la țară împreună cu patru buldogi"*. Cărui imbecil i-ar mai trece azi prin minte să afirme, vorbind despre Picasso : *„Îl preferam în perioada lui albastră"* ? Mult mai interesant e să povestești că ultima muză a atîtor tablouri faimoase nu mănîncă decît sugiuc. Dacă discuția se prelungește, nu șovăiți de-a scoate din panoplie niscai formule goale de sens, dar pline de schepsis. Astfel, despre o romancieră am auzit zicîndu-se : *„Ceea ce face e destul de valabil... numai că... cum să vă spun ?... ori pune prea mult... ori nu de ajuns... vedeți ce vreau să spun ?"* N-ai dreptul să nu vezi. E adevărat, de cele mai multe ori toate astea nici nu spun ceva, dar tonul e fain. Atîta-i suficient.

8 *O poliloghie de bun-gust.*

Toți oamenii aceștia vorbesc extrem de repede : au atîtea de spus și, dacă nu, au atîtea moduri de a se exprima ca să nu spună nimic ! Sînt momente cînd cuvintele li se îmbulzesc cu un debit atît de năvalnic la ghișeul buzelor, încît — îi scuzăm — n-au într-adevăr timpul să-și înnoade frazele și să se piardă în amănunte. Ceea ce justifică scurtimi ca acestea : *„Vedeți ce vreau să vă spun, hai ?"*, însoțite de o mișcare sacadată a mîinii devenită brusc nervoasă, de o pocnitură din degete și chiar de o strîmbătură. Gesturile îl scutesc pe vorbitor de orice explicație de prisos — cel puțin dacă are de-a face cu cineva din clica lui — și-i permit să-și mai tragă un pic sufletul înaintea unei noi avalanșe verbale. La domnul de Stumpf-Quichelier, bunăoară, cuvîntul său favorit : *„hai ?"*, fals interogativ, deoarece acaparează dinainte sentimentul tuturora, înlăturînd orice veleitate de contrazicere, a devenit un tic. El se ivește ca un apendice la sfîrșitul tuturor afirmațiilor sale, uneori asociat cu un *„nu-i așa ?"*, *„E frumos, hai ?... nu-i așa ?"* totul rostit cu un șfichi de zeflemea, o brumă de vulgaritate, cu subînțelesul : *„E așa cum am zis eu și gata !"*

Ce nevoie să-și precizeze mai deslușit ideea ? Greu nu ar fi, slavă Domnului, are la îndemînă ditamai terminologie — dar la ce bun să-și bată gura ? Așa că e mai comod să nu

spună nimic. Nu s-a înțeles destul de bine și din cît a spus, hai? Și apoi, ăia care oricum nu înțeleg boabă nu merită osteneala unei explicații.

În poliloghia cea mai dezmățată, ca și în dicțiunea cea mai clară, există genii. Aș vrea, aici, să aduc un omagiu contelui de Rieussac, care, într-o seară, a făcut în fața mea scînteietoarea demonstrație a beției de cuvinte. Destul de timid din fire, contele e unul din acei oameni care capătă curaj vorbind fără întrerupere. Dacă se brodește să aibă la masă un oaspete, sau doi, recunoscuți ca buni de gură, contele procedează în așa chip ca el să le-o ia înainte, știind că dacă îi lasă pe ceilalți să pornească întîi, s-a isprăvit, e ca și cum l-ar fi lovit damblaua, nu mai e în stare să demareze. Soiul acesta de timizi cutezători nici nu știți cît îi admir. În seara de pomină, cu *Marcel* și *Jean* ca musafiri, contele era pus, precum se vede, în fața unor adversari de mîna-întîi! Chiar din momentul sosirii sale, s-a manifestat într-o formă uluitoare. Repertoriul lui era fenomenal: începînd cu războiul burilor și cu *Fachoda*[1] și mergînd pînă la Brigitte Bardot și racheta intercontinentală, neomițînd, în trecere, administrația Operei, Piața Comună, Rotschilzii, vînătoarea, noile baruri, devalorizarea, ultimul Goncourt, *Eden-Roc*-ul, cursele. Abia dacă prididesc să vărs dosarul de față — cum se spune în justiție — un strop din puhoiul de cuvinte răzbite prin ușoara tuse a vorbitorului, tuse ce constituia ea însăși un tur de forță magistral, senioral aș zice, față de unii comeseni reprezentînd o treaptă socială inferioară: *„Scuzați-mi vocea... Astă-seară sînt cam răgușit... Am răcnit prea tare cu hăitașii..."*

Acest *„am răcnit prea tare cu hăitașii"*, frază genială, caracterizează imediat personajul, pasionat de vînătoare, pușcaș notoriu, aristocrat scorțos de străveche stirpe, dar susceptibil de a se apropia, printr-un foarte *modern style*, de păturile plebeie, smălțuindu-și grăirea fasolită cu cîteva cuvinte „bine simțite" și apt, ca nimeni altul, să introducă cele trei litere ale vorbei c... în Almanahul Gotha[2]. Trăsătură supremă a snobului de clasă mare, care își poate îngădui să

[1] Anuarul aristocrației. (N.T.)
[2] Anuar genealogic și diplomatic. (N.T.)

spună : *„lucrul e foarte valabil în sine"* sau după un citat din Plaut : *„Am făcut pe noi ca surugiii, de cît am rîs !"* sau : *„Am văzut-o cu hăndrălăul ei"*. Dar mai bine să-l ascultăm :

— Vărul meu, ducele d'Achabas, în paranteză zis e tot așa de nesuferit cum îl știați, mda... e cilibiu dar nesuferit, hai ? îmi spunea ieri că, trecînd prin Puteaux [1]... apropo, știți cum se numesc locuitorii din Puteaux ?... aud ?... Hai ?... ei bine, se numesc puteolieni — da, draga mea — n-avem încotro, iar o puteoliancă... nu e de loc, dar absolut de loc ceea ce vă închipuiți... Nostim, nu ? E bine, d'Achabas îmi spunea ieri că gata... Chaboții și Vuilleaume-ii s-au împăcat... Da... Da !... Într-atît, că mezina lui Chabot, din ramura Solingen, o știți, Eliane, de altminteri perfect gonitoare, ca să vorbesc vînătorește, da... da... cum nu există mai gonitoare... se mărită cu un nepot al Ghislainei... un Weill d'Haricourt, dar după mamă Wuilleaume... Asta o să permită bancherilor noștri să-și mai aurească un pic blazonul... în treacăt fie spus cam terfelit după speculațiile petroliere din Venezuela... Asta le știu de la nepoată-mea, Ariane, care e prietenă la toartă cu fiica președintelui Juarez y Ortiz. Lăsînd la o parte asta, bancherii noștri o duc admirabil... Zilele trecute am fost la ei, la Louveciennes. Unde te uitai, numai de Picasso și Matisse dădeai cu ochii, era chiar și un Bielka, știți, polonezul ăla care începe să se ridice... Și pe bună dreptate, căci e de o rară delicatețe în tonurile pastelate, în peisaje mai ales, dar cu portretele o sfeclește totalmente... Apropo de gologani, una căreia nu-i merge de loc rău e scrîntita aia de babă, de Cartebau-Sabray, care continuă să se mute din apartament în apartament și care a moștenit de curînd Chambourcy-ul de la răposatu frate-său... Șapte sute de hectare de pădure și cinci ferme, o bagatelă, nu ? Asta a pus-o din nou pe picioare, ba chiar a pus-o atît de bine încît hoașca aia bătrînă a scuipat mai bine ca șase milioane pentru un *yearling* [2] la Deauville !... Cunoașteți deviza familiei : *„Nici că-mi pasă dacă sufăr"*. Totuși, nu te poți măsura cu Onassis, hai ? În paranteză fie zis, Aristotelică al nostru e tare amărît

[1] Tot ce urmează e o speculație asupra cuvîntului Puteaux, al cărui prefix, *pute*, înseamnă tîrfă. (N.T.).

[2] Cal de un an, pur sînge. (N.T.).

cu vapoarele lui. Cel puțin așa mi-au spus Schneiderii [1]. Deh, de cînd nu mai poate folosi pavilioanele Panamalei și Liberiei... în fine, asta nu-l împiedică să fie cotat la nivelul miliardelor sale... Scumpa noastră marchiză crapă de ciudă. Și fiindcă veni vorba de ea, aflați că fiu-său a fost catapultat la Departamentul Oceaniei. N-am ce zice, splendidă achiziție pentru Quai ![2] Și pe deasupra răncaciul ăsta șiret s-a aranjat să fie primit de *Jokey !* Cu o bilă neagră în plus, nu intra — dar s-a găsit cineva să treacă cu buretele. Nu m-ar mira să-l trimită Quai-ul, ca însărcinat cu misiune, la Moscova... Apropo, ați văzut noul sputnik lansat de ruși ?...

Dacă volubilul conte nu s-a oprit la cuvîntul acesta memorabil, eu sînt nevoit să mă opresc. Voi adăuga totuși, că ceva mai tîrziu, unui om celebru și ciung — invalid de război și medalie militară — i-a fost dat să devină obiectul conversației, conversație ce n-ar fi fost „clasică" dacă nu lăsa pe teren șapte sau opt absenți de vază. Contele, care după monologul său cedase tirul celorlalți, îl luă în primire pe ciungul de război, adresîndu-i-se din vîrful buzelor, cu tot atît dispreț cît ferocitate :

— Am fost informat, la *Jokey*... dar o dau sub toate rezervele, hm ?... N-aș vrea să credeți că fac vreo aluzie... dar nu, ar fi mai bine să tac... e prea horibil (accent apăsat pe *h*)... În fine, mi s-au dat toate garanțiile : ei bine, se pare că brațul lui... nu-i o chestie curată... Cică și-a amputat singur un deget, ca să nu se ducă pe front. A urmat gangrena... amputarea... În fine, mi s-au dat toate asigurările... Halal, hai ?

[1] Mai e nevoie să precizez că contele spune Schneidre, așa cum șade bine unei persoane ca el ? O altă problemă delicată este aceea a pronunțării numelor simandicoase, dacă nu vrei să riști, ca Thérèse, să fii imediat „catalogat". Din ziua cînd s-a făcut de rîs pronunțînd Schneider, se străduiește să pronunțe corect Breuil cînd e vorba de Broglie și Castlane cînd e vorba de Castellane.

[2] Quai d'Orsay, sediul Ministerului de Externe francez. (N.T.).

XII ARTA DE A-I FACE PE CEILALŢI SĂ VORBEASCĂ

Întrucît nu voi putea ajunge niciodată la gureşa măiestrie a acestor vorbitori neobosiţi, aş dori să fiu barem unul din acele remontoare[1] de conversaţie, care deşi mai tot timpul stau tăcute, sînt meştere în arta de a-i face pe ceilalţi să vorbească. Byron spunea că oamenii se împart în două categorii: pisălogii şi pisălogiţii. Frumoasă imagine, dar incompletă, ca toate imaginile care vor să despartă lumea în două. Cînd apuci să împarţi lumea prin doi, bagi seamă că rămîne totdeauna ceva şi pentru cîtime. La egală distanţă între pisălogi şi pisălogiţi, stau instalate, într-un semi-mobilism, remontoarele, care acţionează asupra vorbitorilor întocmai ca asupra unui ceasornic: de îndată ce sînt semne că interlocutorul dă să se oprească, remontorul îl reactivează cu un cuvînt-cheie.

Avînd timp berechet să studiez funcţionarea acestor tendere ce alimentează locomotivele vorbitoare, am încercat,

[1] Termen de orlogerie, utilizat aidoma şi la noi şi care înseamnă mecanismul cu care se întoarce ceasul fără cheie şi fără să fii obligat să-i ridici capacul. Are, în intenţia autorului, înţelesul de animator, de stimulator. (N.T.)

În virtutea unei ireductibile înclinări, să întocmesc o listă a cîtorva formule magice care, îngăduindu-ţi totuşi un repaus aproape absolut, îţi oferă mijlocul de a participa la o conversaţie, fără a o susţine activ.

A) *Onomatopee de bază şi diferite exclamaţii care îţi permit, cu o minimă cheltuială de energie, să manifeşti un deosebit interes pentru revelaţiile interlocutorului, încurajîndu-l să continue :*

„EI, LASĂ !"...

Raphael are un aer veşnic mirat şi o vizibilă pasiune de a şti cît mai mult, expresie care acţionează asupra vorbitorilor ca pilulele stimulante. Unul din cuvintele lui cheie e : *„Ei, lasă !..."* exclamativ şi interogativ totodată şi care deşi pare cam desuet, cam molieresc, e cît se poate de eficace. Subînţelesul e : *„Ei drăcia dracului !... Ce vorbeşti, dom'le... Mă faci praf !..."*

Un domn îi zice lui Raphael că la anul, sau în cel mult doi ani, va fi război. Un *„Ei, lasă !"*... şi domnu zădărît se... mobilizează. Sau : un tînăr îi dezvăluie că doamna X e amanta d-lui Z... Un *„Ei, lasă !..."* şi toată lumea îşi linge instantaneu buzele. (În această împrejurare particulară — deşi generală — acest *„Ei, lasă !..."* are o rezonanţă ştrengărească, niţel rabelaisiană : *„Hai, spune mai repede !"* Interesant în această exclamaţie e că poate fi gravă, comică, stridentă, confidenţială. Totuşi, forţa ei balistică rămîne aceeaşi.) Gripe, necazuri casnice, situaţie internaţională, concedii, proiecte matrimoniale etc., etc. Raphael pe toate le înghite, cu o vădită voracitate, care îl umple de fericire pe interlocutor.

„AHA !"

„HEI !"

„AIT !" (ACESTEA URMEAZĂ ULTIMULUI CUVÎNT ROSTIT DE VORBITOR.)

Ex. : *„Dacă s-ar lucra cu o nobilă rîvnă, fără a ţine seama de rang şi de avere, încasarea impozitelor, e neîndoielnic, ar merge strună !" „Ait !"* Adică : e clar ca lumina zilei, cui i-o spui dumneata ! Tot noi, săracii, trebuie să ne golim punga !

Să trecem la altă interjecţie. Folosirea raţională a *„Ah"*-ului poate da rezultate excelente, cu preţul unui

efort şi mai mic. Ajunge să-l pui pe *„Ah !"* înaintea ultimului cuvînt emis de vorbitor. Ex. : *„La vară, nevastămea şi cu mine avem de gînd să ne ducem în Grecia..."* Acest *„Ah ! Grecia !..."*, suspinat cu ochii pe jumătate închişi, ca şi cum ai zări Parthenonul din fotoliu, arată destul de concret că cunoşti Grecia ca propriu-ţi buzunar. Adicătelea tot ce poate evoca Elada unui umanist autentic, sau cel puţin unui domn care şi-a trecut bacalaureatul. Interesant, de loc costisitor.

„VAI !-VAI !-VAI !" sau „TTTTTT... !"

Prelungeşte ideea interlocutorului şi arată că eşti gata să-i împărtăşeşti necazurile. Avantajos şi practic în toate domeniile. Ex. : *„Aţi văzut noua creştere a preţurilor ?" „Tttttt !..." „Un asemenea scandal pe scena unui teatru naţional !" „Vai ! Vai ! Vai !..."*

Cînd e vorba de tineretul de azi, de îmbulzeli, de televiziune, a te exprima prin *„Tttttt !..."* arată limpede că ai înţeles totul şi că nu e nevoie de mai multă bălăcăreală.

„AUU !" sau „AOLEU !"

Onomatopee familiară, dar din cele mai sugestive, demonstrînd că eşti gata să compătimeşti cu nenorocirile semenului tău. Ex. : *„Stăteam liniştit de vorbă cu nevastă-mea — uite-aşa cum stăm noi acuma — şi deodată îi scapă paharul din mînă şi cade mototol pe podea. E chemat doctorul : infarct de miocard !" „Auu !..." „Trecînd ieri prin faţa casei lui Victor, ce şi-a spus ? «Ce-ar fi să mă urc pînă la el ?» Urcă, sună, i se deschide. Şi de cine credeţi că dă cu ochii ? De nevastă-sa !" „Aoleu ! Aoleu !"*

„MDA !"

Dacă n-ai ce să răspunzi sau să adaugi la ceea ce a îndrugat vorbitorul, nu e neprielnic să oftezi un *„Mda !"* Ex. : *„Ştiţi cît ne va costa fantezia asta a guvernului ? O bagatelă de 500 de milioane !" „Mda..."* Nu e prea consistent, dar destul de filozofic. Subînţelesul e · Ce vrei ? aşa-i povestea şi pace. Sînt de aceeaşi părere cu dumneata, proastă-i lumea !

Poate servi ca element de tranziţie pentru orice îţi vine să spui.

„MĂI !... MĂI !...“

la te uită ! la te uită ! La asta nu m-am așteptat ! Ce vorbești dom'le ! Exclamația în cauză are o nuanță strengărească și se recomandă în istorioarele de alcov sau conexe. Ex. : *„Am auzit că are o infirmieră încîntătoare și care nu se mulțumește numai să introducă vizitatorii...“ „Măi ! Măi !...“*

„NU !?“ „EI, NU !“

„EI, BINE, NU ! NU, NU ȘI NU !“

Cu toate că, în aparență e mai degrabă negativ, adevăratul *„NU“*, pronunțat exclamativ, permite multor oameni să împingă în mod pozitiv conversația mai departe. Ex. : *„Vrei să știi cum a început ?* [1]*...“ „Ca spălător de vase într-un restaurant !“* [2] *„Ei, nu !“* Ești uluit, nu-ți vine să crezi, vrei să afli cît mai multe detalii, e una din marile surprize ale secolului.

Forța de atracție a *„Nu“*-ului este, de bună seamă, mai slabă decît aceea a unui strident *„Aoleu !“* sau a unui țepos *„Țîțî“*, dar un *„Nu“* repetat sub forma aceasta : *„Ei bine nu, în definitiv ce vreți, nu și nu !“* ia imediat o altă înfățișare, conferă celor două litere o dimensiune surprinzătoare. Ex. : *„Puteți să-mi spuneți ce vreți, dar să dai pe un Gauguin 104 milioane de franci, chiar din ăi vechi, ei bine nu, ce mai încolo-încoace, nu, nu și nu !“*

Acest cuadruplu *nu* trebuind să fie precedat de cîteva cuvinte, nu e prea folosit în mod curent de mai sus pomenitele remontoare, ce se feresc de orice efort inutil. Merită să fie totuși recomandat ca un mijloc ce permite să spui multe, fără să spui absolut nimic. Cînd un domn exclamă : *„Și pe deasupra mai are pretenția să fie ales la Academia franceză ! Ei bine, nu ! Ce mai încolo-încoace, nu, nu și nu !“* — e de prisos să mai adauge ceva, e ca și cum s-ar retrage într-o fortăreață morală inexpugnabilă (pentru a fi și mai eficace, acest *„Ei bine nu !“* trebuie rostit puțintel

[1] Chiar dacă știi, nu trebuie să spui.

[2] Întotdeauna m-a uluit numărul miliardarilor care au debutat ca spălători de vase în restaurante.

modulat, o țîră fantezist, ca să contrasteze cu fermitatea gravă a *„Nu"*-ului următor).

„ULIULIU !..."

Ce vorbești mă ? Auzi întîmplare ! Să nu-ți vină să crezi ! Ce istorie ! Ex. : *„Îi cunoașteți pe soții Naudin ? Erau perechea cea mai unită din lume... Ei bine gata. Divorțează !" „Uliuliu !..."*

„PISSSSS !"

Foarte practic cînd n-ai chef să-ți manifești prin fraze inutile deplina admirație. Ex. : *„Știți că a primit Legiunea de onoare pentru merite militare ?..." „Pisssss !"*

„PÎRȚȚ !..."

„Și dumneavoastră credeți că au vreun rost toate comisiile și subcomisiile astea, toate comitetele celor șase și ale celor patru, ai ?..." „Pîrțț !..." Tălmăcirea e : nu-i decît vînt în toate astea, gogorițe, aiureli, își bat joc de noi, și acu și-n vecii-vecilor-amin !

„FIUUUUU !"

Un șuierat prelung, prin care se arată interlocutorului că nu-ți scapă importanța destăinuirilor făcute de el : stilul mirării manifestate de domniile-voastre e aidoma aceluia din arondismentul al XVII-lea[1]. Ex. : *„Știți ce cantitate de petrol am putea exporta dacă Hassi-Messaoud ar fi exploatat rațional ? Haide, spuneți o cifră, nu pierdeți nimic dacă spuneți... vă rog..."* Feriți-vă să răspundeți căci, dacă din întîmplare cifra dumneavoastră ar fi exactă, tot jocul se năruie. Lăsați-l pe vorbitor să anunțe el precis și bombastic : *„200 de milioane tone pe an !" „Fiuuuuu !"*

„ASTA E !"

Aprobare pe care o acordați personal strălucitului vorbitor, ca și cum i-ar fi reușit o grozavă scamatorie cu cărți de joc. Ex. : *„Înainte de toate se impune să facem un pic de orînduială la noi acasă, să încurajăm exportul, să desființăm sistemul de mită socială !" „Asta e !"*

[1] Cartier al Parisului unde locuiesc mari oameni de afaceri. (N.T.)

B) *Locuțiuni mai obositoare, întrucît necesită un simț al oportunității mai dezvoltat, dar producînd efecte și mai încurajatoare.*

„NEÎNDOIOS !"

Vă țineți pe linia retorică a vorbitorului, vă însușiți raționamentul lui, aplaudați cu tot entuziasmul sugestiile sale. Căci numai un capsoman ar fi în stare să raționeze altfel. Sînt unghie și carne cu dumneavoastră, domnule interlocutor ! Ex. : *„În fine, dragul meu, să fim serioși : nu crezi că prima măsură care se impune e o reformă structurală a sistemului nostru de securitate socială ?"* *„Neîndoios !"*

Alt exemplu : *„Puneți-vă nițel în locul meu*[1]*... N-ați fi reacționat la fel ?"* *„Neîndoios !"*

L-am văzut, mai serile trecute, undeva pe un adept convins al lui *„Neîndoios !"*, cocoloșindu-se în fotoliul său, dînd capul pe spate, ținînd mîinile încleștate pe țeastă iar picioarele în aer, și strigînd de trei ori, de fiecare dată pe un ton mai ascuțit : *„Neîndoios ! Neîndoios ! Neîndoios !"*

O asemenea comportare e foarte practică spre miezul nopții, căci permite ascultătorului să se mai elibereze din tensiune, să-și trosnească nițel încheieturile, să se elibereze și la guler dacă e nevoie, continuînd totodată să-l urmeze pe interlocutor în itinerarul lui oratoric, în așteptarea binecuvîntatei clipe cînd se va putea băga în pat.

„AIDADE !"

Se folosește în același sens ca *„Neîndoios !"*, dar în împrejurări oarecum diferite. Prin *„Aidade !"* nu numai că sînteți întru totul de acord cu vorbitorul, dar îl mai și întăriți în sentimentul că dreptatea e de partea lui. Ex. : *„Și dumneata crezi că eu sînt omul care să se lase tras pe sfoară ?"* *„Aidade !"* Subînțelesul e : Cu cineva de greutatea dumitale mi-ar fi plăcut să văd ce iese ! Era de așteptat să simți mișcarea ! Prea ar fi fost de oaie !

[1] Dacă ar trebui să te pui în locul oamenilor ori de cîte ori ți-o cer, anevoie să te mai poți găsi vreodată.

„ASTA-I TOATĂ PROBLEMA !"

Un brevet de bun-simţ, de logică desăvîrşită, decernat vorbitorului care tocmai şi-a terminat peroraţia politică, socială sau economică. Ex. : *„Piaţa comună, nu zic nu, e un lucru foarte frumos, cu condiţia ca jocul să fie practicat cu sinceritate!" „Asta-i toată problema!"*

Alt exemplu : *„Să luăm China... Vă daţi seama ce va însemna China peste cincizeci de ani ?... Atunci, domnilor, trebuie să luăm taurul de coarne şi să le dăm debuşeuri !" „Asta-i toată problema !"*

„FOARTE JUST! "

E de neînchipuit cît de reconfortantă poate fi valoarea acestor două cuvinte, care pot fi şi trei *(„Foarte, foarte just !).* Ele îl umplu pe vorbitor de o legitimă mîndrie şi îi dau ghes să continue, în timp ce domnia-voastră vă odihniţi. Exemplu : *„În Franţa nu guvernul guvernează, ci birocraţia !" „Foarte just !"*

Variante nu prea complicate ca : *„E cît se poate de just"*, lansate la momentul potrivit, asemenea spadasinului strigînd : *„Atins !"*, exercită acelaşi efect tonic asupra vorbitorului şi-i dă puteri noi, pentru încă zece minute bune. Totuşi, oricît de mare ar fi valoarea lui *„E foarte just !"*, ea nu o va putea egala pe aceea a lui : „CÎT E DE ADEVĂRAT !" „E ATÎT DE ADEVĂRAT !"

Aceasta-i una din cheile majore ale stilului — remontor. Îl umple de plăcere pe vorbitor. Asistenţa se extaziază ca în faţa unui Michelangelo, sau a unui nou model de aspirator. Pe tot întinsul pămîntului, nu s-a spus ceva mai profund în săptămînile din urmă. Ex. : *„Ne plîngem de tineretul de azi. Spunem despre el că e cel mai rău din toate timpurile. Ei bine, adevărul mă obligă să declar aici, fără nici o şovăială : părinţii sînt cei cărora ar trebui să le facem procesul !" „Cît e de adevărat !"*

Alt exemplu : *„Cînd te gîndeşti, totuşi, la complexitatea trupului omenesc, cînd te gîndeşti că avem o inimă, un ficat, o splină, doi rinichi — şi că toate astea funcţionează, îţi spui : ce uzină strașnică !" „E atît de adevărat !"*

„MĂ ÎNTREB... CREDEȚI CU ADEVĂRAT ?"

Se poate întîmpla ca, prizonier al unui vorbitor care dezvoltă o doctrină financiară, să nu puteți scăpa nici cu un *„Așa e !"* nici cu un *„Neîndoios !"* Ex.: *„În conjunctura actuală, pe unde scoateți cămașa ? Sau reduceți circulația fiduciară, și se cheamă că deschideți poarta tuturor conflictelor sociale, sau lăsați lucrurile în voia lor, și asta se cheamă inflație. E un cerc vicios. Nu poți ieși din el ! Și atunci ?..."*

Ești plictisit : teoria asta financiară nu te interesează nici de doi bani. Dimpotrivă : ai vrea să te sustragi. Dar ce impresie ai face dacă te-ai apuca să îndrepți conversația spre cinemascop ? Ce-ar zice lumea de dumneata ? Momentul e prea grav. Nu există nici o posibilitate de scăpare. Cel mai cuminte, deci, e să te arăți perplex, chiar foarte perplex, să-ți freci bărbia (semn al unei meditații profunde), să clatini din cap și să spui, după ce ai simulat o îndelungă reflecție : *„Mă întreb și eu dacă... La urma urmei... Credeți cu adevărat ?... Personal aș ezita să mă pronunț..."* Imediat interlocutorul o pornește iarăși, ține să te convingă. Ce chichiță subtilă te-o fi făcut să meditezi atîta, se întreabă ? *„Sînt sigur* — spune el — *că te gîndești la fondul monetar internațional... Da, da ! Hai, mărturisește !"*

Bagă de seamă ! N-ai voie să pierzi o ocazie ca asta! Știu, mai curînd la papucii dumitale de acasă te duce gîndul. Habar n-ai ce-i, în fond,... fondul monetar internațional. N-are nici o importanță. Răspunzi : *„Ei bine, da... dumneavoastră nu sînteți de părere că fondul monetar internațional..."* Te oprești aici. Ajunge atît. Ai cîștigat. Te-ai înălțat în stima vorbitorului, acordîndu-i o patalama de extra-luciditate. A văzut imediat unde te roade gheata. Taci și lasă-l să-și savureze singur plăcerea de a-ți explica de ce fondul monetar internațional e neputincios în problema ridicată de el, iar dumneata odihnește-te.

„CUM FOARTE JUST AȚI SPUS ADINEAURI..."

(Formulă destinată remontorului-întrerupător destul de experimentat ca să nu ezite să ticluiască o frază

întreagă. Deşi necesită un efort mai mare decît locuţiunile precedente, formula e totdeauna foarte avantajoasă.)

S-ar putea întîmpla ca Raphael, după ce a parcurs *o bună parte a serii cu „Mda"*-urile, *„Ah"*-urile, *„Aoleu"*-urile şi celelalte *„Fiuuu"*-uri sau *„Pîsss"*-uri ale sale, să constate că interlocutorul său şi-a epuizat tot repertoriul şi că nu-i exclus să-i pună niscai întrebări personale. Ei, acuma-i momentul cînd trebuie să arate că e capabil de scăpărări de geniu. În loc să-şi spargă capul căutînd un subiect nou de conversaţie, Raphael scotoceşte în abundentul material pe care vorbitorul l-a aşternut în salon şi iată-l repetînd cuvînt cu cuvînt o argumentare a partenerului său, precedînd-o de următoarea formulă: *„Cum foarte just a spus adineauri prietenul nostru Rochelard, e absolut nelogic ca ţările slab dezvoltate..."* (sau *Marocul*, sau *votul femeilor*).

Raphael nu e de loc sigur că Rochelard a vorbit de ţările slab dezvoltate, de Maroc sau de votul femeilor — cel puţin în termenii folosiţi de el. Nu are nici o importanţă. Efectul formulei: *„Cum foarte just aţi spus adineauri...."* e miraculos, îl pune pe partener într-o asemenea stare de ebrietate mintală, încît poate fi determinat să spună, fără nici un inconvenient, contrariul celor susţinute abia adineauri. Niciodată nu va dezminţi.

C) *Onomatopee de război, care ajută la remontarea vorbitorului, dar care îl şi poate scoate din sărite.*

„NE-NE-NE !..." „O-O-O-O-!..."

Eşti sceptic. Lucrurile nu stau chiar aşa. Oricît s-ar spune, nu e foarte sigur. Cu ochii închişi nu se poate afirma că... Eşti incredul. *„Am certitudinea că dacă în momentul acela am fi rezistat — doar eram la 20 km de Cairo — nu trebuie să uităm asta, nu ? — aveam victoria în buzunar!" „Ne-ne-ne-ne..."* Îmboldit de această manifestare nazală a scepticismului, strategul porneşte iar, şi de sîrg, în campanie şi îşi desfăşoară argumentaţia.

Mai riscată decît precedenta, căci merge şi mai departe cu incredulitatea. Dă-i înainte cu gura, domnule ! Pare lesne, cum le zici dumneata ! Asta să i-o spui lu' mutu !...

Dar reţeta nu poate fi utilizată decît la oameni cu care nu te întîlneşti pentru prima oară, sau cu care vrei să te întîlneşti pentru ultima oară. Ex. : *„Bursa, dragul meu, e ca şi cursele : un joc !"* *„Zexe !"* Plasat la momentul oportun, dar nu prea apăsat, e în stare să urnească din nou pe vorbitor.

„EEEEE !..."

Acelaşi efect ca *„Ne-ne-ne-ne-ne !"* dar mai rezervat. Arată că sînteţi întru totul de acord — dar că nu pretindeţi decît să fiţi convins. Să mai aşteptăm...

„EI, ŞI ?"

Din toate mijloacele de-a face faţă unei conversaţii fără s-o şi ai [1], cel mai straşnic e fără doar şi poate laconicul *„Ei, şi ?"* Am văzut într-o seară un omuleţ pe care nu dădeai o leţcaie frîntă, luîndu-se la harţă cu un Hercule al „voroavei", care-l înghesuise într-un colţ al ringului, vajnic şi ţinînd ferm în labe situaţia internaţională. Omuleţul, dîndu-şi drumul la fabrică prin lansarea unui : *„Şi ce-o să iasă din chestia asta ?"* iacătă-mi-l pe Hercule că intră la Casa Albă, unde, cît ai spune „bre" rezolvă relaţiile cu S.U.A. Dar omuleţul nu e cnocaut... ci întreabă : *„...Ei şi ?"* Marcînd lovitura, expertul situaţiei internaţionale se urcă în avionul transpolar, aterizează la Moscova, stabileşte dialogul, asigură coexistenţa paşnică. *„...Ei şi ?* — îl asmute nesăţiosul tartacot — *cu China cum o brodeşti în toate astea ?"* Campionul o făcu cogeamite pachet, pe care, gîfîind ca nişte foale, se căzni să-l lege. Era încă sleit de puteri cînd, către orele 23,30 un nou şi ironic *„...Ei şi ?"* îl expedie ca o minge în plin Pacific. Cîteva secunde mai tîrziu, soţia lui îi aruncă prosopul : *„Să mergem acasă, iubitule, nu vezi că nu se poate sta de vorbă cu domnul ?"*

[1] „Are conversaţie tipul !" (Caragiale). (N.T.)

XIII CHEILE BOGĂȚIEI

Despre cineva slab de minte, se spune că n-are deșteptăciune nici de două parale. Eu, chiar prost de două parale, nu sînt. De un milion e altceva. Sînt idiot sadea.

Certitudinea asta am căpătat-o în ziua cînd Providența mi-a pus mîna în cap, procopsindu-mă cu ceva bani.

Lucrul e ușor de înțeles. Cînd ai doi gologani în buzunar, nimeni n-o să vină să te învețe ce să faci cu ei. Fie că-i păstrezi, fie că-i arunci pe fereastră, cine se sinchisește? În schimb, cînd norocul te plouă cu milioane[1], imediat ești asaltat de o mulțime de indivizi, a căror îndeletnicire e pesemne să-i pîndească pe noii milionari, ca să-i potopească cu sfaturi, și să-i îndemne să nu lase banii să mucegăiască nefructificați.

Lumea e mult mai puțin egoistă decît se spune îndeobște; dovadă e că pare infinit mai preocupată de bafta altora, decît de a ei proprie. Solicitudinea asta au nu purcede din cea mai lăudabilă intenție? La urma urmei, pentru binele meu își face lumea griji. Adevărat, neavînd vreodată

[1] Continui să socotesc în franci vechi.

de-a face cu bani, singur de capul meu, numai prostii aș comite. Mai ales că și cazul meu e aparte. Cînd un cetățean se duce la Pavillon de Flore, ca să-și încaseze în secret o tranșă din lozul cel mare, el nu are de dat socoteală nimănui. Eu însă, în fiece dimineață, simt ațintiți asupra mea ochi iscoditori. Cu aerul că nu se amestecă unde nu le fierbe oala, oamenii vor să știe ce plănuiesc, ce fac cu tot bănetul ăsta.

Acum că pot judeca situația din perspectiva trecutului, și întrucît am profitat de judicioasele sfaturi care mi-au fost date de nenumărați consilieri benevoli, sînt, din fericire, în măsură să văd limpede și să-i fac și pe alții să beneficieze de pe urma experienței mele. Această experiență mi se pare suficientă pentru a-mi permite să conchid că pentru a face avere, există cinci mijloace:

1 Punînd bani deoparte
2 Cumpărînd valori
3 Cumpărînd aur
4 Cumpărînd tablouri
5 Cumpărînd pămînt.

Posedînd aceste cinci chei ale bogăției, te simți alt om. Le dau în vileag cu dragă inimă, încredințat că nu există nici un motiv să le păstrez numai pentru mine. Sub același raport, nu mă simt îndrituit să tăinuiesc ceea ce pomenita experiență mi-a dezvăluit, și anume că — lucru și mai tulburător — există, de asemenea, cinci mijloace de a pierde tot ce posezi, și chiar mai mult:

1 Punînd bani deoparte
2 Cumpărînd valori
3 Cumpărînd aur
4 Cumpărînd tablouri
5 Cumpărînd pămînt [1].

A) ECONOMIILE

Cînd se iscă problema cum să-și păstreze banii, prima soluție care tentează mințile simpliste și chiar mințile mai puțin simpliste e să-i pună deoparte, sau, cum se mai zice,

[1] Variantă posibilă: cursele. Vezi pag. 159.

la ciorap. În același timp, primul sfat pe care-l primesc de la experții în materie e să nu-i țină la ciorap. Cum pot fi armonizate aceste idei antipodice ?

Crescut fiind în cultul marelui Benjamin Franklin, ai lui Jacques Laffitte și al celorlalte ilustre figuri universale, am debutat pe scena socială strîngînd ban cu ban la pușculiță, așa cum ni se arată pilduitor în Lecțiile Vieții. Am cunoscut și eu frigurile economiei cînd puneam deoparte tot ce-mi cădea în mînă : căpețele de sfori vechi, sau becuri arse. Exemplul lui Laffitte, care și-a început prodigioasa carieră de financiar aducînd la bancă un ac cu gămălie găsit pe stradă, m-a urmărit dintotdeauna. O experiență destul de depărtată m-a învățat, totuși, că cinstea nu e totdeauna platnică, cum s-ar cădea să fie. Aveam treisprezece ani cînd am dus la comisariatul de poliție un portofel pe care-l găsisem pe jos : rezultatul a fost că m-am pomenit tratat cu : *„Derbedeule ! pungașule ! haimana !"* Fiindcă portofelul era gol, m-au învinuit că am sfeterisit banii ce se aflau în el. Adevăratul hoț a fost găbjit trei zile mai tîrziu, dar de atunci m-am ferit să mai ridic ceva de pe jos.

De altminteri, lucrurile s-au schimbat simțitor de la Jacques Laffitte încoace. Lucrurile sau banii. Aș fi curios să asist la primirea ce i s-ar face azi la Societatea generală, sau la Creditul lyonez, pietonului căruia i-ar veni năstrușnica idee de a aduce un trombon, sau un ac cu gămălie găsit în fața sucursalei ! Dacă altă dată îți puteai permite să pui sub saltea 20.000 de franci, fără să-ți atragi dezaprobarea unanimă, încearcă să faci la fel astăzi cu un milion și să nu te simți dezonorat !

N-am să uit multă vreme privirea compătimitoare pe care mi-a aruncat-o un expert financiar cînd, răspunzînd întrebării sale : *„Și, mă rog, ce aveți de gînd să faceți cu banii ?"* i-am mărturisit *„Vreau să-i pun bine..."*

Era limpede că în ochii lui apăream ca un ageamiu, sau ca un țicnit. Pe loc îmi demonstră că nu există ceva mai primejdios. E ca și cum ai ține în casă o tonă de nitroglicerină, sau o pilulă radioactivă. Prin urmare, bănișorii aceștia, pe care atîta amar de vreme a pregetat Pronia să mi-i trimită, adevărată comoară picată din cer, trebuie, cu orice preț, și cît mai repede, să mă descotorosesc de ei, sub

amenințarea de a-i vedea topindu-se ca un bloc de gheață. Păstrîndu-i acasă, îi expuneam să sufere efectele devalorizării, să aibă soarta unei blănuri de rîs atacată de molii. Fără zăbavă trebuie să le dau o folosință practică, să-i transform, să cumpăr indiferent ce, dar să cumpăr ceva, valori de exemplu :

„Valori serioase, firește, îmi spuse expertul. *Hîrtii solide. Există. Ajunge să fii bine sfătuit..."*

B) VALORILE

Povățuit eram [1]. Eram chiar în așa grad, și de atîția oameni, încît astăzi, dacă aș avea de dat un sfat, ar fi să-i desfătuiesc pe dătătorii de sfaturi.

Cînd vreun nou-venit la Bursă începe să-i prindă ițele, foarte curînd a învățat cele cîteva principii fundamentale, care constituie A.B.C.-ul carierii financiare. Principii foarte simple, uneori enunțate într-o manieră delicioasă, chiar și în versuri. Primul, bunăoară : *„Cumpărați cînd sumbru tunul răsună, Vindeți cînd dulce viorile sună"*. Nu-i așa că, pe cît e de limpede, pe atît e de frumos ?

Am așteptat, așadar, ca tunul să bubuie undeva în lume, ca să cumpăr. N-am avut mult de așteptat. Numai că era un bubuit de păcăleală, în vînt. În zilele noastre se trage cu tunul pentru un da sau un nu — uneori pentru amîndouă, și spre deosebire de felul cum se petreceau lucrurile acum cincizeci de ani, consecința nu e neapărat o conflagrație universală. În ziua aceea, așadar, Bursa era calmă. Trei săptămîni mai tîrziu, tunul bubuia de-a adevăratele, undeva în Africa, și dragele mele valori scăzură vertiginos. Cît privește viorile — vă închipuiți că stam cu urechile ciulite, dar pînă acum n-am auzit nimic îndemnător. Epoca noas-

[1] Mi se spune deseori : *„Dumneata, care ești actuar, stai bine cu cifrele"*. În teorie da. Mă pricep la calculul procentelor, al dividendelor, al randamentelor. Dar cînd e vorba să ghicesc factorii psihologici care determină urcările sau scăderile la Bursă, asta nu e de competența mea. Nu ajunge să fii contabil pentru ca cifrele să nu-ți joace vreun renghi, sau să fii bancher ca să nu dai niciodată faliment.

tră — e un lucru ce trebuie spus — nu e tocmai violonistă. Totuşi, într-o zi, părîndu-mi-se că aud niscai ecouri favorabile, am vrut să vînd. M-am grăbit. Era prea devreme.

Expertul m-a consolat cu încă una din axiomele lui familiare : *„Totdeauna să vă amintiţi că Rotschild a făcut avere vînzînd prea devreme..."* Ideea de a fi asimilat unui Rotschild mi-a dat pentru o clipă un agreabil simţămînt de confort şi securitate, dar astea sînt simţăminte trecătoare, ce nu lasă mare lucru în urma lor. După ce mi-a mai amintit că, în definitiv, trebuie *„să urli ca lupii"*, specialistul a încheiat : *„...Prea sînteţi grăbit... Prea grăbit să cumpăraţi... Prea grăbit să vindeţi... Valorile ? Păstraţi-le. Aşezaţi-vă pe ele şi nu vă mai gîndiţi la nimic. În domeniul Bursei, un singur lucru e pozitiv : portofoliul."*

Prin urmare, Bursa face parte şi ea din locurile unde nu există, precum mereu ţi se spune, decît un singur lucru pozitiv. Din păcate lucrul nu e niciodată acelaşi. Ca peste tot. Numai Dumnezeu ştie de cîte ori am auzit spunîndu-se : *„Un singur lucru e pozitiv : copiii"*. Sau cînd nu-i cazul : sănătatea, o soţie gospodină, un pat bun, o masă bună, sau viaţa la ţară. În ce priveşte Bursa, *singurul lucru pozitiv* e pentru noi portofoliul, pentru alţii speculaţiile asupra petrolului, pentru ceilalţi plasamentele în întreprinderile de exploatare a minelor de aur. Şi întrucît toţi experţii sînt oameni foarte inteligenţi, e neîndoielnic că fiecare din ei are dreptate. Iată de ce, aşa după cum se recomandă să ai o soţie gospodină, copii şi sănătate, e bine să posezi petrol, produse chimice şi mine de aur.

„De ce — mi-a sugerat unul din sfetnicii mei — *n-ai cumpăra puţin rocfor ?* [1] *Ai ceva rocfor ?"*

Nu am şi n-am cumpărat niciodată rocfor la Bursă. Tehnicianul aruncă o privire pe lista acţiunilor mele :

„Mi se pare că sînteţi cam încărcat cu petroluri — îmi spuse, ca şi cum aş fi avut limba încărcată. *Chiar şi de cupruri n-ar strica să vă mai uşuraţi. Am putea face un arbi-*

[1] Adică acţiuni de ale Societăţii care are monopolul acestui produs. (N.T.).

traj, înlocuindu-le cu ceva cimenturi. Cu acestea şi cu rocforul, vă realizaţi perfect untul.[1]"

Obiectînd că acest arbitraj ar fi în detrimentul meu, avînd în vedere scăderile survenite la cupru, expertul îmi oferi o altă axiomă : *„Sînt momente cînd e nevoie să ştii să-ţi tai un braţ ! E dureros, îmi dau seama, dar dacă trebuie trebuie !"*

Mi-a tăiat deci un braţ de cupru — şi Bursa a continuat să se învîrtească. Cimentul, parcă-mi spunea ceva. Are ceva solid în el. Şi apoi nu e minunat să poţi să schimbi — graţie unui simplu telefon — petrolul şi cuprul, cu ciment şi rocfor ? Am luat niţel din amîndouă. Şi parcă mă simt mai betonat. De unde şi respectul meu pentru străvechea zicală : *„Nu-i bine să pui toate ouăle în aceeaşi coşarcă*[2]*"*.

Cu portofoliul rostuit, ar fi trebuit, vorba expertului, *„să mă aşez pe el"* şi să nu mă mai gîndesc la nimic. Probabil că nu sînt om de portofoliu. Îmi place să văd lucrurile mişcîndu-se, şi numai în sensul bun. După cîteva săptămîni, iar m-a apucat mania de a da ordine la Bursă. Poate că din pricina acelei obscure şi mici bucurii pe care o simt cînd spun la telefon : *„Vindeţi !"* Deseori am visat să fiu un magnat din aceia care, posedaţi la un moment dat de o intuiţie bumbăcărească (cotonieră adică), pun mîna pe receptor şi telefonează, în pijama, dintr-un mare hotel din California, provocînd imediat un „boom" la Sidney, dacă nu un crah la Wall-Street, în timp ce-şi iau baia în cada de marmoră. Visul acesta mi l-am împlinit, dar în felul şi pe măsura mea. Hotărît să vînd o valoare, cam prea staţionară după dorinţa mea, e de ajuns să-i telefonez agentului meu de schimb, pentru ca imediat Bursa să intre în panică ; cursurile se prăbuşesc. Şi-n ziua respectivă se vinde la cele mai scăzute cote. Şi dacă, din întîmplare, ochesc o valoare ce mi se pare promiţătoare şi mă hotărăsc s-o cumpăr, nu e nevoie decît să dau un telefon şi

[1] În Franţa untul e strîns legat de bunăstare (*„Şi-a pus unt pe pîine"* dacă nu *„în spanac"*. *„Apoi în felul acesta o să-ţi crească dividendele, ca untul în tigaie !..."* *„La preţul de azi al untului !"* etc.). Unii experţi fac o asemenea consumaţie de unt în vocabularul lor, încît am senzaţia, cînd mă despart de ei, că-s uns cu unt.

[2] Tot chestie de băcănie.

hop !... titlul de rentă de care nimeni nu vorbea începe să se urce, depăşind plafonul cel mai ridicat al cotei sale din ultimele şase luni. (Uneori, vrînd să mă joc cu destinul în secret, îmi zic : *„Hai să facem ca şi cum azi aş cumpăra... Nimeni nu va şti în afară de mine... Le arătăm noi !"* Ei bine, în ziua aceea Bursa e proastă : puteam cumpăra nu fictiv, ci efectiv, în cele mai bune condiţii. Şi dacă, în ziua următoare, cumpăr de-adevăratelea, cursurile se urcă fulgerător.)

Că forţe misterioase uneltesc împotriva mea, prevenind, s-ar zice, piaţa : *„Împiedicaţi-l cu orice preţ să cumpere !"* — nu mă îndoiesc. Dar după ce-am ajuns să cred că exercitam personal o nefastă influenţă asupra Bursei, a trebuit să admit că, totuşi, cazul meu nu era excepţional. Agenţii de schimb sînt categorici în privinţa asta : toţi au printre clienţii lor doi sau trei indivizi de genul meu, care sosesc totdeauna sau prea devreme, sau prea tîrziu. Indivizii aceştia au tot atîta „nas" cît şi ceilalţi, numai că al lor e deviat. Cunosc un agent de Bursă care a făcut în doi ani avere executînd cu punctualitate, în contul şi profitul lui personal, taman contrariul operaţiunilor pe care le efectua pentru un client. Şi jocul acesta echivoc merge înainte. Căci specia asta de încăpăţînaţi, printre care mă prenumăr, nu se descurajează niciodată.

În cele din urmă m-am dus să-l caut pe sfetnicul meu — tipul cu portofoliu. De data aceasta eram hotărît *„să mă aşez pe el"* — aşa cum mă povăţuise, dar voiam totuşi să ştiu cît timp anume... Mi-a răspuns cu un gest evaziv : *„Zece ani... Douăzeci de ani... Cu devalorizările care se ţin lanţ, sigur că nu rămîneţi în pagubă..."*

Să şezi douăzeci de ani pe un portofoliu, mi se părea peste puterile mele. Şi cine-mi garantează că peste douăzeci de ani am să pot vinde ? Nu trebuie să vinzi niciodată la „baisse". Şi nici la „hausse", să nu te pripeşti să vinzi. Atunci, cînd ? Păi niciodată ! Numai aşa ajungi bogat. *„Se cheamă că eşti bogat, cînd trăieşti din veniturile veniturilor tale."*

Acţiunile astea îmi frigeau degetele. În cele din urmă le-am vîndut — în pierdere. Şi m-am năpustit asupra celei mai înţelepte dintre soluţii :

La drept vorbind, mă gîndeam la aur încă înainte de a avea... arginții. Unul din unchii mei — unchi cu principii ca nimeni altul — propovăduia, ca atîția alți jucători la Bursă: *„Nu strică niciodată să ai puțintel aur"*. (Se simte cît de colo că oamenii care vorbesc așa au mai „multișor".) *„Mai tîrziu, dacă ai bani* — m-a învățat el — *cumpără aur. Pune-l într-un săculeț de pînză, coase-l, bagă-l sub saltea și păstrează-l. Aurul tău e ca și cățelul tău: trebuie să se țină după tine pretutindeni. Într-o zi ai să te minunezi... răpăie undeva în lume o mitralieră și uite că aurul tău se urcă... În momentul acela, parcă te aud că zici: «Avea dreptate unchiu-meu!»"*

Acest unchi, care profita de tihna vieții sale de pensionar, ca să-și cultive portofoliul, avea o deosebită venerație pentru „amidoanele din Luzenac".

„Le-am luat la 317. Azi fac 17.000. Mi s-a spus răspicat: «Vinde!» Le-am păstrat. Le voi păstra pînă la moarte, și cînd voi trage pentru totdeauna oblonul, moștenitorii tare s-or mira de ceea ce au să găsească în besacteaua mea."

Unchiul muri amidonat din plin, iar copiii lui trăiră liniștiți.

Gîndindu-mă la el, mi s-a năzărit, în cele din urmă, să cumpăr aur. Vorbind drept, nici sfaturile nu mi-au lipsit. *„Cumpărați aur!* m-a povățuit expertul. *În felul acesta sînteți acoperit. Prevăd că în curînd o să-mi aduceți vești bune."*

Nu e mult de cînd i le-am adus. Era radios:

— Așa-i că sînteți mulțumit?

— Cum mulțumit? Mulțumit că pierd 500.000 franci?[1]

— Că pierdeți, nu contest... Dar recunoașteți... ce sentiment de securitate!...

— ...?

— E așa cum vă spun! Dacă aurul scade, înseamnă că toate merg bine. Situația financiară a statului e zdravănă, primejdiile de război au dispărut, în sfîrșit, puteți răsufla ușurat... Asta nu merită 500.000 de franci?

— Totuși, dacă-i cîștigam în loc să-i pierd...

[1] Vechi.

— Ar fi fost o dovadă că toate se duc de rîpă, că sîntem în pragul falimentului, al războiului sau revoluției. Mai știi ?... Puteați fi și la închisoare !

Ferecat, pentru o clipă, în această sumbră perspectivă, m-am simțit înviorat de raționamentul profesionistului. Cînd m-am întors acasă, mă înseninasem de-a binelea. Ah, miraculoasă putere a aurului ! Dacă aș fi irosit, oameni buni, 500.000 franci la curse, sau la bacara, remușcările m-ar fi chinuit ca pe ăia de la Lecțiile Vieții. Dar să te ruinezi cumpărînd aur e, într-adevăr, cel mai serios mod de a face prostii. (Moș Grandet nu prevăzuse această eventualitate...) Deci, cu zîmbetul pe buze i-am spus Thérèsei :

— Ai văzut ?... Aurul scade !... E admirabil !

Și, pentru că m-a întrebat puțin grijulie dacă mă simt bine, i-am destăinuit extraordinara mea senzație de securitate. Nu părea s-o convingă.

— Nu-mi mai pomeni — îmi replică ea — de sovereii[1] tăi ! (Înainte zicea „ai noștri".)

Țineam în palmă și mă uitam la mica și frumoasa monedă, una din acelea achiziționate atît pentru haina de vizon cît și pentru o eventuală apendicită, și a cărei putere de cumpărare părea că scapătă spre iepure și amigdale. Britania, nepăsătoare la speculațiile de „baisse", continua să-și *ruleze*[2] senină *wawes*[3]-urile, în timp ce sfîntul Gheorghe își vedea mai departe de trebșoara lui cu sulița.

— N-aveai decît să vinzi la timp, e la mintea cocoșului !

Ușor de zis. Dar ca să existe oameni care să vîndă la timp, trebuie musai să existe și alții ca mine — care să cumpere în pagubă.

— Pînă una alta, cu cei 500.000 de franci pe care i-ai pierdut, am fi putut cumpăra...

Urmă o avalanșă de lucruri de primă necesitate, și altele cu totul inutile : hăinuțe pentru copii... o mașină de spălat rufe... un echipament pentru schi... bașca cîteva rochițe

[1] Lira sterlină adică, pe care vocabularul snob al Thérèsei o exprimă prin denumirea mai puțin folosită curent. Amintim că efigia monedei e reprezentată printr-o femeie (Britania) și sfîntul Gheorghe. (N.T.).

[2] De la englezescul *ruler* — a stăpîni. (N.T.).

[3] Valurile (în lb. engl.). (N.T.).

pentru ea... Puteam cumpăra lumea toată cu cei 500.000 de franci ! Auzi dumneata ! Păi să nu-ţi vină să crezi că prima condiţie a unei judicioase întrebuinţări a banilor e să nu-i ai ? Avînd în vedere că aventura mea cu aurul a ţinut destul, m-am hotărît să mă retrag de la Bursă.

E adevărat că între timp am avut şi un intermezzo...

INTERMEZZO : CURSELE

Dacă s-a nimerit să vorbesc de curse după Bursă, n-o fac pentru a respecta ordinea alfabetică, cele două surse ale ruinei şi profitului nedeosebindu-se, la urma urmei, decît cu o literă. Mai curînd mă întreb dacă nu trec cumva printr-o perioadă a vieţii în care, pe tot ce pun mîna se strică, ţinînd seama că ultimul lucru pe care l-am defectat, după Bursă, a fost tocmai această superbă maşinărie denumită cal de curse.

Printre atîtea idei cîte, de la concurs încoace, mi-au trecut prin cap, unde, din păcate au înţepenit, mi-a venit şi aceea de a cumpăra un cal pur sînge. Acest vis, pe care cu dragoste îl mîngîiam în întunericul întîiului meu stadiu social (nu se fac visuri frumoase decît pornind de la o realitate mediocră), mana cerească a milioanelor de acum îmi permitea să mi-l împlinesc. Urmînd sfatul unui prieten, care mă prevenise : *„La curse, dragul meu, e bine să nu voiajezi sărăcăcios"* — am cumpărat un doi-ani pur sînge, care m-a costat mai scump fiindcă tocmai ieşise cîştigător. I s-o fi părut calului că preţul nu-i destul de mare. Nu i-o fi plăcut mutra noului său proprietar, cînd m-am dus să-l văd la Maisons-Laffitte ? Fapt e că din momentul cînd începu să poarte culorile mele, bidiviul n-a mai pus — cum se spune în jargon hipic — o copită înaintea celeilalte.

Ah ! cît de frumoasă e ziua cînd vii, pentru întîia oară, să-ţi admiri roibul în boxa lui ! Cum îi luceşte părul ! Ce aer nobil are ! Îngrijitorul îi vorbeşte prietenos...

— Ăsta zic şi eu că galopează ! te încredinţează el.

Există oare şi cal pur sînge care nu galopează ?

— Ăă... Şi participă la toate marile competiţii ?

— La toate, domnule, după cum vedeți și dumneavoastră...

Îți întinde lista cu nume mirifice : *Premiul Lupin, Derbiul din Epsom, Jockey-Club, Marele Premiu...* O, tu noule proprietar, profită cît mai intens de clipa aceasta, cînd calul tău zboară spre victorie prin fața reginei Angliei și cînd te vezi felicitat în *Royal Enclosure*[1] ! Adevărat, e înscris... dar din zece pur sînge, opt sînt înscriși încă de la naștere, iar în clipa cînd visul tău îl duce mirific spre potou, alți șase sute de cai sînt angajați în cursă. Nu vor fi decît douăzeci în momentul pornirii. Longchamps, Chantilly, Epsom... glorioase hipodromuri, unde culorile tale nu vor străluci decît pe piste splendide ale visului.

„Mîine alergăm la Tramblay !" — mi-a telefonat pe neașteptate antrenorul.

Bizar... Mi s-a spus : *„Și, mai ales, nu vă pripiți ! E preferabil să alegeți o cursă mai micuță, care să vă convină mai bine..."* Pare-se că roibul acesta, al cărui calm mi-a fost lăudat, se agită în boxa lui ! *Trebuie alergat.* Va alerga. Aleargă. Dar, ciudat lucru : am fost prevenit că acest produs al lui Atys nu se simte în largul lui decît pe 1600 de metri. Și iată-l că e pus să alerge pe 2500. În fine... vom vedea... Faptul de a vedea numele lui Blot figurînd pe program, între acela al prințului Ali Kahn și al domnului Marcel Boussac[2], mă gîdilă plăcut. Și inima mea bate cînd, pentru prima oară în viața mea, pătrund în *„paddock"* spre a da instrucțiuni jocheului (le voi repeta, bineînțeles, pe acelea ale antrenorului). Iată-mă laolaltă cu „barosanii" — cu ăia adicătelea la care pînă mai ieri mă uitam din partea cealaltă a „bordurii albe", amalgamat în gloata anonimă ce mușluiește de la distanță, ca prepelicarii, mirosul proprietarilor de cai, căutînd să prindă vreo vorbă din prețioasele lor palavre turfistice. Trebuie să fac un efort ca să nu mă uit la toate chipurile acelea care se uită la mine, printre care aproape că aș încerca să descopăr și chipul meu... cel de odinioară... ca să văd impresia ce mi-aș produce-o. Mă simt totodată satisfăcut și neliniștit. La numai doi pași, un Rotschild... O

[1] Spațiul îngrădit de lîngă tribuna regală. (N.T.).
[2] Mare fabricant de textile. (N.T.).

palmă mai departe, baronul de Waldner... şi eu, Blot... Aş vrea ca timpul să se oprească, alergarea să întîrzie, vraja să nu se rupă... Dar dacă, Doamne fereşte, calul meu ajunge ultimul ?

Jocheul şi-a scos cascheta pentru a-mi fi prezentat. *„Bună ziua, Gravelot !"* — am rostit pe un ton pe care l-aş fi dorit cît mai degajat, dar a cărui artificială familiaritate mi-a adus aminte ce acel *„Bună ziua, neică !"*, bineţe pe care tîrgoveţii tinereţii mele le adresau ţăranilor, vara. Gravelot mi-a răspuns surîzînd : *„Bună ziua, dom' Blot !"* — după care a ascultat instrucţiunile antrenorului. *„Care va să zică ne-am înţeles ? Îi dozezi bine efortul şi nu-l soliciţi prea mult înainte de ultima sută de metri... Menajează-l..."*

Uitîndu-mă la calul care trecea ţinut de îngrijitor, am spus — ca să nu se cheme că nu spun şi eu ceva : *„Se prezintă bine"*. Antrenorul a făcut remarca : *„Da, se prezintă bine, o să facem o cursă bună. Totuşi, dunga mizeriei e cam prea pronunţată"*. Cînd ai de-a face cu cai, rar să nu se ivească ceva care să nu fie tocmai în regulă : „dunga mizeriei", „tendoane obosite", „spline forţate" (acelaşi invariabil potop de cuvinte tehnice, cu care specialiştii se complac să-i inunde pe profani. Trebuie să ai aerul că înţelegi). Pentru a avea aerul acesta, m-am făcut că ştiu unde-i sălăşluită dunga mizeriei... *„Da,* am încuviinţat, *e un pic cam prea pronunţată..."* Antrenorul n-a adăugat nimic. Dacă nu mi-ar fi atras atenţia el întîi, şi dacă eu i-aş fi zis : *„Găsesc că are dunga mizeriei mult accentuată"* — s-ar fi uitat la mine uluit, de parcă aş fi spus nu ştiu ce bazaconie. Cu cine am mai resimţit o senzaţie de jenă similară ?... A, da, cu garajiştii...

Caii s-au îndreptat spre pistă. M-am dus să-mi ocup locul în tribuna proprietarilor. În drum, m-a acostat un necunoscut : *„V-am văzut la televiziune, domnule Blot... Nu-i aşa că putem juca pe el ?"* Am schiţat un gest evaziv. Omul l-a interpretat probabil, ca pe un răspuns afirmativ, căci, întorcîndu-se spre însoţitorul lui, i-a spus : *„E-n regulă !... l-am simţit eu !... Nu vrea să spună nimic, dar merge pe el... Nu te mai perpeli degeaba ! Cînd îţi spun că merge pe el !..."*

Se dă semnalul de plecare. Nu numai că „eu" n-am rămas la potou, dar am satisfacţia să văd culorile mele în

frunte. Şi chiar megafonul citează, o dată, numele calului meu. Din păcate, pentru ultima oară. La turnantă, e absorbit de grămadă. La sosire, *nu-s nicăieri* (neplasat, adicătelea). *„Nu întoarce bine pe dreapta!"* — conchide antrenorul.

Cincisprezece zile mai tîrziu, a doua cursă, pe un alt teren, coarda pe stînga. Acelaşi rezultat. Mînzul ăsta care n-o sucește nici la dreapta, nici la stînga, oare numai în boxă ştie să se sucească ? Nu. *„Meteahna lui e că nu repetă în cursă ce a lucrat dimineaţa"* — îmi explică antrenorul. În felul acesta aflu că există cai cărora nu le place să alerge după-amiezile. Cu toate că s-au organizat curse nocturne, nu s-au organizat, pre cît ştiu, alergări matinale. Fapt e că nărăvaşului ăstuia îi displace mulţimea. *„Are şi el trac... ca actorii!"* — mi se spune.

De remarcat că nici singurătatea nu-i place. Numai în compania iepelor se simte bine. Prea bine chiar : cînd aleargă, are obiceiul să rămînă în spatele lor. Se întîmplă, pare-se. Cam supărător lucru. Trebuie jugănit ? Antrenorul îmi declară : *„Căluţul dumneavoastră ar fi bun la obstacole..."*

Acest „căluţ" îmi sună cam ciudat în ureche. Cît de departe sîntem de „calul care galopează" ! Niciodată nu mi s-a pomenit nici de căluţ, nici de obstacole.

Trebuie să adaug că roibul nu suportă *povara*, că picioarelor sale fragile nu le prieşte nici terenul uscat ; că îi place să alerge în frunte, dar că o cursă efectuată astfel riscă să-i consume mijloacele pentru sosire ; în sfîrşit, că-i trebuie un jocheu destul de viguros ca să-l echilibreze şi să-l aibă ferm în mînă şi totodată destul de suplu ca să evite folosirea cravaşei — nerecomandabilă temperamentelor sensibile.

Cîte lucruri nu înveţi în viaţă dar — ca şi cu automobilele cumpărate în *stare perfectă* — le înveţi prea tîrziu.

Dacă aş cere părerea jocheului ? El trebuie să ştie ce incuri se ascund în animalul ăsta !

— Între noi... dumneata ce crezi ?

...O clipă de şovăire, pe urmă :

— Ei bine, între noi... n-aş vrea să vă jignesc, domnule Blot... e, cum să zic ? cam muzică uşoară !

Atins, ripostez :

— Totuşi, antrenorul mi-a spus...

— Oho ! dacă o să credeţi tot ce vă spun antrenorii !

Cu destulă prudenţă am transmis antrenorului părerea jocheului.

— Oho ! dacă o să credeţi tot ce vă spun jocheii !

În concluzie, numai asupra unui singur punct antrenorii şi jocheii sînt de acord, şi anume, că proprietarii sînt cu toţii nişte ageamii.

D) PICTURA

Dacă eram singur, puteam scăpa. Cu Thérèse lîngă mine, exclus. Aşadar, am început să cumpăr pictură abstractă. Împotriva voinţei mele, fără convingere, cu reticenţă chiar. A trebuit însă să mă execut. Averea a stabilit între mine şi Thérèse anumite convenţii : ea nu-mi pomeneşte de cal, eu n-o cicălesc pentru tablourile ei... Totuşi, am motivele mele să mă arăt reticent nu numai faţă de pictura abstractă, dar chiar şi faţă de pictură în general. E mult de cînd bunurile părinţilor mei au fost prefăcute în praf şi pulbere de o şarjă de cavalerie. S-ar părea că nu există nici un raport de la cauză la efect. Aparent aşa ar fi dacă şarja de cavalerie nimicitoare n-ar fi fost semnată Meissonier[1]. Nu pot preciza în ce anume împrejurări acest Meissonier cu cincisprezece cai a apărut în familia noastră, cam în jurul anului 1860. Ceea ce ştiu însă e că, după ce l-a ridicat pe străbunicul meu în stima cunoscătorilor, ilustrul tablou i-a ţinut pe strămoşii mei, timp de aproape un secol, în sclavie. Caii maestrului — obiecte ale celor mai costisitoare asigurări, restaurări şi lipiri pe alte pînze, au avut parte de mai multe îngrijiri decît oricare biped al familiei. Pentru ca acest tezaur să nu sufere de atingerea cu soarele, salonul în care ocupa locul de onoare era lăsat într-o veşnică penumbră, ceea ce a avut drept consecinţă că bunica a căzut în melancolie, şi pe urmă în mania cîrpirii rufăriei, un pic mai veselă. Vara, tata-mare punea el însuşi tabloul la adăpost, în Place de l'Opéra, într-un seif al Societăţii generale.

Cînd izbucni războiul din 1914, Meissonier — care s-a bucurat de onorurile Salonului din 1887 şi era pe atunci

[1] Pictor francez (1815—1891), specializat în scene de bătălii.(N.T.)

evaluat la douăzeci de milioane franci — pribegi la Bordeaux, înaintea tuturor, sub paza unui om de încredere, aprod la Camera Deputaţilor. Războiul l-a terminat la Brive, în dulapul unui unchi. Cu toate că familia trecuse prin grele încercări, ideea de a vinde Meissonier-ul i s-ar fi părut un sacrilegiu. *„Armata franceză nu e de vînzare"* — spunea tata-mare.

Cînd muri — prea tîrziu ca să fi putut să-l vîndă la cota cea mai ridicată, prea devreme ca noi să ne fi pierdut iluziile meissoniere — cota celebrului pictor scoborîse considerabil. Cînd veni clipa împărţelii — două ramuri Blot îşi disputau moştenirea — Meissonier-ul mai cîntărea încă atît de greu în balanţă, încît părinţii mei, pentru a-l obţine, au renunţat la mobilier, la argintărie şi la lenjeria de masă. În ziua cînd blestematul tablou fu urcat la etajul apartamentului nostru — ne aflam în plină perioadă dada — preţul lui scoborîse vertiginos. *„Nu vă faceţi griji* — îi spuse un negustor tatălui meu — *într-o zi tot se va urca din nou!"*

Cînd s-a ivit criza din 1929, tata, frînat de nu ştiu ce respect atavic, tot nu se hotăra să-l vîndă. Ehei, nu te desprinzi uşor de ideea că tabloul a valorat cîndva douăzeci de milioane, şi nici nu te obişnuieşti cu gîndul că merită doar un singur milion. Aşa se face că bruma de lucruri de valoare care ne mai rămăseseră au fost vîndute pe un preţ de nimic, în timp ce caii lui Meissonier continuau să galopeze în sufragerie — singurii martori ai modestelor noastre bucate — din compoziţia cărora calul nu era totdeauna absent.

Cînd îmi veni şi mie rîndul să adăpostesc tenacele tablou, el nu mai valora decît cincizeci de mii de franci — preţul unui cal la abator. *„Şi mai va* — îmi spuse un expert de la Sala de licitaţii — *mai întîi să găsim amatori cărora să nu le fie frică... Cavaleria, azi, nu mai are căutare. A fost bună pe vremuri! Azi, s-a isprăvit cu aşa ceva..."*

„Aşa ceva"! Bunicii mei s-or fi răsucit de oroare, în mormîntul lor. Şi apoi aveam prea mult respect pentru familie şi armată, ca să-l cedez la cincizeci de mii.

Aşadar, am păstrat tabloul. Mai zilele trecute însă, Thérèse, care, fără a fi în mod deosebit atrasă de şarjele de cavalerie, nu manifestase contra acesteia nici o ostilitate prea vădită, îmi anunţă pe un ton categoric că nu le mai vrea. Probabil că vreun snob oarecare i-o fi spus că posesia

unui Meissonier te „categorisește" fără apel. *„Militarii ăștia* — mi-a declarat ea — *sînt pur și simplu caraghioși."*

Pînă la urmă, am exilat Meissonier-ul în pod. Atît de sus nu se mai urcase de cincizeci de ani.

Uneori, mă duc să-l văd. Nu era totuși atît de rău pictat... Și apoi, pe vremea aceea, pentru a reprezenta o șarjă de cavalerie, pictorul nu se sfia să pună cai (asta, bineînțeles, rămîne strict între noi. N-am chef să-și bată careva joc de mine). Fapt e că astăzi sîntem atît de departe de Meissonier, încît îți vine să te întrebi dacă el picta într-adevăr pe aceeași planetă.

Mai știi ? S-ar putea întîmpla ca, într-o bună zi, să se „desemneze" o reacție împotriva abstracționismului. Cine ar putea prezice că Meissonier nu se va întoarce așa cum a plecat — în galop.

Pînă atunci, se va înțelege de ce, în materie de pictură sînt plin de îndoieli. Nu poți avea flerul întregii lumi. Am zis clar : al întregii lumi. De cînd ușa mi-e deschisă la oameni care au în casă tablouri de Gauguin de Matisse sau de Modigliani, n-am întîlnit încă pe nimeni care să-mi fi spus : *„Asta m-a costat bani grei".*

Nu-i de mirare că atîția pictori, chiar și din cei mai alintați, mor în mizerie. În casa unui cunoscător, un Boldini îmi atrage privirea... *„Aa ! vă uitați la micul meu Boldini ?* — îmi spuse amfitrionul strălucindu-i ochii. *L-am dibăcit la hala cu vechituri... și n-o să mă credeți, cu 800 de franci !"*

Se pare că, în felul lui, flerul meu e excepțional. Neavîndu-l pe cel al mulțimii, nu pot avea pretenția să fac avere cu pictura, chiar sub oblăduirea Thérèsei. Sub raport financiar, pictura nu constituie pentru mine decît ceva accesoriu. Din fericire există și lucruri mai solide ca, de pildă :

E) PĂMÎNTUL

Cum de nu m-am gîndit mai devreme ? Că de sfaturi, slavă Domnului, n-am dus lipsă ! Nu era zi în care oamenii întîlniți întîmplător să nu-mi ofere exemplul unor prieteni, înavuțiți numai grație pămîntului : *„X... și-a cumpărat o moșie de 200 de hectare în Sologne... A luat-o cu cinci*

milioane în 1938... Știți cît i s-a oferit în '58 ? Optzeci de milioane !"

Pămîntul... încă unul din panaceurile despre care ni se spune : *„Numai asta e pozitiv !"*... Ca și cum toate celelalte de pe lume ar fi transcendentale !... *„E ceva solid, e în fața ta, e sigur. Și pe urmă, ce Dumnezeu ! e ceva care îți aparține ! Ah, să poți bate pămîntul cu talpa ta, zicîndu-ți : «E al meu !» Habar n-ai ce înseamnă așa ceva !"*

Pe globul acesta, pe care ne aflăm în trecere și nu ne aparține nouă, singurele lucruri ce ni se flutură pe dinaintea ochilor, și care ne aparțin, sînt numai cele veșnice.

În lumina celor de mai sus, sînteți în drept să credeți că nici cu pămîntul n-am prea brodit-o. Există atîtea moduri de a te ruina cu pămîntul ! Ajunge să te lași ispitit să-l faci să rodească, sau să te lansezi în creșterea castorilor ! Ei bine, nu ! Nu regret petecul de pămînt pe care l-am cumpărat și pe care, scutindu-mă de orice capriciu de a întreprinde ceva nepotrivit — predecesorii mei au făcut să crească o... căscioară. E adevărat că, din toate lucrurile pe care le-am cumpărat mulțumită concursului, acesta e singurul pe care încă n-am căutat să-l vînd.

XIV SCUMPA MEA TRANSPARENȚĂ

Cine mai vorbește de răsunătorul concurs ? Ultima oară cînd a revenit pe tapet, tare mi-ar fi plăcut să nu se mai vorbească de el ! Un anume Gruchot, care se ținea scai de coada mea cu un 2,05, nu s-a sfiit să revendice premiul întîi, prin mijlocirea unui avocat, sub pretextul că funcția mea de actuar îmi îngăduise să cunosc statistici inaccesibile muritorilor de rînd. Pînă la urmă procesul n-a mai avut loc. Dar o bănuială tot încolțise în mintea publicului. Și, întrucît, în același timp izbucnise în Statele Unite un scandal în jurul jocurilor televizate, numaidecît s-a purces să se vorbească de un concurs măsluit. Și, cu toate că aceste insinuări nu aveau nici cel mai mic temei, ele au stîrnit foarte repede vîntul clevetirilor, totdeauna gata să se dezlănțuie. N-a fost nevoie de mai mult pentru ca poștașul să nu mai prididească cu aducerea scrisorilor... anonime, ai căror autori nu uitau să sublinieze că totdeauna au știut ce pramatie sînt. Mai are vreo importanță faptul că buna mea credință e evidentă ? În ochii unora voi trece de-a pururea drept un mistificator. Pînă și la birou mi-au ajuns la ureche cuvinte neplăcute. Cînd mă apropii, colegii încep să șușotească. *„M-am mirat*

şi eu... Îmi spuneam : «Omul ăsta nu-i în stare...» E ceva necurat aici..."

Din aceeaşi clipă, Providenţa a devenit pentru mine Fatalitate. Aceste fluctuaţii ale norocului le cunosc destul de bine — cel puţin le cunoşteam la proporţiile mele minuscule. De o bună bucată de vreme m-am obişnuit să-mi clasez zilele în verzi şi roşii. Dacă în aceeaşi dimineaţă mă tai cînd mă rad, dacă primul număr de telefon pe care îl formez e ocupat, dacă portarul mă ţine cu vorba pe scară, dacă vînzătorul de ziare îmi spune : *„Tocmai acum am vîndut ultimul ziar!"*, dacă, din şirul taxiurilor în staţie, îl aleg tocmai pe acela care merge cel mai încet — ştiu că ziua respectivă va fi roşie. Mă jenează să mărturisesc că în calitatea mea de actuar, avînd de făcut mereu şi mereu calculul probabilităţilor, am ajuns să-l fac pentru orice lucru — fie pentru a evalua şansele de a trece poarta automată a metroului înainte de sosirea garniturii, sau de a şti dacă automobilul ce mă precede se va opri la standul de benzină înaintea mea...[1]

Ocupaţiile astea pot părea copilării, dar ele nu sînt totdeauna inutile : experienţa m-a învăţat că de şaptezeci şi nouă de ori din o sută biciclistul pe care vrei să-l depăşeşti, în loc s-o ia spre şanţul şoselei, va oblici spre mijlocul ei.

Din clipa cînd Gruchot a făcut reclamaţia, am înţeles că mă aflam pe roşu. Pe toate tablourile. Calculasem că există o singură şansă la 66 miliarde, pentru ca una din acele „felicitări aniversare" imaginate de mine să sosească la domiciliul asiguratului în chiar ziua morţii sale. Ei bine... imposibila eventualitate s-a produs. Iar familia n-a pregetat să scrie Preşedintelui-director general, pentru a-şi exprima mirarea faţă de o atît de penibilă coincidenţă. Imediat expedierea felicitărilor cu bucluc a fost suspendată. Încrederea de care mă bucuram — şi aşa clintită din pricina falsului scandal cu concursul — a primit o nouă lovitură.

„Cu timpul, toate acestea se vor uita — mi-a spus Barnage cu un aer protector. *S-a vorbit prea mult despre dumneata, dragul meu Blot... Vei regreta epoca în care trăiai*

[1] Fără să mai pomenesc de acele partide de pocher dice pe care le joc singur, în secret, ca să-mi evaluez după zaruri, şansa din ziua aceea.

retras... Pînă atunci ce-ai spune de o mică raită de inspecție prin Auvergne? Inspecția are farmecul ei... Doar știi și dumneata: ai mai făcut inspecții pe vremuri. Avem în regiunea Saint-Flour un agent care..."

„*Cu timpul, totul trece...*"

Uitarea, din care într-o bună zi Providența m-a scos, acum mi se cere să mă îngrop în ea.

S-au dat de trei ori peste cap... și s-au făcut nevăzuți...

Mă întorc dintr-o călătorie într-o lume care nu era a mea. Societatea aceasta care mi-a întredeschis ușile sale și care acum mi le închide în nas, mi-am dat foarte repede seama că nu eram făcut pentru ea. Nu-s născut să strălucesc, *să par*, să mă izmenesc veșnic pe scena mondenității. Și dacă mai păstrez încă nostalgia succesului meu efemer, nu înseamnă că regretele mele nu sînt cu prisosință compensate. Nu voi mai fi obsedat de spectrul propriei mele exhibiții, de tracul actoricesc, de grija pregătirii subiectelor de conversație, de ceea ce trebuie să spui ca să nu pari inactual. Nu voi mai fi obligat să mă supraveghez cînd intru într-un salon, pentru că electricitatea mea umană nu-i suficientă ca să mă pună la voltajul celorlalți oaspeți. Oricum, ce bine e să nu mai fii constrîns să *joci jocul*. Ce odihnitor să nu mai fii nevoit să cauți necontenit ceva nou de spus. Ce minunat e să te așezi într-un fotoliu și să fii tu însuți, fără să-ți fie teamă să mărturisești că n-ai făcut nimic din cîte se fac, că n-ai văzut nimic din cîte se văd și că ai mîncat la un restaurant care nu era nici Jeffries, nici Piscatelli. Să fii pur și simplu tu însuți, fără să te sinchisești de ceea ce gîndesc ceilalți ; să nu scoți o vorbă din gură, fără să te întrebi dacă dorința de a tăcea nu va fi interpretată ca o neputință de a face față unei conversații, ca o dovadă de prostie, sau de indiferență.

Am impresia că am rămas singur pe o plajă de pe care marea s-a retras. Invitațiile s-au rărit. Noii prieteni au dispărut. Cînd le telefonează Thérèse, sînt plecați, pleacă, vor pleca. Calul continuă să alerge „de umplutură". Acțiunile mi le-am vîndut. Thérèse și-a păstrat mica ei mașină, eu însă de a mea m-am descotorosit. Nu-mi pare rău : e atît de plă-

cut să te plimbi pe străzile Parisului fără să fii tratat de concetățenii tăi cu *„Impuțitule!"*, *„Pezevenchiule!"* Abia dacă niște facturi neachitate mai vin să-mi aducă aminte că, într-o zi, m-am putut crede și eu un om bogat. Copiii, din ce în ce mai absorbiți de viața lor personală, nici nu observă schimbarea. În ce o privește pe Thérèse, dezamăgită, se despăgubește cu opera în care totdeauna a excelat: gospodăria... și cu ultimul nostru născut, poreclit Virgulă.

* * *

Barnage nu-și dă seama cîtă dreptate are cînd ține să mă convingă că eram mai fericit în epoca în care trăiam retras. Înzestrîndu-mă din născare cu o fire nebătătoare la ochi, cerul mi-a dat poate cheia unei norociri pe care n-o puteam prețui îndeajuns. Ignorat de lume, aceeași lume s-a apucat să mă remarce exagerat. Cu osebire femeile. Ceea ce trebuia să se întîmple s-a și întîmplat: în viața mea a intervenit din nou o femeie... O altă Myriam...

Din nou hărțuit între viață și teatru, am jucat încă o dată una din acele scene ale cărei peripeții le-am descris mai sus. Am regăsit vocabularul. Am auzit aceleași reflecții. Am folosit aceleași tertipuri. Numai cadrul escapadelor mele s-a schimbat, s-a lărgit: Veneția, în loc de Lavandou. Dificultățile însă au rămas aceleași — ba au sporit chiar prin faptul că fizionomia mea, care odinioară nu spunea nimănui nimic, acum grăia unora prea mult. Și povestea aceea s-a dus... Și a venit ziua cînd nu m-am mai simțit îndeajuns de tînăr ca să trăiesc într-o veșnică clandestinitate, nici destul de vînjos sub raportul nervilor ca să mai pot trage firul minciunii, unul cîte unul, la fiece absență a mea adulterină, ca să mai pot organiza rețeaua complicităților. Fibra pensionarului a început să se îngroașe în mine. Vîrtejul resemnării m-a înhățat. Nu-mi displăcea că îmbătrînesc: mă simțeam împăcat.

În modesta căsuță de țară, tot ce mi-a mai rămas de pe urma concursului, care mi-a permis să mă chivernisesc, ceva mai devreme, am început să îndrăgesc o viață nouă, poate singura adevărată... nu aceea a micilor plăceri mondene

care pretind un mare efort cerebral pentru o minusculă gîdilitură de amor propriu, ci viața cu păsările, cu flori, cu natură. Nu-mi displace, așa cum m-a făcut să întrevăd expertul acela în plasamente funciare, să bat pămîntul cu tălpile mele, spunîndu-mi : „E al meu..." Dar ceea ce iubesc aici mai presus de orice e acel lux suprem al epocii noastre, bunul cel mai sfînt, dar și cel mai siluit : liniștea. Deși concursul și fasturile care-l însoțeau îmi permiteau să voiajez în căutarea unor paradisuri îndepărtate, pretutindeni zgomotul s-a ținut scai de mine. Oricît preț ai pune pe indiferent ce călătorie, nu poți avea garanția că în Țara Focului sau în Insulele Galapagos nu va veni peste tine vreun turist din ăia care nu se simt bine decît atunci cînd căsăpesc liniștea pe o rază de 100 metri în jurul lor, cu acel mic și adorabil instrument de tortură denumit tranzistor. Doamne, cît e de desfătător să auzi, pe lacul Guardia, în asfințit, dulcea cantilenă șoptită la ureche : *„Spălați rufele cu produsul Vax"* și cît de mîndri sîntem de epoca noastră cînd, pierduți în contemplarea muntelui Cervin, ne trezim deodată cu glasul crainicului de la Pentagon : *„Alo, alo, domnul Dupont, vă cheamă Washingtonul !"*

Stăpîn absolut al unui domeniu minuscul, sînt și stăpînul undelor herțiene. Și nimeni n-o să se încumete să-mi picure cu forța în timpan o melodie, sau o voce pe care n-am chef să le ascult. Nu-i puțin lucru.

* * *

Myriam... escapadele extraconjugale... concursul... domnul Paparakis și contele de Rieussec... cît de departe sînt toate acestea !... Zilele se deapănă una după alta, se așternca o cenușă pe dispărutele vremi cînd concursul m-a ridicat la rangul de vedetă. Se apropie și clipa cînd nimeni nu-și va mai aminti de ele.

* * *

Încă și mai hulpavă decît zeitățile aztece, Zeița Actualității cere neîncetat capete noi. Gata oricînd să înscăuneze regine și regi, e și mai grăbită să le zvîrle la rebut. Nume

proaspete sînt febril reclamate pentru prima pagină a ziarelor, figuri inedite pentru coperţile revistelor ilustrate.

În micul hotel din Saint-Flour unde mă aflu în trecere, chipul meu zace mutilat pe măsuţa de brad, în teancul de *Magazine* veştejite ale salonului de lectură. Eu am fost cîndva ăla. În „color". Totuşi, cînd i-am întins hotelăresei fişa mea de pasager, nici numele, şi nici figura mea n-au avut darul să-i spună ceva. Probabil că m-am decolorat. Încă un pumn de cenuşă...

Pe zi ce trece redevin tot mai mult acelaşi Blot de odinioară, acelaşi Blot a cărui fizionomie scapă din undiţa privirilor, acelaşi Blot care trece printre cei doi ochi ai lumii Curînd, uitat va fi pînă şi motivul care m-a făcut să ies, pentru o clipă, din tenebrele anonimatului. Pînă în momentul cînd, îndeplinind toate condiţiile pe care soarta mi le-a pus la pornire, mă voi spălăci de-a binelea...

Fuse şi se duse...

CUPRINS

I	Mare concurs dedicat francezului mijlociu . .	5
II	Viaţa de toate zilele	13
III	Viaţa de toate zilele (urmare) .	33
IV	Viaţa conjugală	42
V	Copiii	65
VI	Ceilalţi	74
VII	Onorurile .	84
VIII	Viaţa politică	90
IX	Metamorfoza . . .	100
X	Ucenicia vieţii mondene	113
XI	Împărăţia snobilor	120
XII	Arta de a-i face pe ceilalţi să vorbească . .	140
XIII	Cheile bogăţiei	150
XIV	Scumpa mea transparenţă	167

Redactor responsabil : ANGELA CIȘMAȘ
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 10.06.1966. Bun de tipar 09.09.1966. Apărut 1966. Tiraj 40.155 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 9,59. Coli tipar 11. A. nr. 6.987. C. Z. pentru bibliotecile mari 84. C. Z. pentru bibliotecile mici 84—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București, Republica Socialistă România
Comanda nr. 3538

„Nu inventez comicul. Nici nu-i nevoie să-l inventez, căci îl găsesc gata făcut și din plin în viața de toate zilele. Nu fac decît să-l restitui, un pic prelucrat, concetățenilor de la care l-am luat și care habar n-au că sînt purtători de comic, ca dromaderul de cocoașă sau ca academicianul de săbiuță. Revelația comicului le stîrnește rîsul, fiecare închipuindu-și că e vorba de vecin, de masca bufonă a insului de peste drum. Esențial e că se rîde" — zice Daninos.

P. DANINOS

Precum rezultă din cărțile sale, Daninos e un umorist sui-generis, *un fel de culegător de „absurdități, tipuri, manii, năravuri și prețiozități burgheze", cum se caracterizează el însuși undeva, colecționate nu pentru delectarea personală, ci pentru a fi expuse în marea vitrină publică, ca obiectele găsite în autobuze sau în sălile de așteptare ale gărilor și aeroporturilor.*

Daninos se consideră un geolog al comicului, un explorator al filoanelor ilariante, situate în cele mai diverse straturi citadine și provinciale, începînd cu instituțiile de tot soiul, oficiale și particulare, bancare și comerciale, artistice și sportive, și terminînd cu moda, turfismul, culisele conjugale, mondenitatea etc. Aria investigațiilor sale e vastă, pentru că și necesitățile uzinei sale de prelucrare a minereurilor recoltate sînt vaste.

F. Brunea-Fox

Lei 4,50